

หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง ศาลหลักเมืองขอนแก่น

สำนักการศึกษา

เทศบาลนครขอนแก่น

ศาลหลักเมือง จังหวัดขอนแก่น

หลักสูตรศาลหลักเมือง

ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑

สาระที่ ๕ ภูมิศาสตร์

มาตรฐานที่ ส. ๕.๑ เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหา วิเคราะห์ สรุปและใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรการเรียนรู้ / ตัวชี้วัด / สาระการเรียนรู้แกนกลาง / สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง	สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
มาตรฐานที่ ส. ๕.๑ เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหา วิเคราะห์ สรุปและใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ	๑. แยกแยะสิ่งต่างๆรอบตัวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น	๑. สิ่งต่างๆรอบตัวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น	ศาลหลักเมืองเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจและความเชื่อ
	๒. ระบุความสัมพันธ์ของตำแหน่ง ระยะ ทิศของสิ่งต่างๆรอบตัว	๑. ความสัมพันธ์ของตำแหน่ง ระยะ ทิศของสิ่งต่างๆรอบตัว เช่น ที่อยู่อาศัย ต้นไม้ ถนน ฯลฯ	ศาลหลักเมืองอยู่ทางทิศใต้ของสำนักงานเทศบาลนครขอนแก่น ตั้งอยู่บนถนนศรีจันทร์
	๓. ระบุทิศหลักและที่ตั้งของสิ่งต่างๆ	๑. ทิศหลัก(เหนือ ตะวันออก ใต้ ตะวันตก) และที่ตั้งของสิ่งต่างๆรอบตัว	สถานที่ตั้งของศาลหลักเมืองว่า ทั้ง 4 ทิศติดกับสถานที่ใดบ้าง เช่น ทิศตะวันออกติดสำนักงานเทศบาลนครขอนแก่น ทิศเหนือติดร้านอาหารห้าดาว ฯ

คำอธิบายรายวิชา

หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง ศาลหลักเมือง เวลารวม ๑๒ ชั่วโมง

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (ภูมิศาสตร์) ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑

สิ่งต่างๆรอบตัวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ศาลหลักเมืองเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจและความเชื่อ ความสัมพันธ์ของตำแหน่ง ระยะ ทิศของสิ่งต่างๆรอบตัว เช่น ที่อยู่อาศัย ต้นไม้ ถนน ฯลฯ ทิศหลัก(เหนือ ตะวันออก ใต้ ตะวันตก) และที่ตั้งของสิ่งต่างๆรอบตัวของศาลหลักเมืองว่า ทั้ง ๔ ทิศติดกับสถานที่ใดบ้าง

ตัวชี้วัด

ส ๕.๑ ป.๑/๑ , ป.๑/๒ , ป.๑/๓

รวม ๓ ตัวชี้วัด

โครงสร้างรายวิชา
หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง ศาลหลักเมืองขอนแก่น
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑

ลำดับที่	สาระสำคัญ	มาตรฐานการเรียนรู้/ ตัวชี้วัด	เวลา (ชั่วโมง)	คะแนน (100)
๑	ศาลหลักเมืองเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อเป็นที่พึ่งทางใจและความเชื่อ	ส ๕.๑ ป.๑/๑	๔	๔๐
๒	ความสัมพันธ์ของตำแหน่ง ระยะ ทิศ ของสิ่งต่างๆรอบตัว เช่น ที่อยู่อาศัย ต้นไม้ ถนน ฯลฯ	ส ๕.๑ ป.๑/๒	๔	๓๐
๓	ทิศหลัก(เหนือ ตะวันออก ใต้ ตะวันตก) และที่ตั้งของสิ่งต่างๆ รอบตัวของศาลหลักเมืองว่า ทั้ง 4 ทิศ ติดกับสถานที่ใดบ้าง	ส ๕.๑ ป.๑/๓	๔	๓๐
รวม			๑๒	๑๐๐

หลักสูตรศาลหลักเมือง

ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒

สาระที่ ๕ ภูมิศาสตร์

มาตรฐานที่ ส. ๕.๑ เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหา วิเคราะห์ สรุปและใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐานการเรียนรู้ / ตัวชี้วัด / สาระการเรียนรู้แกนกลาง / สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง	สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
มาตรฐานที่ ส. ๕.๑ เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ	๑. ระบุสิ่งต่างๆ ที่เป็นธรรมชาติกับมนุษย์สร้างขึ้นซึ่งปรากฏระหว่างโรงเรียนกับบ้าน	๑. สิ่งต่างๆที่เป็นธรรมชาติกับมนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งปรากฏระหว่างโรงเรียนกับบ้าน	สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ และความเชื่อของคนสมัยก่อน เช่น ศาลหลักเมือง ฯ

ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหา วิเคราะห์ สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ			
	๒. ระบุตำแหน่งอย่างง่ายและลักษณะทางกายภาพของสิ่งต่างๆที่ปรากฏในลูกโลกแผนที่ แผนที่ และภาพถ่าย	๑. ตำแหน่งอย่างง่ายและลักษณะทางกายภาพของสิ่งต่างๆที่ปรากฏในลูกโลกแผนที่ แผนที่ และภาพถ่าย	สถานที่ตั้งของศาลหลักเมือง อยู่ใจกลางเมืองขอนแก่น อยู่ใกล้สำนักงานเทศบาลนครขอนแก่น สถานีรถไฟ และประตูเมือง

คำอธิบายรายวิชา

หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง ศาลหลักเมือง เวลา รวม ๑๒ ชั่วโมง

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (ภูมิศาสตร์) ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒

สิ่งต่างๆที่เป็นธรรมชาติกับมนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งปรากฏระหว่างโรงเรียนกับบ้านสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ และความเชื่อของคนสมัยก่อน เช่นศาลหลักเมือง ฯ ตำแหน่งอย่างง่ายและลักษณะทางกายภาพของสิ่งต่างๆที่ปรากฏในลูกโลก แผนที่ แผนที่ และภาพถ่าย สถานที่ตั้งของศาลหลักเมือง อยู่ใจกลางเมืองขอนแก่น อยู่ใกล้สำนักงานเทศบาลนครขอนแก่น สถานีรถไฟ และประตูเมือง

ตัวชี้วัด

ส ๕.๑ ป.๒/๑ , ป.๒/๒

รวม ๒ ตัวชี้วัด

โครงสร้างรายวิชา
หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง ศาลหลักเมืองขอนแก่น
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒

ลำดับที่	สาระสำคัญ	มาตรฐานการเรียนรู้/ ตัวชี้วัด	เวลา (ชั่วโมง)	คะแนน (100)
๑	สิ่งต่างๆที่เป็นธรรมชาติกับมนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งปรากฏระหว่างโรงเรียนกับบ้าน สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ และความเชื่อของคนสมัยก่อน เช่น ศาลหลักเมือง ฯ	ส ๕.๑ ป.๒/๑	๖	๕๐
๒	ตำแหน่งอย่างง่ายและลักษณะทาง กายภาพของสิ่งต่างๆที่ปรากฏในลูกโลก แผนที่ แผนที่ผั่งและภาพถ่าย สถานที่ตั้ง ของศาลหลักเมือง อยู่ใจกลางเมือง ขอนแก่น อยู่ใกล้สำนักงานเทศบาลนคร ขอนแก่น สถานีรถไฟ และประตูเมือง	ส ๕.๑ ป.๒/๒	๖	๕๐
รวม			๑๒	๑๐๐

หลักสูตรศาลหลักเมือง

ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓

มาตรฐาน ส ๔.๑ เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส ๔.๒ เข้าใจพัฒนาการของมนุษย์ชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบันในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรการเรียนรู้ / ตัวชี้วัด / สารการเรียนรู้แกนกลาง / สารการเรียนรู้ท้องถิ่น

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สารการเรียนรู้แกนกลาง	สารการเรียนรู้ท้องถิ่น
มาตรฐาน ส ๔.๑ เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลา และยุคสมัยทาง ประวัติศาสตร์ สามารถ ใช้วิธีการทาง ประวัติศาสตร์มา วิเคราะห์เหตุการณ์ ต่างๆ อย่างเป็นระบบ	๒. แสดงลำดับ เหตุการณ์สำคัญ ของโรงเรียน และชุมชนโดย ระบุหลักฐาน และแหล่งข้อมูล ที่เกี่ยวข้อง	๑. วิธีการสืบค้นเหตุการณ์ สำคัญของโรงเรียนและชุมชน โดยใช้หลักฐานและ แหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ๒. ใช้เส้นเวลา (Time Line) ลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใน โรงเรียนและชุมชน	สืบค้นข้อมูล หลักฐาน ลำดับ เหตุการณ์เกี่ยวกับ ศาลหลักเมืองขอนแก่นที่เกิดขึ้น กับชุมชนและโรงเรียน จาก แหล่งเรียนรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวกับ ศาลหลักเมืองขอนแก่น จาก ปราชญ์ชาวบ้านซึ่งเป็นหลักฐาน ชั้นต้น และชั้นรอง อาจทำใน รูปรายงานการสืบค้น หรือ โครงการ
มาตรฐาน ส ๔.๒ เข้าใจพัฒนาการของ มนุษย์ชาติจากอดีต จนถึงปัจจุบันในด้าน ความสัมพันธ์และการ เปลี่ยนแปลงของ เหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญ และสามารถวิเคราะห์ ผลกระทบที่เกิดขึ้น	๑. ระบุปัจจัยที่มี อิทธิพลต่อการ ตั้งถิ่นฐานและ พัฒนาการของ ชุมชน	๑. ปัจจัยการตั้งถิ่นฐานของ ชุมชนซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยทาง ภูมิศาสตร์และปัจจัยทาง สังคม เช่น ความเจริญทาง เทคโนโลยี การคมนาคม ความปลอดภัย ๒. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อ พัฒนาการของชุมชนทั้งปัจจัย ทางภูมิศาสตร์ทางสังคม	ศึกษาเหตุปัจจัยที่มีอิทธิพลที่ ส่งผลให้มีการสร้าง ศาลหลักเมืองขอนแก่น ทั้ง ด้านภูมิศาสตร์ ด้าน เศรษฐศาสตร์ ด้านสังคมด้าน การเมืองการปกครอง

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง	สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
มาตรฐาน ส ๔.๒ (ต่อ)	๒. สรุปลักษณะที่สำคัญ ของขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม ของชุมชน ๓. เปรียบเทียบความ เหมือนและความต่าง ทางวัฒนธรรมของชุมชน ตนเองกับชุมชนอื่น ๆ	๑. ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมชุมชนของตนที่ เกิดจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์ และปัจจัยทางสังคม ๒. ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชน ใกล้เคียง ที่มีความเหมือนและ ความต่างกับชุมชนของตนเอง	ศึกษาเกี่ยวกับ ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม ชุมชนของตนและชุมชน ใกล้เคียง ที่เกี่ยวข้องกับ ศาลหลักเมือง นำเสนอ ในรูปเล่ม หรือโครงการ

คำอธิบายรายวิชา

หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง ศาลหลักเมือง เวลารวม ๑๒ ชั่วโมง

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (ประวัติศาสตร์) ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓

วิธีการสืบค้นเหตุการณ์สำคัญของโรงเรียนและชุมชนโดยใช้หลักฐานและแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ใช้เส้นเวลา (Time Line) ลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโรงเรียนและชุมชน สืบค้นข้อมูล หลักฐาน ลำดับเหตุการณ์เกี่ยวกับศาลหลักเมืองขอนแก่นที่เกิดขึ้นกับชุมชนและโรงเรียน จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวกับศาลหลักเมืองขอนแก่น จากปราชญ์ชาวบ้านซึ่งเป็นหลักฐานชั้นต้น และชั้นรอง อาจทำในรูป รายงานการสืบค้น หรือโครงการ

ศึกษาเหตุปัจจัยที่มีอิทธิพลที่ส่งผลให้มีการสร้างศาลหลักเมืองขอนแก่น ทั้งด้านภูมิศาสตร์ ด้าน เศรษฐศาสตร์ ด้านสังคมด้านการเมืองการปกครอง

ศึกษาเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมชุมชนของตนและชุมชนใกล้เคียง ที่เกี่ยวข้องกับศาลหลักเมือง นำเสนอในรูปแบบ เล่ม หรือโครงการ

ตัวชี้วัด

ส ๔.๑ ป.๓/๒

ส ๔.๒ ป.๓/๑ , ป.๓/๒ , ป. ๓/๓

รวม ๔ ตัวชี้วัด

โครงสร้างรายวิชา
หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง ศาลหลักเมืองขอนแก่น
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓

ลำดับที่	สาระสำคัญ	มาตรฐานการเรียนรู้/ ตัวชี้วัด	เวลา (ชั่วโมง)	คะแนน (๑00)
๑	สืบค้นข้อมูล หลักฐาน ลำดับเหตุการณ์เกี่ยวกับศาลหลักเมืองขอนแก่นที่เกิดขึ้นกับชุมชนและโรงเรียน จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวกับศาลหลักเมืองขอนแก่น จากปราชญ์ชาวบ้านซึ่งเป็นหลักฐานชั้นต้น และชั้นรอง อาจทำในรูปรายงานการสืบค้น หรือโครงการ	ส ๔.๑ ป.๓/๒	๔	๔๐
๒	ศึกษาเหตุปัจจัยที่มีอิทธิพลที่ส่งผลให้มีการสร้างศาลหลักเมืองขอนแก่น ทั้งด้านภูมิศาสตร์ ด้านเศรษฐศาสตร์ ด้านสังคมด้านการเมืองการปกครอง	ส ๔.๒ ป.๓/๑	๔	๓๐
๓	ศึกษาเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมชุมชนของตนและชุมชนใกล้เคียง ที่เกี่ยวข้องกับศาลหลักเมืองนำเสนอในรูปแบบเล่ม หรือโครงการ	ส ๔.๒ ป.๓/๒,ป. ๓/๓	๔	๓๐
รวม			๑๒	๑๐๐

หลักสูตรศาลหลักเมือง

ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

มาตรฐาน ส ๔.๑ เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้

วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส ๔.๒ เข้าใจพัฒนาการของมนุษย์ชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบันในด้านความสัมพันธ์และการ

เปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถ

วิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรการเรียนรู้ / ตัวชี้วัด / สารการเรียนรู้แกนกลาง / สารการเรียนรู้ท้องถิ่น

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สารการเรียนรู้แกนกลาง	สารการเรียนรู้ท้องถิ่น
มาตรฐาน ส ๔.๑ เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ	๑. นับช่วงเวลาเป็นทศวรรษ ศตวรรษและสหัสวรรษ ศตวรรษและสหัสวรรษ	๑. ความหมายและช่วงเวลาของทศวรรษ ศตวรรษ และสหัสวรรษ ๒. การใช้ทศวรรษ ศตวรรษ และสหัสวรรษเพื่อทำความเข้าใจช่วงเวลาที่ยปรากฏในเอกสารต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์	เรียนรู้เรื่องความหมายช่วงเวลาในการใช้ทศวรรษ ศตวรรษ และสหัสวรรษ เพื่อทำความเข้าใจถึงช่วงเวลาที่เกิดการสร้างศาลหลักเมืองขอนแก่น
	๒. อธิบายยุคสมัยในการศึกษาประวัติศาสตร์ ประวัติเมืองมนุษย์ชาติโดยสังเขป	๑. เกณฑ์การแบ่งยุคสมัยในการศึกษาประวัติศาสตร์ที่แบ่งเป็นยุคก่อนประวัติศาสตร์และยุคประวัติศาสตร์ ๒. ยุคสมัยที่ใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย เช่น สมัยก่อนสุโขทัย สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์	เรียนรู้เรื่องเกณฑ์การแบ่งยุคสมัยประวัติศาสตร์ไทยว่าเกี่ยวกับการก่อสร้างศาลหลักเมืองขอนแก่น เพื่อเทียบเคียงว่าเกิดการสร้างศาลหลักเมืองขอนแก่นตรงกับช่วงยุคใด พร้อมนำเสนอ
	๓. แยกแยะประเภทหลักฐานที่ใช้ในการศึกษาความเป็นมาของท้องถิ่น	๑. ประเภทของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่แบ่งเป็นหลักฐานขั้นต้นและหลักฐานชั้นรอง ๒. ตัวอย่างหลักฐานที่ใช้ในการศึกษาความเป็นมาของท้องถิ่นของตน ๓. เกณฑ์การจำแนกหลักฐานที่พบในท้องถิ่นเป็นหลักฐานขั้นต้นและหลักฐานชั้นรองอย่างง่าย ๆ	ศึกษาถึงการนำหลักฐานที่ได้มาเกี่ยวกับศาลหลักเมืองขอนแก่นมา แบ่งประเภทของหลักฐานเป็นหลักฐานขั้นต้นหลักฐานชั้นรอง

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง	สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
มาตรฐาน ส ๔.๒ เข้าใจ พัฒนาการของ มนุษยชาติจาก อดีตจนถึง ปัจจุบันในด้าน ความสัมพันธ์ และการ เปลี่ยนแปลง ของเหตุการณ์ อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึง ความสำคัญ และสามารถ วิเคราะห์ ผลกระทบที่ เกิดขึ้น	๑. อธิบายการตั้ง หลักแหล่งและ พัฒนาการของ มนุษยยุคก่อน ประวัติศาสตร์ และยุคประวัติ โดยสังเขป ๒. ยกตัวอย่าง หลักฐานทาง ประวัติศาสตร์ที่ พบในท้องถิ่นที่ แสดงพัฒนาการ ของมนุษยชาติใน ดินแดนไทย	๑. พัฒนาการของมนุษย์ยุคก่อน ประวัติศาสตร์และยุคประวัติศาสตร์ใน ดินแดนไทยโดยสังเขป ๒. หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่แสดง การตั้งหลักแหล่งของมนุษย์ยุคก่อน ประวัติศาสตร์และยุคประวัติศาสตร์ใน ดินแดนไทยโดยเฉพาะที่สามารถก่อตั้ง เป็นอาณาจักรโบราณได้โดยสังเขป ๓. หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่พบใน ท้องถิ่นที่แสดงพัฒนาการของมนุษยชาติ ในดินแดนไทย โดยสังเขป	ศึกษาหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับ การตั้งศาลหลักเมือง ขอนแก่นในครั้งแรกที่ได้ และวิวัฒนาการด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่นที่ส่งผลให้ เกิดการย้ายถิ่นฐานที่ตั้ง ศาลหลักเมืองขอนแก่น ในปัจจุบัน แล้วนำเสนอ เป็นรูปเล่ม หรือ โครงการ

คำอธิบายรายวิชา

หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง ศาลหลักเมือง เวลารวม ๑๒ ชั่วโมง

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (ประวัติศาสตร์) ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

เรียนรู้เรื่องความหมายช่วงเวลาในการใช้ทศวรรษ ศตวรรษ และสหัสวรรษ เพื่อทำความเข้าใจถึง
ช่วงเวลาที่เกิดการสร้างศาลหลักเมืองขอนแก่น เรียนรู้เรื่องเกณฑ์การแบ่งยุคสมัยประวัติศาสตร์ไทยว่า
เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างศาลหลักเมืองขอนแก่น เพื่อเทียบเคียงว่าเกิดการสร้างศาลหลักเมืองขอนแก่น
ตรงกับช่วงยุคใด พร้อมนำเสนอ ศึกษาถึงการนำหลักฐานที่ได้มาเกี่ยวกับศาลหลักเมืองขอนแก่นมา
แบ่งประเภทของหลักฐานเป็นหลักฐานขั้นต้น หลักฐานชั้นรอง ศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับ
การตั้งศาลหลักเมืองขอนแก่นในครั้งแรกที่ใด และวิวัฒนาการด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่นที่ส่งผลให้เกิดการ
ย้ายถิ่นฐานที่ตั้งศาลหลักเมืองขอนแก่น ในปัจจุบัน แล้วนำเสนอเป็นรูปเล่ม หรือโครงการ

ตัวชี้วัด

ส ๔.๑ ป.๔/๑ , ป.๔/๒ ,ป.๔/๓

ส ๔.๒ ป.๔/๑ , ป.๔/๒

รวม ๕ ตัวชี้วัด

โครงสร้างรายวิชา
หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง ศาลหลักเมืองขอนแก่น
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

ลำดับที่	สาระสำคัญ	มาตรฐานการเรียนรู้/ ตัวชี้วัด	เวลา (ชั่วโมง)	คะแนน (๑00)
๑	เรียนรู้เรื่องความหมายช่วงเวลาในการใช้ ทศวรรษ ศตวรรษ และสหัสวรรษ เพื่อ ทำความเข้าใจถึงช่วงเวลาที่เกิดการ สร้างศาลหลักเมืองขอนแก่น	ส ๔.๑ ป.๔/๑	๒	๒๐
๒	เรียนรู้เรื่องเกณฑ์การแบ่งยุคสมัย ประวัติศาสตร์ไทยว่าเกี่ยวข้องกับการ ก่อสร้างศาลหลักเมืองขอนแก่น เพื่อ เทียบเคียงว่าเกิดการสร้างศาลหลักเมือง ขอนแก่นตรงกับช่วงยุคใด พร้อม นำเสนอ	ส ๔.๑ ป.๔/๒	๒	๒๐
๓	ศึกษาถึงการนำหลักฐานที่ได้มาเกี่ยวกับ ศาลหลักเมืองขอนแก่นมา แบ่งประเภท ของหลักฐานเป็นหลักฐานขั้นต้น หลักฐานชั้นรอง	ส ๔.๑ ป.๔/๓	๒	๓๐
๔	ศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เกี่ยวกับการตั้งศาลหลักเมืองขอนแก่น ในครั้งแรกที่ใด และวิวัฒนาการด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่นที่ส่งผลให้เกิดการย้ายถิ่น ฐานที่ตั้งศาลหลักเมืองขอนแก่น ใน ปัจจุบัน แล้วนำเสนอเป็นรูปเล่ม หรือ โครงงาน	ส ๔.๒ ป.๔/๑ , ป. ๔/๒	๖	๓๐
รวม			๑๒	๑๐๐

หลักสูตรศาลหลักเมือง

ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕

สาระที่ ๔ ประวัติศาสตร์

มาตรฐานที่ ส ๔.๑ เข้าใจความหมายสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆอย่างเป็นระบบ

มาตรฐานการเรียนรู้ / ตัวชี้วัด / สาระการเรียนรู้แกนกลาง/สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ชั้น ป.๕

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้ แกนกลาง	สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
ส ๔.๑ เข้าใจความหมาย สำคัญของเวลาและ ยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทาง ประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์ เหตุการณ์ต่างๆอย่างเป็น ระบบ	ป. ๕.๑ อธิบาย สำคัญของวิธีการ ทางประวัติศาสตร์ใน การศึกษาเรื่องราวทาง ประวัติศาสตร์อย่าง ง่ายๆ	การนำวิธีการทาง ประวัติศาสตร์ไปใช้ศึกษา เรื่องราวในท้องถิ่น เช่น ความเป็นมาของภูมินาม ของสถานที่ในท้องถิ่น	การนำวิธีการทาง ประวัติศาสตร์ไปใช้ศึกษา เรื่องราวในท้องถิ่นเช่น ประวัติเมืองขอนแก่น หลักเมือง ศาลหลักเมือง ขอนแก่น โดย การ สืบค้น การจัดทำ โครงการ
	ป. ๕.๒ นำเสนอ ข้อมูลจากหลักฐานที่ หลากหลายในการทำ ความเข้าใจเรื่องราว สำคัญในอดีต	- สรุปรูปข้อมูลที่ได้จาก หลักฐานทั้งความจริง และข้อเท็จจริง - การนำเสนอข้อมูลที่ ได้จากหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการ ต่างๆ เช่น การเล่าเรื่อง การจัดนิทรรศการ การ เขียนรายงาน	- สรุปรูปข้อมูลที่ได้จาก หลักฐานทั้งความจริง และข้อเท็จจริง ตัวอย่าง เรื่อง ศาลหลักเมือง ขอนแก่น ทางด้านพุทธ ศาสนา ศาสนา ศาสนา พราหมณ์ และ วัฒนธรรมประเพณีไทย - การนำเสนอข้อมูลที่ ได้จากหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการ ต่างๆ เช่น การเล่าเรื่อง โครงการ สอบถามผู้รู้(ภูมิ ปัญญา)

หลักสูตรศาลหลักเมือง

ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

สาระที่ ๔ ประวัติศาสตร์

มาตรฐานที่ ส ๔.๑ เข้าใจความหมายความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆอย่างเป็นระบบ

มาตรฐานการเรียนรู้ / ตัวชี้วัด / สาระการเรียนรู้แกนกลาง/สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ชั้น ป.๖

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง	สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
ส ๔.๑ เข้าใจความหมายความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆอย่างเป็นระบบ	ป. ๖.๑ อธิบายความสำคัญของวิธีการทางประวัติศาสตร์ในการศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์อย่างง่ายๆ	การนำวิธีการทางประวัติศาสตร์ไปใช้ศึกษาเรื่องราวในท้องถิ่น เช่น ความเป็นมาของภูมินามของสถานที่ในท้องถิ่น	การนำวิธีการทางประวัติศาสตร์ไปใช้ศึกษาเรื่องราวในท้องถิ่นเช่น ประวัติเมืองขอนแก่น หลักเมือง ศาลหลักเมืองขอนแก่น โดย การสืบค้น การจัดทำโครงการ
	ป.๖.๒ นำเสนอข้อมูลจากหลักฐานที่หลากหลายในการทำความเข้าใจเรื่องราวสำคัญในอดีต	- สรุปรูปข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทั้งความจริงและข้อเท็จจริง - การนำเสนอข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การเล่าเรื่อง การจัดนิทรรศการ การเขียนรายงาน	- สรุปรูปข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทั้งความจริงและข้อเท็จจริง ตัวอย่างเรื่อง ศาลหลักเมืองขอนแก่น ทางด้านพุทธศาสนา ศาสนา พราหมณ์ และวัฒนธรรมประเพณีไทย - การนำเสนอข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การเล่าเรื่อง การจัดนิทรรศการ การเขียนรายงาน เป็นมัลติมีเดีย

หลักสูตรศาลหลักเมือง

ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕

สาระที่ ๔ ประวัติศาสตร์

มาตรฐานที่ ส ๔.๑ เข้าใจความหมายสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆอย่างเป็นระบบ

มาตรฐานการเรียนรู้ / ตัวชี้วัด / สาระการเรียนรู้แกนกลาง/สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ชั้น ป.๕

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้ แกนกลาง	สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
ส ๔.๑ เข้าใจความหมาย สำคัญของเวลาและ ยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทาง ประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์ เหตุการณ์ต่างๆอย่างเป็น ระบบ	ป. ๕.๑ อธิบาย สำคัญของวิธีการ ทางประวัติศาสตร์ใน การศึกษาเรื่องราวทาง ประวัติศาสตร์อย่าง ง่ายๆ	การนำวิธีการทาง ประวัติศาสตร์ไปใช้ศึกษา เรื่องราวในท้องถิ่น เช่น ความเป็นมาของภูมินาม ของสถานที่ในท้องถิ่น	การนำวิธีการทาง ประวัติศาสตร์ไปใช้ศึกษา เรื่องราวในท้องถิ่นเช่น ประวัติเมืองขอนแก่น หลักเมือง ศาลหลักเมือง ขอนแก่น โดย การ สืบค้น การจัดทำ โครงการ
	ป. ๕.๒ นำเสนอ ข้อมูลจากหลักฐานที่ หลากหลายในการทำ ความเข้าใจเรื่องราว สำคัญในอดีต	- สรุปรูปข้อมูลที่ได้จาก หลักฐานทั้งความจริง และข้อเท็จจริง - การนำเสนอข้อมูลที่ ได้จากหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการ ต่างๆ เช่น การเล่าเรื่อง การจัดนิทรรศการ การ เขียนรายงาน	- สรุปรูปข้อมูลที่ได้จาก หลักฐานทั้งความจริง และข้อเท็จจริง ตัวอย่าง เรื่อง ศาลหลักเมือง ขอนแก่น ทางด้านพุทธ ศาสนา ศาสนา ศาสนา พราหมณ์ และ วัฒนธรรมประเพณีไทย - การนำเสนอข้อมูลที่ ได้จากหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการ ต่างๆ เช่น การเล่าเรื่อง โครงการ สอบถามผู้รู้(ภูมิ ปัญญา)

หลักสูตรศาลหลักเมือง

ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

สาระที่ ๔ ประวัติศาสตร์

มาตรฐานที่ ส ๔.๑ เข้าใจความหมายความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างอย่างเป็นระบบ

มาตรฐานการเรียนรู้ / ตัวชี้วัด / สาระการเรียนรู้แกนกลาง/สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ชั้น ป.๖

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง	สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
ส ๔.๑ เข้าใจความหมายความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างอย่างเป็นระบบ	ป. ๖.๑ อธิบายความสำคัญของวิธีการทางประวัติศาสตร์ในการศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์อย่างง่าย ๆ	การนำวิธีการทางประวัติศาสตร์ไปใช้ศึกษาเรื่องราวในท้องถิ่น เช่น ความเป็นมาของภูมินามของสถานที่ในท้องถิ่น	การนำวิธีการทางประวัติศาสตร์ไปใช้ศึกษาเรื่องราวในท้องถิ่นเช่น ประวัติเมืองขอนแก่น หลักเมือง ศาลหลักเมืองขอนแก่น โดย การสืบค้น การจัดทำโครงการ
	ป.๖.๒ นำเสนอข้อมูลจากหลักฐานที่หลากหลายในการทำความเข้าใจเรื่องราวสำคัญในอดีต	- สรุบบข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทั้งความจริงและข้อเท็จจริง - การนำเสนอข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การเล่าเรื่อง การจัดนิทรรศการ การเขียนรายงาน	- สรุบบข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทั้งความจริงและข้อเท็จจริง ตัวอย่างเรื่อง ศาลหลักเมืองขอนแก่น ทางด้านพุทธศาสนา ศาสนา พราหมณ์ และวัฒนธรรมประเพณีไทย - การนำเสนอข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การเล่าเรื่อง การจัดนิทรรศการ การเขียนรายงาน เป็นมัลติมีเดีย

ภาคผนวก

เนื้อหาประกอบหลักสูตรศาลหลักเมือง

ความสำคัญของศาลหลักเมือง

ในการสร้างบ้านสร้างเรือน ต้องมีการตอกเสาเข็มลงเสาหลักของบ้านก่อนที่จะมีการสร้างบ้านให้แล้วเสร็จต่อไป สำหรับการสร้างเมืองก็เป็นเช่นเดียวกันที่ต้องมีการสร้างหลักลงหลักปักเสาให้เป็นสัญลักษณ์ว่าจะมีการก่อร่างตั้งบ้านเมือง ณ แห่งหนตำบลนี้ซึ่งถือได้ว่าการลง “หลักเมือง” นั้นเป็นสิ่งสำคัญมากในการสร้างเมืองต่าง ๆ เพื่อให้เป็นสิ่งที่อยู่คู่กับเมืองที่สร้างขึ้นมา และเป็นดังหลักชัย หลักใจของประชาชนที่อยู่อาศัยอยู่ในเมืองนั้น ๆ

ดังตามพงสาวดารได้มีกล่าวไว้ถึงความเป็นมาของการสร้างเสาหลักเมืองของชนชาติไทยว่า ปราภฏให้เห็นการจัดสร้างมาตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี มาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์

สำหรับประเพณีการตั้งหลักเมืองนั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้อธิบายไว้ว่า “การสร้างหลักเมือง” เป็นประเพณีพราหมณ์ที่มาจากอินเดีย ประเทศไทยตั้งหลักเมืองขึ้นตามธรรมเนียมพราหมณ์ที่จะเกิดหลักเมืองนั้น คงเป็นด้วยประชาชนชุมชนนั้นต่างกันอยู่เป็นหมู่บ้าน ก็มีหมู่บ้านหลาย ๆ หมู่บ้านรวมเป็นตำบล ตำบลตั้งขึ้นเป็นอำเภอ อำเภอเดิมเรียกว่าเมืองเมืองหลาย ๆ เมืองรวมเป็นเมืองใหญ่ เมืองใหญ่หลาย ๆ เมืองเป็นมหานครหรือเมืองพระมหานคร

การสร้างหลักเมืองตามประเพณีโบราณที่นิยมสร้างหลักเมืองไว้เป็นมิ่งขวัญ เป็นนิมิตมงคล สำหรับให้รู้ว่าหลักบ้านหลักเมืองมีอยู่ที่ไหน บ้านเมืองนั้นย่อมร่มเย็นเป็นสุข หลักเมืองต้องฝังไว้ในย่านกลางเมืองหรือในทำเลที่เป็นชัยภูมิตามทิศทางของเมือง และในสมัยโบราณนั้นเมืองเอกหรือเมืองชั้นราชธานีย่อมมีการฝังหลักเมืองไว้เป็นนิมิตมงคลสำหรับเมืองทุกเมือง

ประวัติศาสตร์หลักเมืองขอนแก่น

เดิมแต่อยู่บ้านโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งอยู่ห่างจากตัวอำเภอชุมแพ เป็นระยะทาง 1 กิโลเมตร บริเวณโดยรอบเป็นเนินดินสูงมีพื้นที่ประมาณ 20 ไร่ ล้อมรอบด้วยคลองสองชั้น มีสะพานข้ามและมีทางเข้าออกทางเดียว ชาวอำเภอชุมแพเรียกพื้นที่ตรงนี้ว่า “คู” ก่อนจะไปถึงคูจะมีรูปพระนอนสลักลงบนหิน ปัจจุบันบริเวณนี้เป็นวัดป่า

เมื่อปี พ.ศ. 2498 ประมาณเดือน 4 ได้มีคนแก่มากราบเรียนท่านเจ้าคุณพระราชสารธรรมมุนี (หลวงพ่อกัณหา) เจ้าคุณเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น วัดศรีนวลเล่าว่ามีอยู่วันหนึ่งเขาได้ไปนอนพักที่โรงนาฝนประหลาดว่าเห็นคนแก่หนุ่มชุดขาวบ่นว่า “อยากจะไปอยู่ในเมือง” คืนที่สองฝันอีกว่า “อยากจะไปอยู่ในเมือง” และพูดต่อว่า “อยากจะไปอยู่เป็นมิ่งขวัญของเมือง” พอคืนที่สามก็ได้ฝันลักษณะเดิมอีก จากนั้นพอตื่นขึ้นก็รู้สึกว่าร้อนรนอยู่ไม่ได้นอนไม่ได้ ไม่รู้จะไปปรึกษาใคร ก็เลยเดินทางเข้าไปในเมืองมาเล่าความฝันให้ท่านเจ้าคุณฟัง และท่านเจ้าคุณได้ถามว่า “ลักษณะตรงนั้นเป็นอย่างไร” คนแก่ตอบว่า “ลักษณะตรงนั้นเป็นคูเก่า มีป่าขนาดใหญ่ต้นไม้ขึ้นหนาทึบ มีเสาหินและใบ

เสมาเป็นจำนวนมาก” ท่านเจ้าคุณก็เลยออกไปว่า “ถ้าเป็นมิ่งเป็นขวัญของเมือง ก็ต้องเป็นหลักเมือง” ประกอบว่าจังหวัดขอนแก่นยังไม่มีหลักเมือง ท่านเจ้าคุณจึงเรียนให้ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น คือ คุณหลวงธรรณัยพิณิจ และได้มอบหมายให้ฝ่ายพระมหาสุคนธ์และพระอีกจำนวนหนึ่ง พร้อม ปลัดจังหวัดไปอัญเชิญเสาหลักเมืองออกมาจากภูแต่เกิดอาเพศฝนตกหนัก มีฟ้าผ่าลงมา โคนเสาหลักเมือง (ปัจจุบันเป็นเสาหลักเมืองชุมแพ) ในสมัยนั้นนายกเทศมนตรีเมืองขอนแก่น คือ นายประวัติ จันทนพิมพ์ ได้นำรถของเทศบาลและยืมรถโรงสีข้าวของเจ้าแก่งเซ่ง แซ่ลี เพื่อขนเสาหลักเมือง โดยได้ไปพบกับกำนันตำบลชุมแพ คือ ขุนบุญบาล ชุมแพบำรุง (ตระกูลดิบุญมี ณ ชุมแพ) ในขณะที่ขนย้ายเสาหลักเมืองรถเกิดติดหล่มไม่สามารถเดินทางต่อไปได้ ก็เลยปรึกษากันว่า “เขาเป็นผู้น้อย ผู้ใหญ่ได้มาเพิ่มเลยไป” และได้อัญเชิญเสาหลักเมืองลงไว้ที่วัดพระนอน แล้วกลับมาเล่าเหตุการณ์ให้ท่านเจ้าคุณฟัง ท่านเจ้าคุณเลยไปอัญเชิญด้วยตนเองได้นำหมอลำ หนึ่ง มาฉลองที่วัดพระนอนหนึ่งคืน แล้วค่อยอัญเชิญออกมา จำนวน 4 หลัก (เสาหลักเมืองมีลักษณะเป็นเสมาหินทราย รูปทรง 8 เหลี่ยม มีรอยสลักเป็นรูปกลีบบัวกลีบเดียวและกลีบบัวสองกลีบมีลายสลักตัวหนังสือขอม) โดยหลักที่ 1 อยู่ที่ศาลหลักเมืองขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น กว้าง 42 เซนติเมตร สูง 134 เซนติเมตร หลักที่ 2 อยู่ที่ศาลหลักเมืองชุมแพ จังหวัดขอนแก่น หน้า 22 เซนติเมตร กว้าง 35 เซนติเมตร สูง 78 เซนติเมตร ส่วนสองหลักที่เหลืออยู่หน้าโบสถ์วัดศรีนวล อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น (หลักที่ 1 หน้า 40 เซนติเมตร กว้าง 60 เซนติเมตร สูง 175 เซนติเมตร และหลักที่ 2 หน้า 25 เซนติเมตร กว้าง 75 เซนติเมตร สูง 170 เซนติเมตร)

พิธีตั้งเสาหลักเมือง นิมนต์พระมาสวดยกตั้งศาลแบบพิธีพุทธ ณ ที่สนามศาลาสุขใจ ท่านเจ้าคุณได้ตั้งชื่อว่า “ศาลหลักเมือง” มีนามย่อว่า “อินทร์ดา” การก่อสร้างได้ร่วมกันสร้างทั้งคนไทยและคนจีน นอกจากนี้ได้อัญเชิญอาภรณ์มาอยู่รวมกันกับหลักเมือง คนจีนเรียกว่า “ศาลหลักเมืองกง” คนไทยเรียกว่า “ศาลหลักเมือง”

ขั้นตอนและพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ในการปรับปรุงศาลหลักเมืองขอนแก่น

สำหรับการปรับปรุงศาลหลักเมืองขอนแก่น แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ

- ระยะที่ 1 การก่อสร้างอาคารสักการะรูปเทียนและระบบระบายน้ำถนนบริเวณ

ด้านหลัง ศาลหลักเมืองพร้อมการจัดทำเสาหลักเมืองจำลอง

- ระยะที่ 2 การก่อสร้างอาคารศาลหลักเมืองและการปรับปรุงภูมิทัศน์

- ระยะที่ 3 การจัดระบบการจราจรบริเวณศาลหลักเมือง

เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2548 เทศบาลนครขอนแก่นได้เรียนเชิญอาจารย์ฉัตรชัย ปิ่นเงิน หัวหน้าฝ่ายโหราศาสตร์ สำนักพระราชวัง เดินทางมาให้คำแนะนำกับทางเทศบาลเกี่ยวกับการ

ปรับปรุงศาลหลักเมือง เพื่อให้เกิดความถูกต้องตามหลักดวงชะตาของเมือง โดยอาจารย์ฉัตรชัยได้คำนวณฤกษ์ศุภมงคลการพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองขอนแก่น ซึ่งมีฤกษ์เอก คือ วันเสาร์ที่ 23 กรกฎาคม 2549 เวลา 09 นาฬิกา 19 นาที เป็นปฐมฤกษ์ ไปจนถึงเวลา 09 นาฬิกา 49 นาที เป็นที่สุดแห่งฤกษ์

เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2548 เทศบาลนครขอนแก่นจัดพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองขอนแก่นตามฤกษ์ศุภมงคลการพิธีบวงสรวงของโหราพราหมณ์สำนักพระราชวัง โดยในโอกาสนี้ นายเจตน์ ธนวัฒน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น นายพิระพล พัฒนพีระเดช นายกเทศมนตรีนครขอนแก่น ร่วมกันทำพิธีลอกแผ่นทองที่ปิดเสาหลักเมือง ซึ่งจะได้เอาแผ่นทองเหล่านั้นมาประกอบเป็นมณฑปวัดมณฑลเหรียญหลักเมืองและเจ้าพ่อมเหศักดิ์ขอนแก่น เพื่อมอบให้กับประชาชนผู้ร่วมบริจาค ซึ่งในวันนี้มีประชาชนชาวขอนแก่นทุกหมู่เหล่า ร่วมใจแต่งกายด้วยชุดเสื้อเหลืองดอกกุหลาบกว่า 3,000 คน เข้าร่วมพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์

ดังนั้น เพื่อให้ประชาชนชาวขอนแก่นได้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นตัวแทนของศาลหลักเมืองขอนแก่น เทศบาลนครขอนแก่นร่วมกับประชาชนชาวขอนแก่นทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ได้สร้างเสาหลักเมืองขอนแก่นจำลอง (ที่ทำมาจากไม้มงคล คือ ไม้แก่นขาม ไม้แก่นคูณ) และเหรียญรูปเหมือนหลักเมืองขอนแก่น (เหรียญสีขาว เหรียญสีดำ) เพื่อเป็นการมอบให้ประชาชนผู้มีจิตศรัทธาที่ร่วมบริจาคเงินสมทบทุนการก่อสร้างและปรับปรุงศาลหลักเมืองขอนแก่น

เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2549 เทศบาลนครขอนแก่นได้จัดพิธีปลุกเสกเสาหลักเมืองจำลองที่ทำจากไม้มงคล คือ ไม้แก่นขาม ไม้แก่นคูณ และเหรียญรูปเหมือนหลักเมืองขอนแก่น ณ บริเวณ มณฑลพิธีปลุกเสกวัดมณฑลศาลหลักเมืองขอนแก่น ทั้งนี้เพื่อให้พิธีกรรมในการสร้างวัดมณฑลเป็นไปด้วยความถูกต้องสมบูรณ์ และเกิดความเป็นสิริมงคลสุขศิริพิพัฒนามงคลด้วยลาภผลยศถาบรรดาศักดิ์ ตลอดจนทรัพย์สินบริวารให้รุ่งเรืองวัฒนาแก่ชาวขอนแก่นตลอดไป โดยในภาคเช้ามีพิธีบวงสรวงเทพยดา และบวงสรวงฤกษ์ และมีประชาชนชาวขอนแก่นร่วมแต่งกายนุ่งขาวห่มขาวกว่า 2,000 คน ร่วมในพิธี

สำหรับในภาคเย็น เป็นพิธีการเจริญพระพุทธมนต์และสวดพระคาถาพุทธาภิเสก ตามแบบอย่างแนวทางบูรพาจารย์ที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งมีพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา โหร หรือ พราหมณ์ บัณฑิต เจ้าภาพ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งพลังศรัทธาของประชาชนชาวขอนแก่นในการแต่งขาวห่มขาวร่วมเป็นองค์ประกอบในพิธีกรรม เพื่อที่จะทำให้พิธีกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยมีรายนามพระเถรานุเถระที่อาราธนาเจริญพระพุทธมนต์และพระพิธีธรรม ดังนี้

1) พระสงฆ์เถรานุเถระเจริญพระพุทธมนต์ 10 รูป

1. พระเทพวงศาจารย์ (หลวงพ่อกุณ) วัดหนองแวงพระอารามหลวง
2. พระเทพกิตติรังสี (หลวงพ่อดองสา) วัดธาตุพระอารามหลวง

3. พระราชวรานุวัตร วัดศรีจันทร์พระอารามหลวง
4. พระพิศาลสารคุณ วัดศรีจันทร์พระอารามหลวง
5. พระครูอรุณสารเมธี วัดคูหาราม
6. พระครูสิริธรรมนิเทศ วัดศรีนวล
7. พระครูอดุลสารสิทธิ์ วัดนันทการาม
8. พระครูธรรมสารพินิจ วัดบ้านโนนชัย
9. พระครูอดุลสีลาภรณ์ วัดตราขวนาราม
10. พระครูธรรมธราจารย์ วัดป่าชัยวัน

2) พระคณาจารย์นั่งปรก 4 รูป

1. พระเทพวงศาจารย์ วัดหนองแขวงพระอารามหลวง
2. พระครูวิเวกวัฒนาทร วัดป่าวิเวกธรรม
3. พระอาจารย์กิตติศักดิ์ กิตติสาโร วัดป่าบ้านหนองหลุม
4. พระครูสังฆรักษ์ทองพูลบุญกาโม วัดป่าอภัยวัน บ้านทุ่ม

3) พระพิธีธรรม 4 รูป สวดพระคาถาพระพุทธรมณต์

1. พระครูธรรมสารสุเมธณ์ วัดหนองแขวงพระอารามหลวง
2. พระมหาอดุลย์ กิตติญาณเมธี วัดหนองแขวงพระอารามหลวง
3. พระอภิชาติ อภิชาติ วัดหนองแขวงพระอารามหลวง
4. พระมหาสุนทร สุนทรธมโม วัดหนองแขวงพระอารามหลวง

โดยพร้อมกันนั้นเทศบาลนครขอนแก่นได้ทำการเปิดรับเงินบริจาคจากประชาชน

ทั่วไป ปรากฏว่าได้มีผู้มีจิตศรัทธาร่วมบริจาคเงินเป็นจำนวน 99,172 บาท

ดังนั้น เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับทราบ เทศบาลนครขอนแก่นได้จัดแถลงข่าวการปรับปรุงศาลหลักเมืองอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2549 ณ พื้นที่บริเวณด้านหน้าศาลหลักเมือง โดยทางเทศบาลได้ทำพิธีมอบเสาหลักเมืองจำลอง จากไม้มงคลนามที่ผ่านพิธีปลุกเสกพิธีการเจริญพระพุทธรมณต์และสวดพระคาถาพุทธาภิเศกให้กับประชาชนที่ร่วมบริจาคด้วย

พร้อมกันนั้นเทศบาลนครขอนแก่นได้ทำการเปิดรับเงินบริจาคจากผู้เข้าร่วมงานและประชาชนทั่วไป ปรากฏว่าได้มีผู้มีจิตศรัทธาร่วมบริจาคเงินเป็นจำนวน 1,451,500 บาท

ในช่วงเทศกาลตรุษจีน (ระหว่างวันที่ 27 - 28 มกราคม 2549) เทศบาลนครขอนแก่นได้ทำการเปิดรับเงินบริจาคจากประชาชนทั่วไป ณ บริเวณศาลหลักเมืองขอนแก่น ปรากฏว่าได้มีผู้มีจิตศรัทธาร่วมบริจาคเงินเป็นจำนวน 279,807 บาท

เมื่อวันที่ 25 - 26 กุมภาพันธ์ 2549 เทศบาลนครขอนแก่นร่วมกับชุมชนย่อยเขตเทศบาลนครขอนแก่นร่วมกับชุมชนย่อยเขตเทศบาลทั้ง 80 ชุมชน ได้จัดทอดผ้าป่าสามัคคีสมทบทุน

ปรับปรุงบูรณะศาลหลักเมืองขอนแก่น โดยในวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2549 เวลา 17.00 น. ได้จัดพิธีทำบุญตักบาตร และการรับต้นผ้าป่าสมทบจากคณะกรรมการสายต่าง ๆ โดยทำพิธีทอดผ้าป่าสามัคคี ณ บริเวณศาลหลักเมืองขอนแก่น

สำหรับการจัดทำเสาหลักเมืองจำลองนั้น เสาจะต้องแกะสลักมาจากหินทรายที่มีคุณลักษณะต้องตามโบราณราชประเพณี เนื่องด้วยเหตุผลว่า เสาหลักเมืองนั้นเป็นหลักศิลาจารึกที่ทำมาจากหินทราย ฉะนั้นแล้วเสาหลักเมืองจำลอง ก็ควรที่จะทำมาจากหินทรายที่มีรูปแบบและประติมากรรมที่คล้ายคลึงกับเสาหลักเมือง (จริง) มากที่สุดเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2549 นายพีระพล พัฒนพีระเดช นายกเทศมนตรีนครขอนแก่น พร้อมด้วยคณะผู้บริหาร สมาชิกสภาเทศบาล หัวหน้าส่วนการงานเทศบาล และประชาชนชาวขอนแก่น ร่วมทำพิธีบวงสรวงขอพรศาลเจ้าจอมปากช่องภูเวียงขอหินทรายเป็นมิ่งมงคลทำเสาหลักเมืองจำลอง ณ บริเวณศาลเจ้าจอมปากช่องภูเวียง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

เมื่อวันเสาร์ที่ 17 มิถุนายน 2549 เทศบาลได้พิธีอัญเชิญเสาหลักเมืองจำลองหินทรายมิ่งมงคลประจำจังหวัดขอนแก่น เคลื่อนออกจากศาลเจ้าจอมปากช่องภูเวียง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ไปยังวัดเจติยภูมิ (พระธาตุขามแก่น) ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

เมื่อวันอาทิตย์ที่ 18 มิถุนายน 2549 เทศบาลนครขอนแก่นได้จัดพิธีบรรจุไม้มงคลแก่นขามแก่นคูณไว้ในเสาหลักเมืองจำลอง ณ วัดเจติยภูมิ (พระธาตุขามแก่น)

โดยได้กราบนิมนต์พระเทพกิตติรังสี เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่นเป็นผู้ประกอบพิธีบรรจุไม้มงคลแก่นขาม ไม้มงคลคูณ ทอง เงิน นาก และเหล็กไหล พร้อมกันนั้นได้นิมนต์พระพุทธิสารมณี รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น เป็นผู้นำปรกภาวนาเมตตาคิจิต ท่ามกลางประชาชนชาวขอนแก่นร่วมเป็นสักขีพยานในพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ครั้งนี้อย่างล้นหลาม

จากนั้นเทศบาลนครขอนแก่นร่วมกับประชาชนชาวขอนแก่น ได้จัดพิธีทอดถวายผ้าป่าสามัคคีมหากุศลสำหรับเป็นกองทุนบูรณะปฏิสังขรณ์ลงลักปิดทององค์พระเจดีย์พระธาตุขามแก่น ถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี ซึ่งมียอดเงินในการทอดถวายผ้าป่าจากประชาชนชาวขอนแก่นและผู้มีจิตศรัทธา เป็นจำนวนเงิน 380,493 บาท

เมื่อวันที่ 6 - 7 กันยายน 2549 เทศบาลนครขอนแก่นได้นิมนต์พระสงฆ์ จำนวน 4 รูป ประกอบด้วยพระครูอรุณสารเมธี เจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น และพระสงฆ์วัดภูผาราม 1 รูป พร้อมด้วย พระครูธรรมสารพินิจ เจ้าคณะตำบลศิลา และพระสงฆ์วัดโนนชัย 1 รูป เพื่อทำพิธีปลีกรรมเอาดินจากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ 4 มุมเมืองในจังหวัดขอนแก่นมาเป็นหนึ่งในสิ่งมงคลที่จะบรรจุไว้ใต้ฐานเสาหลักเมือง จำลอง คือ

1. ทิศบูรพา (ทิศตะวันออก)

ดินดอนปู่ตา บ้านบึงสว่าง อำเภอมืองขอนแก่น

2. ทิศทักษิณ (ทิศใต้)

ดินศาลเจ้าอีเริง อำเภอพล

3. ทิศปัจจิม (ทิศตะวันตก)

ดินสถานโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ

4. ทิศอุดร (ทิศเหนือ)

ดินดงเมืองแอม อำเภอเขาสวนกวาง

เมื่อวันเสาร์ที่ 9 กันยายน 2549 (แรม 2 ค่ำ เดือน 10) ได้มีพิธีอัญเชิญเสาศหลักเมืองจำลองหินทรายมิ่งมงคลประจำจังหวัดขอนแก่น เคลื่อนออกจากวัดเจติยภูมิ (พระธาตุขามแก่น) ตำบลขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น เพื่อทำการประกอบพิธีประดิษฐานเสาศหลักเมืองจำลองไว้ในอาคารสักการะศาลหลักเมืองขอนแก่น โดยจัดให้มีขบวนต้อนรับจากหน้าวัดศรีจันทร์ไปตามถนนศรีจันทร์ ผ่านหน้าธนาคารแห่งประเทศไทยถึงศาลหลักเมืองขอนแก่น ประกอบด้วย ขบวนแห่สังฆมังกร ขบวนแห่คนเข้าเมือง ขบวนฟ้อนรำ ขบวนแต่งชุดเทวดาถือเครื่องประจำกาย รถกระถางรูปรถอัญเชิญเสาศหลักเมืองจำลอง ขบวนกลองยาว ขบวนมวยโบราณ และขบวนประชาชนทั่วไป ซึ่งตลอดเส้นทางของขบวนแห่จะมีประชาชนจุดธูปและแลกเปลี่ยนธูปที่กระถางรูปอัญเชิญเสาศหลักเมืองจำลองเพื่อความเป็นสิริมงคล

ต่อจากนั้นเป็นพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองขอนแก่น บวงสรวงเทพยดา พิธีบรรจุสิ่งของมงคลไว้ในหลุมเสาศหลักเมืองจำลอง พิธีประดิษฐานและปลุกเสกเสาศหลักเมืองจำลองบนแท่นประดิษฐานแปดเหลี่ยมในอาคารศาลสักการะ ซึ่งมีสิ่งของมงคลบรรจุไว้ได้ฐานเสาศหลักเมืองจำลอง คือ ดิน 4 มุมเมือง ดินบริเวณศาลหลักเมือง หิน ทราย อิฐ เงิน ทอง นาก หั่วแหวนโภคทรัพย์ 9 อย่าง สัตตะโลหะทั้ง 7 อย่าง เงินสมัยเก่า เงินสมัยใหม่ ข้าวตอก ข้าวคูณเก่า ใบไม้มงคล 9 ชนิด ดอกไม้มงคล 9 ชนิด และดอกไม้ 12 สี (สิบสองราศี)

โดยมีประชาชนชาวขอนแก่นทุกหมู่เหล่ากว่าหนึ่งหมื่นคน พร้อมใจกันแต่งกายด้วยเสื้อเหลืองดอกคูณร่วมพิธี และมีผู้มีจิตอันเป็นบุญกุศลร่วมจัดโรงทานเพื่อให้บริการประชาชนทั่วไปอีกด้วย

สำหรับแนวทางในการคัดเลือกผู้รับจ้างสร้างอาคารศาลหลักเมือง เทศบาลได้แต่งตั้งบุคคลภายนอกเป็นคณะกรรมการพิจารณาคัดเลือกผู้ก่อสร้างอาคารศาลหลักเมืองโดยวิธีพิเศษ จำนวน 4 ท่าน คือ ดร.ประภา ภักดิ์โพธิ์ (ผู้รับใบอนุญาตโรงเรียนเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ), ดร.วิญญู ภูวานันท์ (ประธานกรรมการบริษัทไคว้ยูอะมอเตอร์ จำกัด), นายยศ อุเทนพัฒน์นันท์ (นายกสมาคมศิษย์เก่าโรงเรียนอัสสัมชัญวิทยาลัย) และนายสวัสดิ์ อุดม (ประธานชุมชนเทพารักษ์ 1) พร้อมด้วยคณะกรรมการของเทศบาลอีก จำนวน 3 ท่าน คือ นายสุวนิช สีลาอ่อน (ปลัดเทศบาล) นายวิทยา

ศรีชาติวาปี (ผู้อำนวยการสำนักการช่าง) และเจ้าหน้าที่ควบคุมงานการก่อสร้าง สำนักการช่าง โดยมีเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือก คือ การนำเสนอผลงาน 60 คะแนน และการกำหนดแผนงาน 40 คะแนน รวม 100 คะแนน (บริษัทที่นำเสนองานนั้นต้องได้ 80 คะแนนขึ้นไป จึงจะมีสิทธิ์เปิดซองราคา) หลังจากที่เทศบาลได้ประชาสัมพันธ์ให้บริษัทต่าง ๆ มาเสนอแบบไปนั้น มีเพียง 2 รายเท่านั้นที่ผ่านการพิจารณาในขั้นต้น และผลการพิจารณาคัดเลือกของคณะกรรมการฯ ปรากฏว่าห้างหุ้นส่วนจำกัด ขอนแก่นชาญกิจวิศวกรรม เป็นผู้ผ่านการพิจารณาคุณสมบัติและการเสนอราคาด้วยงบประมาณ 34,999,999 บาท โดยเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2549 ณ ห้องประชุมสภาเทศบาล ได้มีพิธีลงนามการว่าจ้างสร้างอาคารศาลหลักเมืองขอนแก่น ระหว่างเทศบาลนครขอนแก่น และห้างหุ้นส่วนจำกัด ขอนแก่นชาญกิจวิศวกรรม ท่ามกลางแขกผู้มีเกียรติร่วมเป็นสักขีพยานมากมาย ซึ่งได้เริ่มดำเนินการก่อสร้างตั้งแต่วันที่ 15 สิงหาคม 2549 และมีกำหนดแล้วเสร็จภายในระยะเวลา 450 วัน (เดือนพฤศจิกายน 2550)

การปรับปรุงศาลหลักเมืองของบริษัทผู้รับจ้าง

เดือนกันยายน – ธันวาคม 2549

อยู่ระหว่างการระงับการก่อสร้างเนื่องจากแนวสายส่งไฟฟ้าพาดผ่านพื้นที่ก่อสร้าง ทำให้ไม่สามารถเข้าทำงานตอกเสาเข็มได้

เดือนมกราคม 2550

การตอกเสาเข็ม

เดือนกุมภาพันธ์ 2550

การเทคอนกรีตเสาตอม่อ รากฐาน ลานรอบศาลและอาคารศาล

เดือนมีนาคม 2550

- การเข้าแบบผูกเหล็ก เทคอนกรีตโครงสร้างหลังคาชั้น 2
- การขึ้นดินแบบแม่พิมพ์หล่อเซรามิค ส่วนอุปกรณ์ชุ่มประดู เสา ส่วนเจดีย์ ปันลม หน้าบัน และเชิงชาย

เดือนเมษายน 2550

- การเข้าแบบผูกเหล็ก เทคอนกรีตโครงสร้างหลังคาชั้น 3, 4, 5
- การทุบรื้อพื้น ค.ส.ล. เดิม พร้อมปรับพื้นที่รอบบริเวณ

เดือนพฤษภาคม 2550

- การเข้าแบบผูกเหล็ก เทคอนกรีตโครงสร้างหลังคาชั้น 6, 7, 8, 9
- การผลิตชิ้นงานเซรามิคแผ่นหลังคา
- การติดตั้งฉัตร
- การติดตั้งเซรามิคเสาอาคาร ชุ่มประดูเบญจรงค์ภายในศาล

- การติดตั้งพานบายศรี
- การปลูกต้นไม้ใหญ่

เดือนมิถุนายน 2550

- การก่ออิฐผนังอาคารศาลหลักเมือง
- การขุดวางท่อระบายน้ำ พร้อมบ่อพักน้ำภายในบริเวณศาลหลักเมือง
- การเข้าแบบผูกเหล็ก เทคอนกรีตโครงสร้างหลังคาชั้น 10, 11

เดือนกรกฎาคม 2550

- ดำเนินการติดตั้งเซรามิคองค์เจดีย์ เจริญชัย บัวคำบัวหงาย บันลม หน้าบัน โครง
เกล้า ฝ้าเพดาน ภายในศาล
- การก่ออิฐฉาบปูนรั้วรอบบริเวณ
- การวางท่อร้อยสายไฟฟ้าภายในบริเวณศาลหลักเมือง
- การก่ออิฐผนังและรั้วรอบอาคาร

เดือนสิงหาคม 2550

- การผลิตลวดลายฝ้าเพดาน
- การผลิตชิ้นส่วนเซรามิคองค์เจดีย์ เจริญชัย บัวคำบัวหงาย บันลม หน้าบัน
- การหล่อชิ้นส่วนลวดลายฉัตร

เดือนตุลาคม 2550

- การติดตั้งหินทรายเสาหัวเม็ด

เดือนพฤศจิกายน 2550

- การปูหินแกรนิตพื้นลานรอบศาล
- การปูหินอ่อนภายในศาล
- การติดตั้งประตูกระจก
- การปูพื้นทางเดิน
- การปลูกไม้พุ่ม

แบบสถาปัตยกรรมอาคารศาลหลักเมืองหลังใหม่

ตัวอาคารจะตั้งอยู่ ณ บริเวณจุดเดิม ลักษณะเป็นตัวอาคารมีศิลปะและสถาปัตยกรรม
ไทยประยุกต์ทรวดทรง และส่วนประกอบงานศิลปะ เป็นการอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรมที่สำคัญของ
ท้องถิ่นอีสานขนาดและรูปทรงเป็นอาคารโถงจัตุรมุข กว้างขวางโอ่โถงขึ้นกว่าของเดิมมาก โดยมี
ขนาดตัวอาคาร 13.00x13.00 เมตร โครงสร้างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก มีพื้นที่ภายในเป็นห้องโถงรวม

73.00 ตารางเมตร ย่อมุมตัวอาคารโดยรอบมีระเบียงยื่นทั้งสี่ด้าน ความสูงจากพื้นลานรอบอาคารถึงยอดฉัตรทองคำรวม 27.50 เมตร

ชั้นฐาน เป็นฐานไฟที่ลาดบัวคว่ำบัวหงาย ย่อมุมรอบระเบียงและตัวอาคาร พื้นผิวทั้งหมดกรุหินแกรนิตสีดำ

บันได เป็นบันไดสามชั้น มีราวบันไดกรุหินอ่อน จัดเป็นทางเข้าอาคารทั้งสี่ด้าน

พื้นที่อาคาร สูงจากระดับลานรอบโดยทั่วไป 85 เซนติเมตร พื้นภายในเป็นห้องโถงกลางปูด้วยหินอ่อนสีขาว ภายนอกเป็นระเบียงปูด้วยหินแกรนิตสีดำ

เสาอาคาร เป็นเสาสี่เหลี่ยมโดยมีเหลี่ยมด้านนอกโค้งเฉียง มีบัวฐานและบัวปลายเสา ผิวเสาโดยรอบกรุกระเบื้องเซรามิก

ผนังอาคาร เป็นผนังก่ออิฐฉาบปูน มีช่องระบายลมเป็นรูปกลีบดอกไม้ว ผนังกรุหินอ่อนทั้งภายนอกและภายใน โดยเฉพาะผนังภายในห้องโถงกลางมีบัวเชิงผนังเป็นผิวเซรามิกสีเบญจรงค์ ลวดลายจิตพื้นเมืองลือมาลายดอกลำปำ

ซุ้มประตู ทางเข้าทั้งสี่ด้านรอบประตูด้วยซุ้มเรือนแก้ว 2 ชั้น ตัวซุ้มและเสากรอบประตูเป็นเซรามิกขึ้นรูปโดยหน้าบันมีลวดลายเซรามิกลายเครือเถา

บานประตู เป็นประตูบานปิด-เปิดกระฉากนิรภัยสีฟ้าสกดลายไทย

ฝ้าเพดาน ภายนอกส่วนรอบระเบียงเป็นฝ้าเพดานฉาบปูนทาสี ฝ้าภายในเป็นส่วนใต้ระเบียงมุข และห้องโถงกลางเป็นฝ้ากรุซีเมนต์โครงเคร่าเหล็ก, ทาสีน้ำมันเฉพาะฝ้าเพดานห้องโถงเป็นฝ้าหยักมุม จัดแบ่งระดับฝ้าเป็น 3 ระดับชั้น จัดประดับตกแต่งเป็นลวดลายแบ่งช่องฝ้าเพดานลายเส้นลวดนูนปูนปั้นปิดทองลายรักร้อยปิดทับด้วยประจายามและปีกลายทอง ทุกมุมเพดานมีปูนปั้นปิดทองลายปีกค้างคาวแผ่นฝ้าเพดานทั่วไปประดับด้วยดาวเพดานเป็นรูปดาวล้อม จุดศูนย์กลางฝ้าเพดานแขวนโคมระย้าคริสตัล

พื้นห้องโถงกลาง เป็นพื้น ค.ส.ล. ปูด้วยแผ่นหินอ่อนเป็นที่ตั้งของเสาหลักเมือง ซึ่งเป็นหินทรายสีฐานสี่เหลี่ยมมีขนาด 40x40 เซนติเมตร สูง 1.80 เมตร ปลายเสาสกดลายเสมา ทั้งสี่ด้าน ประดับลายปูนปั้นเป็นลายกลีบบัวรอบฐาน ขอบฐานรอบนอกเป็นหินอ่อนสกดลวดลายบัวหงายรูปแปดเหลี่ยมคั่นบริเวณพื้นห้องทั่วไป

หลังคา เป็นทรงจั่วจัตุรมุขหลังคาซ้อน 3 ชั้น แผ่นพื้นหลังคาและโครงจั่วเป็น ค.ส.ล. มุงหลังคาด้วยกระเบื้องเซรามิก หลังคาตอนล่างคลุมระเบียงและชายคาของตัวอาคารเป็นหลังคาปีกนกหยักเข้ามุมประจบทุกเหลี่ยม ตัวอาคารและระเบียงเชิงชายและเชิงบัวหงายรับขอบหลังคาทุกชั้นเป็นกระเบื้องเซรามิกขึ้นรูป-ลวดลายบัวหงาย ปลายกระเบื้องชายคาโดยรอบทุกชั้นเป็นลวดลายกระเบื้องเซรามิกสีทองรูปกระจิงต่อเนื่องกัน โดยตลอดครอบสันหลังคาทั้งหมดเป็นปูนฉาบทาสีส่วนปลายครอบสันหลังคา ชั้นระเบียงครอบด้วยกระเบื้องเซรามิก ขึ้นรูปหระ (หระเป็นสัตว์ในวรรณคดี

ป่าหิมพานต์ มีลักษณะครึ่งนาครครึ่งจระเข้ คือ หัวกับลำตัวนาคร แต่มีขา 4 ขาเหมือนมังกรหรือจระเข้ ตัวยาวมีเกล็ดตลอดตัว) ลวดลายขลิบทองทุกมุมชั้นระเบียบหลังคา ส่วนครอบสันหลังคาชั้นจั่ว मुखทั้งสามชั้นประดับรูปปั้นเชรามิคเคลือบสีทองรูปปราสาททุกชั้นหลังคาจั่ว मुख

จั่ว मुखประดับ ชั้นหลังคาคลุมระเบียบทั้ง 4 ด้าน ประกอบ ส่วนเป็นหน้า मुख 4 ทิศประดับด้วยปั้นลม , ตัวลายอง , หางหงส์ , ซ่อฟ้าเป็นรูปนกกการะเวก (นกการะเวกเป็นสัตว์ในวรรณคดีป่าหิมพานต์ มีเสียงร้องที่ไพเราะและก้องมากจนถึงสวรรค์) ลวดลายทั้งหมดขึ้นรูปด้วยเชรามิคขลิบทอง หน้าบันจั่วเป็นลวดลายกนกเครือประดับจั่วทรงพรมวิมาน ประดิษฐานรูปปั้นเชรามิคขลิบทองรูปเทวดาประจำทิศนั่งบนบัลลังก์ พื้นหน้าจั่วทั้งสี่ด้านกรุด้วยกระเบื้องเชรามิคสี

จั่ว मुखชั้นกลางและชั้นบนสุด เป็นจั่ว मुखซ้อนลวดลายประดับตัวลายอง ปั้นลมกลีบดอกกลีบซ้อน 4 กลีบ, หางหงส์, ซ่อฟ้ารูปนกกการะเวกยกเว้นชั้น मुखบนสุดประดับปั้นลมที่ส่วนยอดเป็นรูปกลีบดอกด้านหน้าตรงปลายแหลมทุกส่วนประกอบเป็นเชรามิคเผาขึ้นรูปทั้งสิ้น พื้นหน้าบันทั้งหมดกรุกระเบื้องเชรามิคสี

ชั้นเครื่องยอด เป็นรูปเจดีย์ศิลปะพื้นเมืองอีสาน ตันฐานเป็นเจดีย์จำลองจากองค์พระธาตุขามแก่น ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมืองขอนแก่นประกอบด้วยองค์ปลียอดพระธาตุย่อมุมไม้สิบสอง ปลายสุดประดับด้วยฉัตรทองห้าชั้นและยอดฉัตรทองคำหนัก 9 กิโลกรัม องค์เจดีย์ทรงดินหีบ (ระฆังคว่ำ) สองชั้นย่อมุม ชั้นแต่ละชั้นคั่นด้วยเส้นลวดลายบัวและลูกแก้ว ชั้นฐานดินหีบ (องค์เจดีย์) เป็นฐานบัวคว่ำ 3 ชั้น หักมุมลดหลั่นกัน ขนาดความกว้างชั้นล่างสุด 6.00 x 6.00 เมตร รองรับชั้นฐานเจดีย์ด้วยเสาย่อมุมไม้สิบสองรวม 12 ต้น ประดับบัวปลายเสาเป็นบัวคว่ำ-บัวหงาย องค์เจดีย์และฐานเสาทั้งหมดกรุด้วยเชรามิคล้วน

พื้นลานรอบศาล เป็นขอบเขตรอบนอก กำหนดเขตด้วยรั้วหินทรายล้าง, เสาหิน ผังพื้นรวมกว้าง 23.00x23.00 เมตร พื้นปูด้วยแผ่นหินแกรนิต มุมกำแพงรั้วมีฐานหินประดับรูปปั้น ศิลปะเชรามิคปั้นเป็นรูปทรงบัวบายศรีประดับทั้ง 4 มุม

พิธีกรรมและการเข้าสักการะศาลหลักเมืองหลังใหม่

เนื่องจากศาลหลักเมืองหลังใหม่ นั่งทิศ 94 องศา และเปิดประตู 4 ทิศ เพื่อให้ผู้ที่มากราบไหว้ได้ขอพรตามทิศต่าง ๆ ดังนี้

- ประตูด้านทิศตะวันตก (ด้านประตูเมือง) หมายถึง โชคลาภ ถ้าผู้ใดต้องการความสำเร็จและมีโชคลาภ ให้ไหว้ประตูทิศตะวันตก โดยหันหน้าไปทางทิศตะวันออก เมื่อไหว้เสร็จแล้วให้ออกทางด้านทิศตะวันออกก็จะสมหวังในด้านโชคลาภและความสำเร็จ เพราะประตูทิศตะวันตกเป็นประตูดาวโชคลาภ 8 8

- ประตูด้านทิศใต้ (ด้านถนนตรุษสาราญ) หมายถึง ความสำเร็จด้านหน้าที่การงาน ถ้าผู้ใดเป็นข้าราชการ ต้องการเลื่อนยศ เลื่อนตำแหน่ง ให้ไหว้ประตูด้านทิศใต้ โดยหันหน้าไปทางทิศเหนือ เมื่อไหว้เสร็จแล้วให้ออกทางด้านทิศเหนือ ก็จะได้เลื่อนยศ เลื่อนตำแหน่งตามคำอธิษฐาน เพราะประตูด้านทิศใต้เป็นประตูดาวขุนนาง 1 6

- ประตูด้านทิศตะวันออก (ด้านถนนประชาสาราญ) หมายถึง ความสำเร็จด้านการสอบแข่งขัน ถ้าเป็นนักเรียนต้องการสอบชิงทุน หรือสอบเข้าเรียนต่อ ให้ไหว้ประตูด้านทิศตะวันออก โดยหันหน้าไปทางทิศตะวันตก เมื่อไหว้เสร็จแล้วให้ออกทางด้านทิศตะวันตก เพราะประตูด้านทิศตะวันตกเป็นประตูดาวบัณฑิต 4 3

- ประตูด้านทิศเหนือ (ด้านถนนเทพารักษ์) เป็นประตูที่อัปโชค ซึ่งจีนแสได้แก้ไข โดยการนำเอาเตาเผากระดาษเงินกระดาษทองมาปิดบริเวณทางเข้า มีการออกแบบเป็นรูปเจดีย์ 8 เหลี่ยม ทรงจีน ตัวเสาทำมาจากหินขัดตัดลาย สูง 5.20 เมตร กว้าง 2.60 เมตร มีน้ำเต้าขนาดใหญ่อยู่บนปากเตา เพื่อเสริมความเป็นสิริมงคลโชคลาภจากทางเข้าประตูเมืองหลังไหลเข้าสู่ปากเตา มีดอกบัวใหญ่รองรับฐานน้ำเต้า นอกจากนี้ยังมีของวิเศษเทพเทวดาทั้งหลาย 8 อย่าง ได้แก่ พัด ขลุ่ย น้ำเต้า กระบี่ กรับ ดอกบัว กระเช้าดอกไม้ และกระบอกไม้ไผ่ ส่วนลี้ที่ไฉ่वादลวดลายก็ล้วน เป็นลี้ที่เป็นมงคล คือ ลี้แดง ลี้เหลือง ลี้เขียว

คำบูชาศาลหลักเมือง

(ตั้งนะโม 3 จบ) นะโมเม ชะยะมังคะลัง ภูมิเทวานัง สักการะวันระนัง (สาธุ)

การสักการะศาลหลักเมืองมี 4 จุด คือ

จุดที่ 1 เทวดาฟ้าดิน หมายถึง เป็นผู้สร้าง ผู้ควบคุม ผู้ดูแล ปักรูป 3 ดอก

จุดที่ 2 ศาลหลักเมืองขอนแก่น

กระถางที่ 1 หมายถึง พระพุทธ ปักรูป 3 ดอก

กระถางที่ 2 หมายถึง หลักเมือง ปักรูป 3 ดอก

กระถางที่ 3 หมายถึง อากง - อาม่า ปักรูป 3 ดอก

จุดที่ 3 ศาลพระภูมิ หมายถึง เจ้าที่ ปักรูป 3 ดอก

จุดที่ 4 เทวดาฟ้าดิน หมายถึง นายทวาร มี 2 กระถาง ปักรูปกระถางละ 1 ดอก

ศาลหลักเมืองขอนแก่น มีคนมากราบไหว้สักการะและบนบานศาลกล่าวทุกวัน การแก้บนสามารถแก้บนได้ทุกวัน ถ้าเป็นอาหารคาว ต้องแก้บนก่อนเที่ยง ส่วนอาหารหวาน ผลไม้ พวงมาลัย ดอกไม้ ช้าง ม้า ข้าทาสบริวาร ฯลฯ สามารถแก้บนได้ตลอดทั้งวัน

เสาฟ้าดิน

เปรียบเสมือนสถานที่รับราชโองการจากสวรรค์มายังโลกมนุษย์ของเจ็กเซียนฮ่องเต้ (จักรพรรดิสูงสุดของเทพเทวดาทั้งหลาย) ดังนั้นเพื่อเป็นการคารวะเทพเทวดาผู้ให้กำเนิดฟ้าและดิน ถ้าไม่มี 2 สิ่งนี้ มนุษย์ก็ไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้ โดยเสาฟ้าดินในบริเวณศาลหลักเมืองขอนแก่น มีความสูง 19 เมตร เป็นเสาที่มีลักษณะสง่างาม มีมังกรพันเสา 3 ตัว 3 สี ได้แก่

มังกรตัวที่ 1 (ตัวบนสุด) สีทอง หมายถึง ฟ้าเลื้อยลงมาจากฟ้า โดยหันหน้ามังกรไปยังบึงทุ่งสร้างเพื่อดูน้ำอันเปรียบเสมือนโชคลาภให้กับคนขอนแก่น

มังกรตัวที่ 2 (ตรงกลาง) สีแดง เปรียบเสมือนการกระทำของคน ต้องทำแต่ความดี มังกรหันหน้าไปทางทิศตะวันตก (บึงหนองโคตร) เพื่อดูน้ำโชคลาภมาให้กับคนที่ทำงานด้วยความซื่อสัตย์ให้มีโชคลาภ

มังกรตัวที่ 3 (ตัวล่างสุด) สีเขียว เป็นมังกรจากพื้นดิน ทะยานไปบนท้องฟ้า ซึ่งหมายถึง พื้นแผ่นดินเมืองขอนแก่น โดยมังกรจะหันหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นทิศของบึงแก่นนคร เพื่อไปดูเอาโชคลาภจากบึงแก่นนครมาให้กับคนขอนแก่น ให้พื้นดินมีแต่ความอุดมสมบูรณ์

สำหรับการกราบไหว้เสาฟ้าดินที่ถูกต้อง คือ ต้องไหว้ด้วยรูป 10 ดอก คือ ไหว้ฟ้า 5 ดอก ไหว้ดิน 5 ดอก (แต่เมื่อถึงเวลาเทศกาลแล้ว เนื่องจากคนไหว้มีเป็นจำนวนมาก จึงได้ลดลงเหลือรูป 2 ดอก คือ ฟ้า 1 ดอก และดิน 1 ดอก ซึ่งบางแห่งก็ไหว้รวมกันเลยเป็นรูป 3 ดอกแล้วแต่ประเพณี)

เมื่อผู้ใดกราบไหว้ฟ้าดิน ก็เปรียบเสมือนหนึ่งได้ไหว้มังกรทั้ง 3 เพื่อประทาน โชคลาภให้กับคนไหว้

เสาฟ้าดินแห่งนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากชมรมศิษย์เก่าคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จากการจัดแข่งขันกอล์ฟการกุศล มูลค่า 300,000 บาท และโรงแรมโฆษะได้ร่วมสมทบทุนอีก 300,000 บาท รวมทั้งสิ้น 600,000 บาท ซึ่งหากรวมกับ แท่นสำหรับไหว้ที่ทำมาจากหินแกรนิต จะรวมมูลค่าการก่อสร้างทั้งสิ้น 1,000,000 บาท

ตะเกียงฟ้าดิน

ตามความเชื่อของโบราณเกี่ยวกับฟ้า (เทียน) หมายถึง องค์เจ็กเซียนฮ่องเต้ หรือองค์จักรพรรดิสวรรค์ หรืออีกนัยหนึ่งคือ พ่อ ส่วนดิน หรือ (เต้) หมายถึง พระแม่สวรรค์หรือพระราชินีสวรรค์ซึ่งเปรียบเหมือนแม่ เพราะฉะนั้นจึงจะมีศาลาแท่นบูชาตะเกียงฟ้าดินไว้บูชาคู่กันเสมอ ซึ่งเปรียบเสมือนว่ามีราชโองการฟ้าดินโปรดให้ หรือพระราชทานสถานที่แห่งนั้นเป็นที่ศักดิ์สิทธิ์คู่ฟ้าดินไม่มีวันสลาย และเทพเทวดาทั้งหลายจะต้องนำราชโองการสวรรค์มาประกาศหรือประทานพรให้แก่สถานที่นั้น หรือประเทศนั้น หรือบุคคลนั้น ส่วนตะเกียงฟ้าดินนั้น มีความหมายว่า ส่องสว่างให้ชาวโลกมีความรุ่งโรจน์เจริญก้าวหน้า ฉะนั้นตะเกียงฟ้าดินจะเป็นเหมือนไฟส่องสว่างหรือเทียนจึงห้าม

มิให้ดับโดยเด็ดขาด จึงเกิดประเพณีความเชื่อเติมน้ำมันตะเกียงเพื่อเสริมดวงชะตาชีวิตให้รุ่งโรจน์ ส่วนการจตุบูชาขอพรนั้นส่วนมากจะจตุรูป 3 ดอก ตามความเชื่อโบราณที่บูชาฟ้า ผู้ให้กำเนิด 1 ดอก บูชาดินผู้ให้อยู่อาศัย 1 ดอก บูชาคนหรือบรรพชนและพระศาสดาอาจารย์ 1 ดอก รวมแล้วคือ 3 ดอก ตามความหมายโบราณที่ว่า 3 สามารถ คือ ฟ้า ดิน คน หรือ บูชา 3

เตาเผากระดาษ

มีการออกแบบเป็นรูปเจดีย์ 8 เหลี่ยม ทรงจีน ตัวเสาทำมายากหินขัดตัดลาย สูง 5.20 เมตร กว้าง 2.60 เมตร มีน้ำเต้าขนาดใหญ่อยู่บนปากเตา เพื่อเสริมความเป็นสิริมงคลโชคลาภจากทางเข้าประตูเมืองหลังไหลเข้าสู่ปากเตา มีดอกบัวใหญ่รองรับฐานน้ำเต้า

ชั้น 1 นกกระยาง หมายถึง อายุยืน ดอกบัว กวาง เสือ หมีแพนด้า กระต่าย หมายถึง ความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้

ชั้น 2 อินทรี นก ปู ปลาทอง หมายถึง ฟ้า ดิน น้ำ

ชั้น 3 ทับทิม ท้อ กระเช้าดอกไม้ อนุ๋น ลำไย หมายถึง ความอุดมสมบูรณ์ของไม้ผล

ชั้น 4 พัดวิเศษ น้ำเต้า ขลุ่ยวิเศษ กระบี่ 7 ดาวิเศษ ไม้กระบี่วิเศษ กระบอกไม้วิเศษ กระเช้าดอกไม้วิเศษ ดอกบัวสวรรค์ของเซียนโกว เป็นของวิเศษของเทพ 8 เขียนมาคุ้มครองรักษา

ชั้น 5 ต้นชุงเช่า ซากุระ ดอกเบญจมาศ ต้นไผ่ หมายถึง ฤดูกาล

ชั้น 6 คัมภีร์วิเศษหรือพระไตรปิฎก แส้เขียนวิเศษ หยกอุ๋อ เงินโบราณวิเศษ ผ้าแพรวิเศษ ซึ่งทั้ง 5 อย่าง รวมความแล้วแปลว่าปฏิบัติตามพระไตรปิฎก แส้วิเศษ บัดเสนียดจัญไร หยกอุ๋อ หมายถึง สมปรารถนา เงินโบราณ หมายถึง ร่ำรวย ผ้าแพร หมายถึง หม่อนไหม อุดมสมบูรณ์ มีนุ่งห่ม

ชั้น 7 ดอกไม้ประดับเป็นการอวยพรให้โชคชัย

ส่วนสีที่ใช้วาดลวดลายก็ล้วนเป็นสีที่เป็นมงคล คือ สีแดง สีเหลือง สีเขียว โดยกลุ่มประกายพริกขอนแก่นและกลุ่มเพื่อน 2002 ได้ร่วมบริจาคก่อสร้างมูลค่าการก่อสร้าง 200,000 บาท

พระภูมิเจ้าที่

พระภูมิเจ้าที่ตั้งอยู่ในองศา 212 องศา เพื่อส่งเสริมให้ทุกคนที่มีบ้านเรือนอยู่ในจังหวัดขอนแก่นประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานทุกประการ โดยให้อธิษฐานถึงพระชัยมงคลโดยให้จตุรูป 3 หรือ 5 หรือ 7 หรือ 9 ดอก (แล้วแต่ความเชื่อ) พร้อมพวงมาลัยดอกดาวเรือง 1 พวง เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแก่ชีวิตของผู้ไหว้

คาถาบูชาพระภูมิเจ้าที่

(ตั้งนะโม 3 จบ) อิติสุคะโต อะระหังพุทโธ นะโมพุทธายะ ปะฐะวีกังคา พระภูมิมะ
เทวา ขะมามีหัง (ว่า 3 จบ)

การกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสถานที่แห่งนี้ มีเคล็ดลับ คือ เมื่ออยากให้ชีวิต
เจริญรุ่งเรืองโชติช่วงชัชวาล ก็ให้ถวายน้ำมันตะเกียง ซึ่งควรเตรียมมาเอง จะได้เป็นน้ำมันตะเกียงที่
บริสุทธิ์ จะทำให้ได้รับพลังเต็มที่ ส่วนการทำบุญก็อธิษฐานแล้วหยอดตู้ตามอักษยตามวัตถุประสงค์
ที่ต้องการ

สภาพภูมิทัศน์โดยรอบศาลหลักเมือง

ประตูเมืองขอนแก่น

ประตูเมืองขอนแก่น ตั้งอยู่ ณ บริเวณถนนศรีจันทร์ ประตูเมืองเดิมได้เริ่มก่อสร้าง
เมื่อ พ.ศ. 2527 จากความร่วมมือของหลายหน่วยงานทั้งจังหวัดขอนแก่น กองบังคับการตำรวจ
จังหวัดขอนแก่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น กรมทางหลวงขอนแก่น เทศบาลเมืองขอนแก่น (ในสมัยนั้น)
ได้จัดทำโครงการก่อสร้างประตูเมืองขึ้น เพื่อเป็นศรีสง่าแก่จังหวัดขอนแก่นและใช้เป็นสถานที่ทำพิธี
รับ-ส่งทหารหาญของจังหวัดขอนแก่น

โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากบรรดาเหล่าพ่อค้า ประชาชนจังหวัด
ขอนแก่น ด้วยวงเงินการก่อสร้าง จำนวน 980,000 บาท แต่แล้วเสร็จไม่สมบูรณ์เพราะปลายปี พ.ศ.
2527 ได้เกิดเหตุการณ์วิกฤตเศรษฐกิจของเมืองขอนแก่นทำให้พ่อค้าล้มละลายไปหลายราย ทั้งนี้
รวมถึงผู้ประมูลงานก่อสร้างประตูเมืองด้วย จึงทำให้ผู้ประมูลทั้งงานไปประกอบกับงบประมาณไม่
เพียงพอที่จะดำเนินงานต่อไปโดย พ.ศ. 2528 การก่อสร้างประตูเมืองจึงแล้วเสร็จแต่ก็ ไม่ได้สมบูรณ์
ตามแบบที่ตั้งไว้เนื่องจากงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัด

จากเหตุการณ์ดังกล่าว ประกอบกับประตูเมืองเดิมมีขนาดเล็กไม่สอดคล้องกับ
สภาพการณ์จราจรของเมืองขอนแก่นที่มีรถคับคั่งมากขึ้น ดังนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับระบบการจราจร
เทศบาลนครขอนแก่นจึงได้นำแนวคิดในการก่อสร้างประตูเมืองใหม่เข้าสู่เวทีสภาเมือง เพื่อรับฟังความ
คิดเห็น ข้อเสนอแนะจากประชาชนชาวขอนแก่น ว่าควรที่จะถึงเวลาในการปรับปรุงประตูเมือง
ขอนแก่นหรือไม่ โดยตั้งแต่กระบวนการนำเสนอแนวคิด นำเสนอรูปแบบ จนกระทั่งถึงกระบวนการ
ตัดสินใจ โดยรูปแบบประตูเมืองใหม่เป็นรูปแบบอาคารอีสานประยุกต์ ผสมผสานระหว่าง
สถาปัตยกรรมอีสานและปราสาทหินขอมโบราณ คือ

- ปราสาทหินเพ็ญน้อยที่มีชื่อเสียงและมีขนาดใหญ่ที่สุดในอีสานตอนบน
- ส่วนด้านบนของประตูเมืองได้จำลองพระธาตุขามแก่นซึ่งเป็นพระธาตุ
คู่บ้านคู่เมืองมาประดิษฐานไว้บนประตูเมือง

- จำลองพระลับ พระคู่บ้านคู่เมืองขอนแก่นมาประดิษฐานไว้ เพื่อให้ประชาชนผู้สัญจรไปมาได้กราบไหว้
- สำหรับประตูเมืองใหม่นี้จะก่อสร้างห่างจากจุดเดิม คือ เลื่อนมาทางด้านถนนมิตรภาพมากขึ้น เพื่อขยายช่องจราจรเป็น 6 ช่องจราจร มีความกว้างเพิ่มขึ้นเป็น 27 เมตร
- ประตูเมืองใหม่ยังใช้หลักขงจื๊อในการออกแบบการก่อสร้าง เพราะจากตำราขงจื๊อจะทำให้การทำมาหากินดีขึ้น และสามารถดึงเงินจากต่างถิ่นเข้ามาในขอนแก่นมากขึ้นด้วย ประตูเมืองหลังใหม่จึงต้องมีขนาดใหญ่ เพื่อเสริมสง่างาม
- เน้นรูปแบบสถาปัตยกรรมอีสานอันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเพื่อเป็นการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของอีสานให้เป็นที่รู้จักแก่แขกผู้มาเยือนยังจังหวัดขอนแก่น
- โดยใช้งบประมาณการก่อสร้างกว่า 15 ล้านบาท

โดยมีพิธีเปิดประตูเมืองใหม่อย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2549 มีการทำบุญตักบาตรเพื่อความเป็นสิริมงคล

สวนสาธารณะประตูเมือง (ชนารักษ์อนุสรณ์)

สวนสาธารณะประตูเมือง ตั้งอยู่บริเวณถนนศรีจันทร์ตัดกับถนนมิตรภาพ มีพื้นที่ 22 ไร่ 1 งาน 14.2 ตารางวา แบ่งออกเป็น 2 เฟส คือ เฟสที่ 1 มีพื้นที่ 10 ไร่ 1 งาน 14.2 ตารางวา เดิมเป็นที่ดินของตระกูลทิวแสงสกุลไทย ยกให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อเป็นสถานที่ทดลองและพัฒนาพันธุ์ข้าว ต่อมาเมื่อถนนมิตรภาพตัดผ่านถูกทิ้งร้าง เทศบาลนครขอนแก่นได้ประสานขอใช้ที่ดินจากนายบุญรงค์ นิลวงศ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น และกรมชนารักษ์ โดยเทศบาลนครขอนแก่นร่วมกับมหาวิทยาลัยขอนแก่นทำศึกษารูปแบบที่เหมาะสม ซึ่งมีบริบทออกแบบอันดับต้น ๆ ของประเทศ คือ สวนนงนุช เป็นผู้ดำเนินการออกแบบพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวให้เป็นสวนสาธารณะที่สวยงาม ร่มรื่น เป็นสถานที่ออกกำลังกาย สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ สนามเด็กเล่น รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกสบายต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด ห้องน้ำ ตู้โทรศัพท์ ฯลฯ ซึ่งมีระดับพื้นที่สูงต่ำเป็นมิติมุมมองที่แตกต่างจากสวนทั่วไป เพื่อให้ประชาชนมาใช้ประโยชน์ร่วมกัน และยังเป็นสวนที่เป็นสัญลักษณ์ของความร่วมมือระหว่างองค์การภาครัฐด้วยกัน

สำหรับเฟสที่ 2 เทศบาลนครขอนแก่น ได้ประสานงานกับกรมชนารักษ์ ขอใช้ที่ดินบริเวณสนามของการรถไฟขอนแก่น พื้นที่ 12 ไร่ เพื่อนำมาปรับปรุงเป็นสวนสาธารณะประตูเมืองเพิ่มเติม

พระแม่ธรณี

พระแม่ธรณี หมายถึง เทพธิดาประจำแผ่นดิน เทพธิดาผู้พิทักษ์รักษาแผ่นดิน หรือ เจ้าแม่แห่งแผ่นดิน

สำหรับพระแม่ธรณีจังหวัดขอนแก่นตั้งอยู่ ณ บริเวณศาลหลักเมือง สร้างขึ้นเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2524 ในสมัยของนายชำนาญ พงนา เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น โดยให้กรมศิลปากรสร้าง

คาถาบูชาพระแม่ธรณี

(ตั้ง นะโม 3 จบ) ตัสสา เกสี สะโต ยะถาคกา โสตัง ประวัตตันติ มาเสนา ปติฐาตุ อะสัถโกนโต ปะลายังสุ ปาปริมาณุภา เวณะมาระเสนา ปะราชิตา ทิโสทิสัง ปะลายันติ วิทังเสนติ อะเสสะโตฯ

อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ตั้งอยู่บริเวณถนนศรีจันทร์ (ด้านหน้าโรงรับจำนำเก่า) สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2486 ในสมัยของนายโสภณ สุภธีระ เป็นนายกเทศมนตรีเมืองขอนแก่น เพื่อเป็นอนุสรณ์ที่ระลึกในการปกครองที่ถือเป็นมติประชาชนส่วนใหญ่ ถือเป็นเสียงข้างมากเป็นส่วนใหญ่ หรือเพื่อส่งเสริมการปกครองที่ถือเอาประโยชน์สุขของปวงชนเป็นส่วนใหญ่ ไม่ใช่การปกครองที่เอาประชาชนหมู่มากเป็นส่วนใหญ่ โดยปราศจากความถูกต้องและความเป็นธรรมประชาธิปไตย คือ การปกครองเพื่อประโยชน์สุขของคนหมู่มาก คือ การปกครองที่ใช้เหตุผลเพื่อสร้างความสงบให้แก่สังคมโดยรวม โดยยึดหลักสมานฉันท์ สร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่ชนทุกหมู่เหล่าเท่าเทียมกัน

การนำสายเคเบิลลงใต้ดิน

เทศบาลนครขอนแก่น ได้ดำเนินการวางระบบท่อร้อยสายไฟฟ้า และระบบสายส่งสัญญาณต่าง ๆ ไว้ใต้ดิน เพื่อให้นครขอนแก่นเป็นเมืองที่น่าอยู่แท้จริงได้ในอนาคต โดยจะดำเนินการตามแบบที่สมบูรณ์เส้นแรกของจังหวัดขอนแก่น ซึ่งจะช่วยให้มีการส่งเสริมให้มีการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการปรับปรุงระบบจำหน่ายไฟฟ้าให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และทำให้สภาพภูมิทัศน์เกิดความเรียบร้อยสวยงามจากแยกประตูเมืองขอนแก่น (ถนนศรีจันทร์ตัดกับถนนมิตรภาพ) ถึงบริเวณโดยรอบศาลหลักเมืองโดยมีเสาไฟที่มีประติมากรรม “สีโห” ซึ่งเป็นตัวเอกในวรรณกรรมเรื่อง “สินไซ” อันเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของท้องถิ่น ผู้สายคาผู้ที่มาเยือนจังหวัดขอนแก่นประดับอยู่โดยรอบบริเวณ รวมถึงเป็นการเฉลิมฉลอง 80 พรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และงานสมโภชศาลหลักเมืองขอนแก่น ตลอดเดือนธันวาคม 2550 ภายใต้อาณัติร่วมมือและการมีส่วนร่วมของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่ในการจัดการด้านสาธารณูปโภค และการสื่อสาร ๆ ได้แก่ เทศบาลนครขอนแก่น การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค บริษัท กสท โทรคมนาคม จำกัด (มหาชน), บริษัท ที

โอที จำกัด (มหาชน), บริษัท UIH จำกัด (มหาชน), บริษัท TT&T จำกัด (มหาชน), ดีแทค, เอไอเอส, ทรูมูฟ และเคเบิลท้องถิ่น เป็นต้น

ในการดำเนินการรวบรวมระบบสายไฟฟ้า สายโทรศัพท์ และระบบสายอื่น ๆ ไว้ในท่อร้อยสาย โดยใช้งบประมาณกว่า 45 ล้านบาท (งบประมาณเทศบาล 21,791,150 บาท, งบประมาณการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค 14,791,150 บาท และงบประมาณของกลุ่มสื่อสาร 10 ล้านบาท)

ประติมากรรมเสาไฟสีโห

สีโห หรือ ท้าวสีโห เป็นตัวเอกในวรรณกรรมพื้นบ้านของกลุ่มชนลุ่มแม่น้ำโขงเรื่อง “สินไซ” มีลักษณะลำตัวเป็นราชสีห์ ส่วนหัวเป็นคชสาร (ช้าง) มากด้วยบุญบารมี มีอิทธิฤทธิ์สามารถแปลงกายได้หลายรูปแบบมีพลังกำลังมหาศาล มีเสียงร้องที่ดังสามารถทำลายศัตรูและที่สำคัญคือ มีความกตัญญูรู้คุณ จึงเป็นสิ่งที่สามารถถ่ายทอดแบบอย่างที่ดีให้เยาวชนได้ในปัจจุบัน เพื่อเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมที่มั่นคงแข็งแรงในอนาคต

เนื่องในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในวันที่ 5 ธันวาคม 2550 และสืบเนื่องมาจากการที่เทศบาลได้มีโครงการในการนำวรรณกรรมสินไซ มาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นในการพัฒนาเชิงการเรียนรู้ของวิศิษฐ์ชุมชน ซึ่งปรากฏเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนัง (ฮูปแต้ม) ที่โบสถ์วัดไชยศรี บ้านสาวะถี ตำบลสาวะถี จังหวัดขอนแก่น ด้วยความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นทั้งในแง่มุมต่าง ๆ

เทศบาลจึงได้ทำโครงการประดับตกแต่งเมืองกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติ “โครงการติดตั้งประติมากรรมเสาไฟสีโห” รูปตราสัญลักษณ์สีโหมีความหมายอันเป็นสิริมงคลเปรียบส่วนหัวของสีโหที่เหมือนคชสาร หมายถึง ความอุดมสมบูรณ์ ความเจริญรุ่งเรืองมาสู่เมืองขอนแก่น ส่วนลำตัวเหมือนราชสีห์ที่มีความสง่างามมั่นคง ทั้งทางด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประติมากรรมสีโหจึงเป็นสัญลักษณ์ของเมืองที่มีความงดงามน่าอยู่คู่กับการพัฒนาไปสู่ความเจริญด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ แต่ยังตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานสำหรับแบบแม่พิมพ์สีโห มีน้ำหนัก 50 กิโลกรัม ตัวเป็นสีฟ้าคราม ซึ่งมีที่มาจากสีของฮูปแต้มฝาผนังของวัดไชยศรี ตั้งอยู่บนฐานสีทองเหลืองอร่ามที่มีฐานยึดมั่นคงแข็งแรง ทั้งด้านบนของตัวเสาและด้านล่างของเสาด้วยตัวยึดเหล็กถึง 4 หุน เสาพ่นด้วยสีเขียวมรกต ซึ่งสีที่ใช้พ่นเป็นสีที่ใช้ในการพ่นรถยนต์ยี่ห้อดังของประเทศไทยที่มีความทนทานทั้งแดดและฝน หลอดไฟเป็นหลอดชนิดพิเศษออกแบบเป็นรูปหยดน้ำซึ่งมีรูอยู่ด้านล่างเพื่อให้ น้ำหรือแมลงไหลออกได้ให้แสงสว่างไสวและประหยัดไฟกว่าหลอดไฟธรรมดา ดำเนินการตั้งแต่บริเวณโดยรอบศาลหลักเมืองจนถึงหน้าสำนักงานเทศบาล จำนวน 13 ต้น และจากบริเวณสี่แยกถนนมิตรภาพตัดกับถนนศรีจันทร์ (ทางเข้าประตูเมือง) คู่มือหลักเมืองอีก 67 ต้น รวมทั้งหมดจำนวน 80 ต้น ซึ่งมีความหมายมาจากการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ โดยรวมระยะทาง 700 เมตร

ประติมากรรมเสาศีโห จึงเป็นสัญลักษณ์ของเมืองที่มีความงดงามเหมาะสมกับการเป็นเมืองนำอยู่คู่กับการพัฒนาไปสู่ความเจริญ ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างมั่นคงและยั่งยืน

ข้อพิพาทศาลหลักเมือง

1. ศาลหลักเมืองขอนแก่นสร้างเมื่อใด เป็นของใคร เงินที่สร้างมาจากไหน ใครดูแล ศาลหลักเมืองขอนแก่นสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2498 หลวงพ่อแก้วหาเจ้าอาวาสวัดศรีนวน ได้ขอให้ผู้ว่าราชการจังหวัด อัญเชิญหลักเมืองจากบ้านกู่โนนเมือง อำเภอชุมแพ มาประดิษฐาน ณ ศาลหลักเมือง เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นสิริมงคลของคนขอนแก่น โดยซื้อที่ดินมาจากเอกชน ใช้ชื่อผู้ถือกรรมสิทธิ์ คือเทศบาลนครขอนแก่น เงินที่ใช้ก่อสร้างเป็นเงินบริจาค จากพี่น้องประชาชนชาวขอนแก่น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2498 เทศบาลนครขอนแก่นได้เป็นผู้ดูแลผลประโยชน์ของศาลหลักเมือง

2. แล้วใครจะมาดูแลผลประโยชน์ของศาลหลักเมืองของเราเมื่อปีพ.ศ. 2543 รองอธิบดีกรมการปกครองได้แจ้งให้เทศบาลส่งเงินรายได้ไปยังกรมการปกครองทั้งหมด

3. ถ้าไม่ส่งจะเกิดอะไร ผู้บริหารเทศบาลจะมีความผิดฐานละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 157 มีโทษจำคุก

4. ขณะนี้สถานการณ์เป็นอย่างไร อธิบดีกรมการปกครองคนไหนมาขอนแก่น ก็มาเร่งรัดให้อำเภอเมืองทวงถามเงินบริจาค เทศบาลนครขอนแก่นพยายามยื้อเรื่องมาสิบกว่าปี เมื่อปีพ.ศ. 2550 ได้มีคำวินิจฉัยของคณะกรรมการว่าศาลหลักเมืองขอนแก่นไม่ได้เป็นศาลเจ้าตามกฎหมายบัญญัติ ไม่ต้องส่งเงินให้กรมการปกครอง

แต่คณะกรรมการควบคุมตรวจสอบตราสวดส่องกิจการศาลเจ้า ได้มีมติยืนยันเมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2551 ว่าศาลหลักเมืองขอนแก่น ต้องส่งเงินบริจาคให้กรมการปกครอง

5. เทศบาลนครขอนแก่น ต้องส่งเงินให้กรมการปกครองตามคำสั่ง เทศบาลนครขอนแก่นได้นำเรื่องนี้เข้าสภาเมือง ในการประชุมสภาเมืองเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2552 มีมติ ว่าการดูแลรักษา ศาลหลักเมืองขอนแก่นเป็นเรื่องของคนขอนแก่น กฎหมายล้าสมัย ควรใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญ เสนอแก้ไขกฎหมายด้วยที่กฤษฎีกาสนช.ศาลเจ้า พ.ศ. 2463

6. หากต้องส่งเงินให้กรมการปกครอง ตามคำสั่งปัจจุบัน ใครได้ใครเสียอะไรคนขอนแก่นเสียผลประโยชน์อย่างน้อยเงินฝากปรับปรุงศาลหลักเมืองอย่างน้อย 3 ล้านบาทบาทก็ต้องส่งเข้ากรมการปกครองตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยเงินของศาลเจ้า พ.ศ. 2520 ต้องส่งเงินให้กรมการปกครองทุกเดือน เก็บไว้ที่จังหวัดขอนแก่นได้ไม่เกิน 5,000 บาท จะซ่อมแซม ผู้ว่าราชการจังหวัดอนุมัติได้ไม่เกิน 1,000 บาท อธิบดีกรมการปกครองอนุมัติได้ไม่เกิน 5,000 บาท ปลัดกระทรวงมหาดไทยอนุมัติได้ไม่เกิน 1 หมื่นบาท ปัจจุบันไม่มีใครได้เห็นบัญชีการใช้เงินของคณะกรรมการ

ควบคุมตรวจตราสอดส่อง กิจกรรมต่างๆ ของศาลเจ้าที่มีปลัดกระทรวงมหาดไทยเป็นประธานเลย ว่า จังหวัดใดส่งเงินเท่าใด ใช้จ่ายอะไรบ้างเหลือเงินเท่าใด

7. เทศบาลนครขอนแก่นบริหารจัดการการเงินอย่างไร บริหารจัดการตามระเบียบการเงินของท้องถิ่น เปิดเผย โปร่งใส ตรวจสอบได้

8. ที่แล้วเรามีเงินบริจาคมากน้อยเพียงใด

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 -2550 เงินบริจาค 33 ล้านบาท

เงินทำบุญตลอดปี 2551 จำนวน 8 แสนกว่าบาท

เงินทำบุญตลอดปี 2552 จำนวน 5 แสนกว่าบาท

9. แล้วคนขอนแก่นจะสูญเสียอะไร

เราจะสูญเสียอะไรไปโดยของเรา กลับไปอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของส่วนกลาง ทั้งที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายการกระจายอำนาจ ได้ถ่ายโอนอำนาจการปกครอง มาสู่ท้องถิ่นแล้ว

10. แล้วเราจะทำอย่างไร

2.1 ความเป็นมาของศาลหลักเมืองขอนแก่น

ประวัติของศาลเจ้าพ่อหลักเมือง เดิมแต่อยู่บ้านโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งอยู่ห่างจากตัวอำเภอชุมแพ เป็นระยะทาง 7 กิโลเมตร บริเวณโดยรอบ เป็นเนินดินสูงมีพื้นที่ประมาณ 20 ไร่ ล้อมรอบด้วยคลองสองชั้น มีสะพานข้าม และมีทางเข้าออกทางเดียว ชาวอำเภอชุมแพ เรียกพื้นที่ตรงนี้ว่า “กู่” ก่อนจะไปถึงกู่ จะมีรูปพระนอนสลักบนหิน ปัจจุบันนี้เป็นวัดป่า

เรื่องมีอยู่ว่าเมื่อปี พ.ศ. 2498 ช่วงเดือน 4 ท่านเจ้าคุณ พระราชสารธรรมมุนี (หลวงพ่อกัณหา) เจ้าคุณเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น วัดศรีนวล ได้รับเรื่องจากคนแก่คนหนึ่งซึ่งเป็นผู้ประกอบอาชีพทำนาอยู่ใกล้ๆ กู่ นั้น ได้เล่าให้ท่านฟังว่า “วันหนึ่งเขาได้ไปนอนพักที่เถียงนา ฝันประหลาดว่าเห็นคนแก่หนุ่มสาวห่มขาวบ่นว่าอยากไป อยู่ในเมือง วันที่สองก็ฝันเหมือนเคย และพูดต่ออีกว่า “อยากจะเป็นมิ่งเป็นขวัญของเมือง” วันที่สามก็ยังฝันลักษณะเดิมอีก พอตื่นขึ้นมาก็รู้สึกร้อนรนอยู่ไม่ได้นอนไม่หลับ ไม่รู้จะไปปรึกษาใคร เลยตัดสินใจเดินทางเข้ามาในเมืองเพื่อเล่าความฝันดังกล่าวให้ท่านเจ้าคุณฟัง ท่านเจ้าคุณได้ถามถึงลักษณะของที่ตรงนั้นเป็นอย่างไร เขาจึงบอกถึงลักษณะตรงนั้นเป็นกู่เก่า มีรป่าขนาดใหญ่ ต้นไม้ขึ้นหนาที่บมีเสาหิน และใบเสมาเป็นจำนวนมาก ท่านเจ้าคุณจึงได้แปลความหมายว่า “ถ้าเป็นมิ่งเป็นขวัญของเมืองก็ต้องเป็นหลักเมือง” ประกอบกับว่าขณะนั้นขอนแก่นยังไม่มีหลักเมือง ท่านเจ้าคุณจึงแจ้งให้ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่นในเวลานั้นคือหลวงพินิจและได้มอบหมายให้ฝ่ายพระมหาสุคนธ์ พระอีกจำนวนหนึ่ง พร้อมปลัดจังหวัดไปเชิญเชิญหลักเมืองออกมาจากกู่ จำนวน 4 หลัก ตอนนั้นได้เกิดอาเพศมีฝนตกหนัก มีฟ้าผ่าลงมาโดนเสาหลักเมืององค์หนึ่ง (ปัจจุบันเป็นเสาหลักเมืองของอำเภอชุมแพ) รถที่ไปบรรทุกก็เกิดติดหล่ม ไม่สามารถเดินทางต่อไปได้ คณะที่ไปจึงได้ครุ่นคิด

รวมกันว่าพวกเราที่มาคงเป็นผู้น้อยท่านจึงไม่ยอมไป ครานั้นจึงได้อัญเชิญหลักเมืองลงไว้ที่วัดพระนอน ก่อน แล้วคณะได้กลับมาเล่าเหตุการณ์ให้ท่านเจ้าคุณฟัง ท่านเจ้าคุณจึงได้ไปอัญเชิญด้วยตนเอง พร้อม นำคณะหมอดำ ภาพยนตร์มาฉลองสมโภชน์ที่วัดพระนอนหนึ่งคืน ก่อนอัญเชิญออกมาทั้ง 4 หลัก

หลักที่ 1 อยู่ที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองขอนแก่น

หลักที่ 2 อยู่ที่ศาลหลักเมืองอำเภอยุเมอ

หลักที่ 3-4 อยู่ที่หน้าโบสถ์วัดศรีนวล จังหวัดขอนแก่น

ลักษณะหลักเมืองเดิม เป็นเสาหินทราย รูปทรง 8 เหลี่ยม สูงประมาณ 3 เมตร มีลายสลัก ตัวอักษรขอมโบราณพิธีตั้งเสาหลักเมือง นิมนต์พระมาสวด ยกตั้งตามแบบวิธีพุทธะ ณ ที่สนามศาลา สุขใจ ท่านเจ้าคุณได้ตั้งชื่อว่า “ศาลเทพารักษ์ หลักเมือง” มีนามย่อว่า “อินทร์ตา” การก่อสร้างได้ ร่วมกันสร้าง ทั้งคนไทย จีน ซึ่งมีการเชิญอาก อาม่า (เปรียบเสมือนศาลปู่-ย่า ของคนจีน)อยู่ร่วมกัน ในศาลหลักเมือง คนจีนเรียก ศาลหลักเมืองกง คนไทยเรียกว่า “ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง” คำบอกเล่านี้ได้ จากคุณพ่อจารย์นนท์ ขณะนั้นเป็นมรรคนายก วัดศรีนวล หลังจากได้ก่อสร้างศาลเจ้าพ่อหลักเมือง เสร็จ เรียบร้อย ท่านเจ้าคุณได้แต่งตั้งให้ คุณพ่อจารย์นนท์ เป็นผู้ดูแลรักษา ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง สืบทอดมา จนถึงลูกหลานในปัจจุบัน คือ นายสมพงษ์ พูลพุทธา

2.2 พิธีบูชา/บวงสรวง(สมโภชน์)ศาลหลักเมืองขอนแก่น

การไหว้ทั่วไป ประกอบด้วยรูป 17 ดอกดังนี้

1. ไหว้เทวดาฟ้าดิน 3 ดอก
2. ไหว้ศาลหลักเมืองและอาม่า อากง อย่างละ 3 ดอก เป็น 9 ดอก
3. ไหว้ศาลพระพรหม 3 ดอก
4. ไหว้ประตูทางเข้า(ธรณี/ประตูมังกร) ข้างละ 1 ดอก รวมสองข้าง เป็น 2 ดอก

การบวงสรวง ประกอบด้วย รูปคนละ 7 ดอก เทียนขาวคนละคู่เมื่อวันศุกร์ที่ 10 กันยายน 2553

2.4 พะหยาและกะถำ

พญา

คนอีสานมีคำคม สุภาษิตสำหรับสั่งสอนลูกหลานให้ประพฤติตนอยู่ในศีตคอง ไม่ออกนอกถิ่นนอกทาง คำคมเหล่านี้รู้จักกันทั่วไป ในชื่อ "พญา" หมายถึง ปัญญา ปรัชญา ความฉลาด ปัญญา ปรัชญา หรือพญา เป็นกลุ่มภาษาเดียวกัน มีความหมายคล้ายคลึงกัน ใกล้ เคียงกันหรือบางครั้งใช้แทนกันได้ ซึ่งหมายถึง ปัญญา ความรู้ ไหวพริบ สติปัญญา ความเฉลียวฉลาดปราชญ์เปรี๊ยะ หรือบางท่านบอกว่า พญา มาจาก ปัญญา โดยเอา ป เป็น ผ เหมือนกับ เปรด เป็น เผด โปรด เป็น โผด เป็นต้น

พญา เป็นลักษณะแห่งความคิดที่แสดงออกมาทางคำพูด ซึ่งอาจ จะมีสัมผัสหรือไม่ก็ได้พญา คือ คำคม สุภาษิต หรือคำพูดที่เป็นปริศนา คือฟังแล้วต้องนำมาคิด มาวิเคราะห์เพื่อค้นหาคำตอบที่เป็นจริง และชัดเจนว่าหมายถึงอะไรพญา เป็นคำพูดที่คล้องจองกัน ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องมีสัมผัสเสมอไป แต่เวลา พุจฉะ ไพเราะสละสลวย และในการพูดนั้นจะขึ้นอยู่กับจังหวะหนักเบาด้วย

พญา เป็นการพูดที่ต้องใช้ไหวพริบ สติปัญญา มีเขว้น มีอารมณ์คมคาย พูดสั้นแต่กินใจความ การพูดพญาเป็นการพูดที่กินใจ การพูดคู่ด้วยการมคมคาย ซึ่งเรียกว่า พญา นั้น ทำให้ผู้ฟังได้ทั้ง ความรู้และความคิดสติปัญญา ความสนุกเพลิดเพลิน ยิ่งไปกว่านั้น ยังทำให้เกิด ความรักด้วย จึงทำให้ หนุ่มสาวสมัยก่อน นิยมพูดพญากันมาก และการโต้ตอบเชิงปัญญาที่ ทำ ให้แต่ละฝ่ายเฝ้าหาคำตอบ เพื่อ เอาชนะกันนั้นจึงก่อให้เกิดความซาบซึ้ง ถ้าลึกสามารถผูกมัด จิตใจของหนุ่มสาวไม่น้อย ดังนั้น พญา จึง เป็นเมืองมนต์ลึงที่ตรึงจิตใจหนุ่มสาวให้แนบแน่นลึกซึ้งลงไป

ภาษิต โบราณอีสานแต่ละภาษิตมีความหมายลึกบ้าง ตื้นบ้าง หยิบก็มี สะเอียด ก็มี ถ้าท่านได้พบ ภาษิตที่หยาบ ๆ โปรดได้เข้าใจว่า คนโบราณชอบสอนแบบตาเห็น ภาษิตประจำ ชาติใด ก็เป็นคำไพเราะ เหมาะสมแก่คนชาตินั้น คนในชาตินั้นนิยมชมชอบว่าเป็นของดี ส่วนคน ในชาติอื่น อาจเห็นว่าเป็นคำ ไม่ไพเราะเหมาะสมก็ได้ ความจริง "ภาษิต"คือรูปภาพของวัฒนธรรมแห่งชาตินั้นเองการจ่ายพญาหรือ การแก้พญา

การ จ่ายพญา แก้พญา เว้าพญา หรือพูดพญา คือการตอบคำถาม ซึ่งมีผู้ถามมาแล้ว ก็ตอบไป เป็น การพูดธรรมดา ไม่มีการเอื้อนเสียง ไม่มีทำนอง แต่เป็นจังหวะ มีวรรคตอนเท่านั้น ผู้ถามส่วนใหญ่จะเป็นหมอลำฝ่ายชาย คือลำเป็นคำถาม ฝ่ายหญิงจะเป็นฝ่ายตอบ หรือจ่ายพญา ด้วยเหตุนี้จึงมักจะเรียกว่า ลำพญา หรือลำพญาญ้อย เช่น

(ชาย) อ้ายนี้อยากถามข่าวน้ำ ถามข่าวถึงปลา อยากถามข่าวนา ถามข่าวถึงเข้า (ข้าว) อ้ายอยากถาม ข่าวน้อง ว่ามีผัวแล้วหรือบ่ หรือว่ามีแต่ซู้ ผัวลิซ้อหน้ากบมี

(หญิง) น้อง นี้ปอดอ้อยซ้อยเสมอดังตองตัด พัดแต่เป็นหญิงมา บ่มีชายสิมาเกี่ยว พัดแต่สอนลอนขึ้น บ่มีเครือสิเกี่ยวพุ่ม พัดแต่เป็นพุ่มไม้เครือสิเกี่ยวกะบ่มี

การลำและจ่ายผญา ในสมัยโบราณนั้นจะนั่งกับพื้น คือ หมอลำ หมอผญาและหมอแคน จะนั่งเป็นวง ส่วนผู้ฟังอื่น ๆ ก็นั่งเป็นวงล้อมรอบ หมอลำบางครั้งจะมีการฟ้อนด้วย ส่วนผู้จ่ายผญา จะไม่มีการฟ้อน ในบางครั้งจะทำงานไปด้วยแก้ผญาไปด้วย เช่น เวลาลงช่วง หมอลำชายจะลำ เกี่ยว ฝ่ายหญิงจะเข็นฝ้ายไปแก้ผญาไป นอกจากหมอลำ หมอแคนแล้ว บางครั้งจะมีหมอสอยทำ การสอยสอคแทรกเป็นจังหวะไป ทำให้ผู้ฟังได้รับความสนุกสนาน การจ่ายผญาในครั้งแรก ๆ นั้น เป็นการพูดธรรมดา ไม่มีการเอื้อนเสียงยาว และนั่งพูดจ่ายตามธรรมดา ต่อมาได้มีการดัดแปลง ให้มีการเอื้อนเสียงยาว มีจังหวะและสัมผัสนอกสัมผัสในด้วย ทำให้เกิดความไพเราะ และมีการเป่า แคนประกอบจนกลายมาเป็น "หมอลำผญา" ซึ่งฟังมีขึ้นประมาณ 30-40 ปีมานี้

เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไปการพัฒนาของการจ่ายผญาจึงมีมากขึ้น จากการนั่งจ่ายผญา ซึ่งมองกันว่าไม่ค่อยถนัดและไม่ถึงอกถึงใจผู้ฟัง (ด้วยขาดการแสดงออกด้านท่าทางประกอบ) จึง มีการเปลี่ยนมาเป็นยืนลำ ทำให้มีการฟ้อนประกอบไปด้วย จากดนตรีประกอบที่มีเพียง แคน ก็ได้นำเอากลอง ฉิ่ง ฉาบ และดนตรีอื่น ๆ เข้ามาประกอบ จากผู้แสดงเพียง 2 คนก็ค่อย ๆ เพิ่มขึ้น 3, 4 และ 5 คน จนมารวมกันเป็นคณะ เรียกว่า คณะหมอลำผญา บางคนได้มีการนำเครื่องเข้ามา ประกอบด้วยผญา คือ อะไร

ผญา๑ (น.) ปัญญา, ความรู้, ความฉลาด ตั้งว่า “ยามหลานเข้ามาถึงถามข่าววันนั้น ลอนบ่มีผู้รู้ ผญาแจ้งไต่ต่อนั้นลือ” (สิน.)

ผญา๒ (น.) ปัญญา, ความรู้, ความฉลาด, คำภาษิตที่มีความหมายลึกซึ้ง เรียก ผญา อย่างว่า “เงินเดิมพา บ่ต่อผญาเต็มปุ่น (ภาษิต.) ยามหลานเข้ามาถึงถามข่าววันนั้นลอนบ่มีผู้เพียงผญา แจ้งไต่ตรงตรงเป็นรือ” (สังข์.) แต่นั้นศรีเชลียวเนื้อหอหงษ์ด้านตอบ บ่กว่าผู้ผญาเล่มช่างตรง (สูง)

ผญา๓ (น.) ภาษิตคำคมอีสาน

ผญา๔ (น.) เป็นคำพูดของนักปราชญ์อีสานโบราณและเป็นภาษาที่มีอายุมากพอสมควรแล้ว ผญาเป็นคำถ่ายทอดมาจากคำว่า “ปัญญา” และ “ปรัชญา” ซึ่ง อพยพมาจากหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา นักปราชญ์โบราณอีสานท่านเปลี่ยนจากคำเดิมคือ ปัญญามาเป็นผญาเพื่อความสะดวกหรือเพื่อความเหมาะสมกับภาษาถิ่น ก็อาจเป็นไปได้ ปัญญา แปลว่า ความรอบรู้ ดังนั้นคำว่า ผญา ก็คงมีความหมายเช่นเดียวกันหรือใกล้เคียง

คน มีผญาดีเขาก็ชมว่าเป็นคนมีปัญญาดีบางคนประเภทนี้ประชาชนเขาให้ความเคารพ นับถือมากและเขาก็ยกให้เป็นบัณฑิตนักปราชญ์ ด้วย ภาษาผญานี้ นักปราชญ์เก่าก่อน ท่านไม่ค่อยบันทึกไว้ ถึงจะมีบ้างก็เห็นมีปะปนกับลำหนังสือนิทานซึ่งถนัดนั้นนิยมเรียกกันว่า หนังสือผูก เช่น โสวัต กาคำ จำปาลี่ตัน ฯลฯ เป็นต้น นอกนั้นคำผญาที่เห็นมีปะปนอยู่กับหนังสือก๊อมชนิดต่างๆ ซึ่งเป็นผญาคำสอนตำราผญาจริงๆ ไม่เห็นมีจึงเป็นเหตุให้ผู้ยากรู้ค้นหาตำราไม่ได้ เพราะไม่มีที่ จะค้น ผมผู้เขียน (หมายถึงพ่อพิมพ์ รัตนคุณสาส์น) ลักษณะ คำผญาเองก็ไม่รู้จักค้น แต่ก็พอรู้เรื่องผญาได้รู้ได้โดยจากการฟังคน

เผ่าคนแก่ที่เกิดก่อนพูดจากัน บ้าง และอ่านเห็นคำ ผญาปะปนอยู่กับหนังสือโบราณเก่าบ้าง เห็นผญา
ปะปนอยู่กับหนังสือสาส์นต่างๆ บ้าง

ผญา๕ (อ่านว่า สะหยา) น. ปัญญา, ความรู้, ความฉลาด (บาลี : ปัญญา, สันสกฤต : ปรัชญา)

ผญา๖ เป็นคำประพันธ์ชนิดหนึ่งของชาวอีสาน ผู้เขียน (หมายถึง อาจารย์ประมวล พิมพ์เสน)
เห็น ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สุดที่จะเกิดวรรณกรรมอีสานประเภทที่เป็นบท กลอนเมื่อก่อนผู้เขียนได้
มีโอกาสสอบถามท่านผู้รู้ ุ้หลายท่าน เช่น อาจารย์เจริญชัย ชนไฟโรจน์ อาจารย์พรชัย ศรีสารคาม
(ทั้ง ๒ ท่านนี้เป็นอาจารย์ของผู้เขียนเอง) อาจารย์อุดม บัวศรี, อาจารย์จำรูญตร เรืองสุวรรณ และอีก
หลายท่านที่มาร่วมสนทนาเพลงพื้นบ้านที่ มศว. มหาสารคาม จัดขึ้นเมื่อปี ๒๕๒๔ ทุกคนมีความเห็น
สรุปได้ว่าผญามาจากคำว่าปัญญา หรือปรัชญา คุณสมปอง จันทอง ได้รวบรวมไว้ในวิทยานิพนธ์ ก็
มากมายหลายท่านสรุปออกมาเหมือนกัน

ผญา๗ คืออะไร คำ สะหยา เป็นภาษาลาวที่คนในภาคอีสานซึ่งสืบเชื้อสายมาจาก ลาว อาณาจักร
ล้านช้าง ใช้พูดจากัน เพื่อแสดงถึงภูมิปัญญาของผู้ถ้าจะพิจารณาถึงรากศัพท์ของคำ สะหยา แล้ว น่าจะมา
จากคำปัญญา ในภาษาบาลี หรือ ปรัชญา ในภาษาสันสกฤต แต่เมื่อคนเชื้อชาตินำเอาคำปรัชญา มา
ใช้พูดใน ภาษาของตน จึงเปลี่ยนคำควบกล้ำ คือ พร เป็นเสียง ผ ซึ่งมีหลายคำเช่น เปรด คนอีสานใช้ ผัด
โปรด ก็ใช้ ผิด ฯลฯ คำ ปรัชญา จึงน่าจะเป็น ผญา แล้วออกเสียงเป็น สะ-หยา ตามหลักการออกเสียง
อักษรนำ ถ้านำเอาที่มาของคำ สะหยา ซึ่งน่าจะมาจากคำ ปัญญา ในภาษาบาลี หรือ ปรัชญา ในภาษา
สันสกฤตมาพิจารณาถึงความหมายของคำทั้งสองจะได้ ดังนี้

คำ ปัญญา ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้คำแปลไว้ว่า น. ความรู้,
ความรู้ทวิ, ความฉลาด เกิดแก่การเรียนและความคิด ส่วนคำ ปรัชญา ตามพจนานุกรมฉบับ
ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ ก็ได้ให้คำแปลไว้ว่า น. วิชา ที่ว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความเจริญ
จากความหมายของคำ ปัญญา และคำ ปรัชญา ที่ได้มาจากพจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถานที่ยกมา
กล่าวข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่ามีความหมายเช่นเดียวกับความหมายของคำ สะหยา ที่ชาวบ้านทั่วไปของชาว
อีสานในสมัยโบราณใช้ติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกัน เพื่อจะแสดงถึงภูมิปัญญา ความรู้ ความฉลาดของผู้
พูด

คำ ผญา หรือ สะหยา๘ เป็นกาพย์กลอนพื้นเมืองอย่างหนึ่ง ที่แสดงความคิด ปัญญา ความฉลาด
หลักแหลมของชาวบ้าน พร้อมกันนั้นก็เป็นคำพูดที่แสดงถึงความมีไหวพริบปฏิภาณอันหนักแน่น
ระหว่างหนุ่มสาว-หญิงชายที่ยกขึ้นมาเพื่อถามไถ่ เกี่ยวกับความรู้รอบตัวทัศนคติ คุณสมบัติที่มีความรัก
ต่อกัน ในเอกสารวรรณคดีลาว และ “คำกลอนพื้นเมืองลาว” พิมพ์โดย สถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์สังคม
ของกระทรวงศึกษา ของ สปป.ลาว เขียนเป็น “สะหยา” (คำว่า “ผญา”น่าจะอิงใส่คำบาลี ส่วน “สะหยา” อิง
ใส่ภาษาพูด)

ผญา เป็นคำภาษาไทยถิ่นอีสาน ตรงกับคำภาษาไทยกลางว่า ปัญญา หรือ ปรัชญา เพราะในภาษา

ถิ่นอีสาน จะใช้เสียง ผ แทนเสียง ป หรือ ปร ในภาษาไทยกลางเป็นบางคำ เช่น

ผด ภาษาไทยกลางจะใช้คำว่า เปรด

โผด ภาษาไทยกลางจะใช้คำว่า โปรด

ผาบ ภาษาไทยกลางจะใช้คำว่า ปราบ

ผาสาด ภาษาไทยกลางจะใช้คำว่า ปราสาท

ดังนั้น คำว่า ผญา ในภาษาอีสานจึงตรงกับคำว่า ปัญญา หรือ ปรัชญา ในภาษาไทยกลาง ผญา เป็นคำนาม แปลว่า ปัญญา ความฉลาด คำพูดที่เป็นภายิต หรือถ้อยคำที่มีความหมายในเชิงเปรียบเทียบ เป็นสำนวนที่หลักแหลมลึกซึ้ง (วาสนา เกตุภาค ๒๕๒๑ : ๑๕) ดังนั้น ผญาจึงเป็นคำพูดที่ประกอบด้วย องค์คุณห้าประการ คือ คำพูดที่มีประโยชน์คำพูดที่เหมาะสมแก่การ คำพูดสัตย์ คำพูดอ่อนหวานและคำพูดที่มีเมตตาจิต (จารุวรรณ ธรรมวัตร ๒๕๒๖ : 26) ตามที่ได้้นำคำอธิบายของผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้คำจำกัด ความ คำว่า “ผะหยา” “ผญา” “ผยา” ข้างบน จึงพอเข้าใจได้ว่า

ผะ หยา นั้นหมายถึง ปัญญา หรือ ปรัชญา ความฉลาดเฉลียวของคนทีพูดผะหยาออกมา คำพูด นั้นเป็นภายิตคำคม เป็นถ้อยคำที่มีความหมายในเชิงเปรียบเทียบที่หลักแหลมลึกซึ้ง ผะหยาเป็นคำ ประพันธ์ชนิดหนึ่ง เป็นกาพย์กลอนพื้นเมืองอย่างหนึ่ง

สมัยโบราณ ไม่มีโรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย คนสมัยก่อนอยู่ร่วมกันเป็นสังคมอย่าง สันติสุข เพราะเชื่อฟัง เคารพซึ่งกันและกัน

จึง ขอกล่าวถึงคนสมัยโบราณ มีอะไรหลายอย่างที่คนรุ่นใหม่ควรรู้จักเอาไว้ เพราะคนโบราณ ส่วนมากเขาจะเอาธรรมชาติดมาสอนกัน อาจจะเป็นเพราะสมัยนั้นความเจริญทางวัตถุหรือปัญญายังอ่อน ก็ไม่รู้จึงอาศัย ธรรมชาติ ก่อนอื่นจะพูดถึงเรื่องการทำบุญอ้ายเดือนยี่ ภิกษุเข้ากรรม เดือนสาม บุญขึ้น ข้าวจี เดือนสี่ บุญพระเวสสันดร เดือนห้า ตรุษสงกรานต์ เดือนหก บุญบั้งไฟ เดือนเจ็ด บุญซำชะ เดือน แปด บุญเข้าพรรษา เดือนเก้า บุญข้าว ประดับดิน เดือนสิบ บุญข้าวสารท เดือนสิบเอ็ด บุญออกพรรษา เดือนสิบสอง กองมหากฐิน เราจะสังเกตว่าคนสมัยโบราณเขาจะทำบุญกันทุกเดือน และก็มีเวลาบุญ ต่างๆ ก็จะมีหนุ่มสาวมาในงานเยอะแยะ โดยเฉพาะบุญเดือนสี่ หรือที่เราเรียกว่า บุญมหาชาติหรือบุญ พระเวสสันดร เวลาจะมีบุญพระเวสสันดร ผู้ใหญ่บ้านก็จะดีขอลอ (เกราะ) ประชุม กันที่วัด โดยมีเจ้า อาวาสวัดเป็นประธาน แจ่งให้ทราบในการทำบุญปีที่ผ่านมาถึงข้อดีข้อเสียต่างๆ และจะพูดถึงการทำบุญ พระเวสสันดรปีนี้ว่าจะไล่ที่บ้าน (ทำหนังสือนิมนต์พระมาเทศกัมมหาชาติที่บ้าน) และก็จะแบ่งกลุ่ม ชาวบ้านต้อนรับแขกและพระที่มานงาน ชาวบ้านที่ได้รับมอบหมายก็จะทำตูป (ปะรำ หรือ เฟิงหมา แหวน) ด้อน รับชาวบ้านอื่นตามที่จับสลากได้ โดยจะทำรอบๆ รั้ววัดพอถึงวันงาน พระสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกา ก็จะมาพักตามปะรำที่ชาวบ้านจัดให้ และเลี้ยงดูกันเต็มที่ ถึงเวลาเย็นก็จะพากันไปอาบน้ำตาม ห้วย หนอง ใกล้เคียงกัน โดยผู้ชายจะนุ่งผ้าขาวม้า ผู้หญิงจะนุ่งกระโจมอกลงอาบเลย ถึงเวลาเย็นจะนำ อาหารเลี้ยงกัน อาหารลาวหวานที่ขาดไม่ได้คือ ขนมจีนน้ำยาสาโท สมัยนั้นถ้าจะมีงานก็จะขออนุญาต

นายอำเภอ หรือปลัดอำเภอ ทำสาโทได้ หลังจากทานอาหารกันเรียบร้อยแล้ว ก็จะพากันไปฟังหมอลำ สมัยก่อนส่วนมากจะมีลำพื้นหรือลำกลอน ลำพื้นจะลำคนเดียว จะเป็นชายหรือหญิงก็ได้จะลำตาม นิทานต่างๆ เช่น นางคำทอง ท้าวสังข์ศิลป์ชัย กำพร้าผีน้อย โดยอาศัยผ้าขาวม้าเป็นสื่อแสดงเป็นชายแก่ จะผ้าขาวม้าพาดบ่า เป็นชายหนุ่มจะผูกเอว เป็นหญิงจะทำสไบเฉียง ถ้าเป็นตัวโกงจะเอาผ้าขาวม้าคาด หัว ส่วนหมอลำกลอนจะลำ ๒ คน เรียกว่า หมอลำประชัน คือ ลำแบบวัดความรู้กัน ลำแบบถามกัน ถ้า ใครแก้ไม่ได้จะแพ้ ส่วนมากจะลำเกี่ยวกับงานนั้นๆ ฝ่ายหนึ่งถามฝ่ายหนึ่งตอบถ้าใครแพ้ทางเจ้าภาพคน ฟังก็จะนำบ่วงมาทำท่าคล้องคอ ฝ่ายที่ชนะก็จะได้รับช่อดอกไม้ (ทำจากดอกฝ้ายหรือหาดอกไม้ตาม ธรรมชาติ) ส่วน ตามตบหรือปะรำต่างๆ ก็จะมีหนุ่มสาวมีแสงกระบอง หนุ่มสมัยก่อนจะนุ่งผ้าโสร่ง หญิงสาวจะนุ่งผ้าชิ้นใหม่ข้างบนตรงเอวจะต่อหัว ข้างล่างจะต่อ[:>จากที่มีลวดลายต่างๆ หญิงสาวจะกิน หมากเวลาที่คุณสมบัติหญิงสาว ให้ดูผ้าถุงสีขาวที่สาวใส่ซ่อนข้างในว่าสะอาดหรือสกปรก คุณสมบัติ ชายให้ดูมือว่าหยาบกร้านไหม ถ้าหยาบกร้านก็จะเป็นคนขยันทำมาหากิน ฝ่ายเจ้าหนุ่มก็จะมี ๒ ประเภท คือ บ่าวแท้และบ่าวเทียม บ่าวแท้คือ ชายหนุ่มที่ยังไม่แต่งงาน บ่าวเทียมคือหนุ่มที่แต่งงานแล้ว พวก หนุ่มๆ ก็จะเดินดูตามตบต่างๆ ว่าสาวตบไหนสวยกว่ากัน อย่างน้อยหนุ่มๆ ก็จะเดินคนละ ๒-๓ รอบ ถ้า ตบใดสาวสวยกว่าพวกหนุ่มๆ ก็จะพากันไปคุยสาวที่นั่น แล้วจะคุยกันเปื้อยผลยา คำแรกมักจะถามขึ้นว่า ช. อยู่บ้านได้น้องเหล่า คนสวยบอกอ้ายแน่ ไกลและใกล้ประมาณได้กี่วา

ญ. ไกลบใกล้พอไก่อินตก นกบินข้ามจัวความจีนช่วย (คน สมัยก่อนไม่มีกิโลเมตร จึงใช้คำว่า วาไก่อินตก คือ ไก่อินไม่ถึง นกต้องบินผ่านเลย จัวความจีนช่วยเลี้ยงวัวเลี้ยงควายร่วมกันแสดงว่าไม่ ไกลเท่าไ้หฺร)

ช. โอน้องน้องเอ๋ย พี่ขอถามข่าวข่าวนาหนองบึงเนนปีกลายได้สี่ร้อยห้าร้อยปีนี้ได้ถ่อได้ ๑๐ สังคม คนโบราณ อาศัยคำสอนของพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นข้อวัตรปฏิบัติของ พุทธศาสนิกชนให้อยู่ในศีลกินในธรรม คนที่เรียนหรือเข้าใจหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาและม ีความสามารถในการถ่ายทอด เป็นคำผญาได้ ก็นำคำสั่งสอนนั้นมาผูกเป็นผญา ใช้อบรมสั่งสอนญาติ โยมกุลบุตรกุลธิดาลูกในบ้านหวานในสวน เป็นการถ่ายทอดด้วยคำพูด จากปากต่อปาก จดจำเล่าขาน กันมา หรือมีผู้นิยมเรียกกันในเวลาต่อมาว่า เป็น “มุขปาฐา”

คน สมัยก่อนจึงเป็นอัจฉริยะชนทางด้านวรรณกรรม หากที่จะหาบุคคลรุ่นหลังขึ้นเปรียบเทียบใน ความสามารถในการแต่งผญาเป็นคำสอน เช่นคนรุ่นก่อนได้

รูปแบบของคำผญา

ผญา เป็นบทร้อยกรองสั้น ๆ ของอีสาน เมื่อพิจารณาถึง รูปแบบแล้วจะเห็นว่า มี 3 ประเภทคือ

1. ประเภทที่มีสัมผัส หรือใช้คำคล้องจองกัน

2. ประเภทที่อาศัยเสียงสูงต่ำ และจังหวะในการออกเสียง
3. ประเภทที่มีสัมผัส เสียงสูงต่ำและจังหวะในการออกเสียง ประสมกัน

เนื้อหาของคำผญา

เมื่อพิจารณาถึงด้านเนื้อหาของผญา สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะคือ

1. ผญาภายิต ได้แก่ คติสอนใจ ปรีชา เช่น "ครันเจ้าได้ชี้ข้างก้งฮ่มเป็นพญา อย่าลืมชานาผู้ช้ควายคอนกล้า"

2. ผญาอวยพร เช่น
"นอนหลับให้เจ้าได้เงินหมื่น นอนตื่นให้เจ้าได้เงินแสน
แบนมือไปให้ได้แก้วมณีโชติ โทษฮ้ายอย่ามาพาล มารฮ้าย อย่ามาเบียด"

3. ผะหยกเกี้ยว (หญ่าย่อย ผญาเกี้ยว) เช่น
"ครันฮ้ายคิดฮอดน้องให้เหลียวเบ็งเดือนดาวสายตา เฮาสีก่า กันอยู่เทิงฟ้า"

ไกลกะขอให้ไกล
แต่หน้า ฮั่วไสนาสวน
ไกล กะ ขอให้ไกล
แต่มวล หมูฮื้อนกับเล้า
ส่วนวาจาเว้า สองเฮา อย่าได้ห่าง
ต่างคนแม่นฮื้ออยู่ต่างบ้าน
ความเว้าอย่าห่างกัน....นางเฮ้ย

....ไอน้อ....บ่าวพี่ชายเฮ้ย...
อ่านคำผญาฮ้ายหวมหัวใจหลุดหล่อน
ช่างมาจากปากฮื้อนออนซอนเว้าม่วนหู แท้น้อ
พอได้ยลคำเว้าชายกล่าวด้านหวานหวาน
น้องนี้มีใจมั่นวาร์วันบ่เปลี่ยนไป

....ฮ้ายเฮ้ย บ่ทันถามข่าวฮ้ายบ่าวพี่ชายเป็นได้แน
ฝากความฮอดอ๊แม่พ่อเจ้าขอให้เลาสุขชาบาย
ถามข่าวนาข่าวข้าว..เจ้ามีเมียแล้ว หรือบ่
หรือว่ามีแต่ฮู้เมียฮื้อน บ่มีชั้นบ้อ

....อ้ายเอ๊ย...ถึงว่าทางสิไกลน่อง
ลิกอยกองทุกบาดหย่าง
ถึงสิเป็นซู้ต่างบ้าน
สิมายม้าง บ่ มีดอกพีเอ๊ย.....

....โอน้อ...พอไคยินคำเว้า เพิ่นโสผญาสามาม่วน
เห็นแล้วควนมาเว้า แม่นกล่าวต้าน บ่หวานหู
น่องนี้เป็นผู้น้อย ต่อยคำในคำจา
อย่าถือชาลูกหลานผู้เป็นจารย์เก่งกล้า
....พอเห็น ผญาอ้าย หัวใจนางเป็นอู้วู้
อด บ่ รน ทน บ่ ได้ สิด้าน ตอบผญา ก่อน แห่ลว
..เจ้าผู้มรดกแก้วดวงใสแสนค่า
น่องขอถามข่าวอ้าย พี่ชายแมนผู้ใด
ใจประสงค์ หยั่งน้อ ลงผญาเว้าอ่อย
นางอยากอู้แท้ๆ โปรดจขานแน ถ่อน อ้ายเอ๊ย

.....น่องนี้ เวียนมาพ้อ วนมาเทียวอ่าน
หากว่ามา สุ่มื้อ มาเทียว เฝ้าอ่านผญาเจ้า แห่ลว
หรือ ว่าติดใจอ้าย ติดผญา กะหากแมน
น่องนั้น มานั่งเฝ้า มากอย เจ้า จ่ายผญา

เอ...นี่ แมนไผ แท้ เขียนผญา มา กือ ม่วน แท้ น้อ
คือสิหล่อ กะคือ ผญาเจ้า แห่ง ม่วนหลาย
เจ้าจงโปรดจาด้าน วานบอก แน่เด้ออ้าย
ว่าชายมาแต่ทางใด บอกนาง แน่ เด
เฮือนหอห้อง ทาง ใด บอก แน่
หาก ผ่านไป สิเวะเยี่ยม ตางลี้แก่กัน

เสียวเอ๊ยเสียว.... เห็นผญาบ่ได้โลดเวาใส่เลนน้ำ
ปานคันไถเห็นตอ เวาใส่จนเพี้ยง
เห็นผู้บ่าวไขอ้างคำผญาเพิ่นว่าม่วน

ใจพะอวนดอกซ้อน สิคัดขึ้นรั้งได้

ไอ้นือ "น้องดอกซ้อน" ซอนดอกสะเลเต
กบ่เซปลายบ่เนิง
สะมาให้อ้ายคีน้าแท้นือ
อ้ายนี้บ้านอยู่กำ มินบุรี ดินดำ น้ำชุ่ม
เฮือนอ้ายนี้อยู่ลุ่ม ฝนตกมา
ปลาขึ้นเล่า มาอุก้องเฮ้า อยู่ผู้เดียว
คั้นนาง อยากมา หาบ่อนเลี้ยว
เที่ยวทางดาว มาแ่ว
สิเห็นพ่อใหญ่แก่ แก่
นั่งอยู่ข้างเล่า ให้นางเว้าจาขาน
"น้องดอกซ้อน"เอ้ย

ให้นางถามหาอ้ายผู้พี่ชายเผ่นอาภัพ
สิระดับเรื่องเว้าประวัติอ้ายให้เผ่นฟัง
อันว่าบริษัทต่างประเทศนั้น
ที่อ้ายเฮ็ดงาน

..ไอ้นือ น้องเฮ้ย
อ้ายนี้บู๊คั่นคั่นข่มท่งอีสาน
เที่ยวมาหางานทำอยู่เมืองหลวงกว้าง
มาได้หลายขวบมือ
คนโตบ่มีคู่ บ่มีผู้อยู่ซ้อน
นอนร่วมฮ่วมเคียง
เปรียบจั่ง ตาลปลายค้วน
งอยโพน อยู่กลางโถ่ง
ว่ากะบ่เหลือ เครือกะบ่เกี้ยว
โตน โท อยู่แต่ลำ
..ว่าสิถามข่าวอ้อย
ปล้องถี่ลางาม

มีเครือหงามเกี่ยวพัน
หรือยังน้อง

..คิดว่าโตของอ้าย
มีนามว่า "บักห่าน้อย"
พ่อแม่เห็นพาเอ็นโตเจ้าให้จ้อเอา
..อันว่าความผญาขอย
คือบักหอยนาตำคราด
มันบ่สมลำเจ้า
ผู้รวยล่ำคำผญา
อ้ายนี้เปรียบดั่งไก่ผุ่น้อย
พอตะแคงเอียนจัน
ตบปีกขึ้นตนโต
กะยังอ่อน ปากบ่ทัน
แกกล้ำจาเว้าบ่ค่อยเป็น...ดอกซ้อนเอ๋ย

เชื้อชาดแสง อย่าเห็นสาปกุญภัย
เกิดเป็นคนอีสาน ให้สักแพงกันไว้
สามัคคีกันไว้ คือเข้าเหนียวหนึ่งใหม่
อย่าตีให้เพแตกม้าง คือน้ำตึกเข้าเหนียว

สุดสะแนนเสียงแคนท่าวเสียงยาวๆจ้าวลงท่ง....
จ้าวขึ้นภูลัดโค้งลงลายน้อยอ่อยนาง...
ทางแม่ฮ้างเลี้ยงลูกน้อยผูกอยู่เพิงเถียง
พ่อแม่หนีไปเวียงเลี้ยงบักห่าซามลาวโค้ง...
ยามลงนามาถึงแล้วบ่เห็นแล้วพ่อบักห่า...
มีควายตัวดำเอามาไถวนเข้าบาดได้เจ้าลิต่าวคิน..

๑.มองเห็นผักอีตู๋ (แมงรัก) กัว่า "เจ้าผู้ผักอีตู๋เตี้ยต้นต่ำใบดก กกบ่ทันฝ้งแน่นสั่งมาจีจุมดอก ฮาก
บ่ทันหยั่งพื้น สั่งมาปิ่นป่งใบ"

๒. มองเห็นช้างกัว่า เจ้าผู้แนวนามช้างสัตว์สูงบ่หอนต่ำ บ่คือเชื้อไก่กุ่มหางสั้นบ่หอนยาว

๓.มองเห็นฝูงหงส์ก็ว่า เจ้าผู้หงส์คำผ่ายเวหาเห็นเหมม กาดำขเหนียวน้อมนากัน ว่าจ้งได้
๔.มองเห็นฟ้าก็ว่า คันเจ้าก็อดข่อยให้เหลียวเบ้งเดือนดาว ขอให้สายตาเสากล่อมกันอยู่เพิงฟ้า
๕.มองเห็นควายก็ว่า อย่าลืตั่วควายนักเลฮ้ายปักตูสวนบ่ออัคชีหลายเคอ ให้เจ้าตีแมงหมี่ฮ้ายดิน
สิ้นเจ้าบ่เหลียว นั้นก่อน

๖. มองเห็นงูก็ว่า เจ้าผู้งูสิงเลือนอนเฟือยในซ่ง คันแม่นเข้าซ่งเล้านอนนิ่งอยู่บ่ดิ้ง แท้นอ ฯลฯ
ตั้งแต่นั้นมา เมื่อท้าวปางคำปราชญ์ใหญ่แต่งคำกลอนในเนื้อหาหนิทาน พอไปถึงตอนพอสอนลูกเป็นต้น
ก็ให้เชียงน้อยแต่ง พอไปถึงบ่าวสาวในนิทานก็เช่นกัน ก็ให้เชียงน้อยแต่ง ดังนั้น เชียงน้อยท่านนี้ จึงได้
เป็นนักปราชญ์ร่วมสมัยกับท้าวปางคำ ความเป็นมาของผญา ก็มีมาด้วยประการฉะนี้

๑. เกลี้ยงแต่นอก ทางในเป็นหมากเคื่อ หวานแต่ทางนอกเนื้อในส้มดังหมากนาว แท้นอ
๒. เกลี้ยงแต่นอก ทางในยังคำมืด นี่ละนอเผ่นว่าเกลี้ยงปากบั้ง จังข้อปากกระทอ ๒
๓. เกลี้ยงแต่ปากเจ้าว่า ใจเจ้าเล่าโงคด ใจคดไปโงมา เปรียบดังงูลอยน้ำ
๔. เกลี้ยงแต่ยามอยากได้ ความใดดีเอามาว่า บาดห่าได้ข่อยแล้ว มีม้าย่านจีหนี โลดเค
๕. เกลี้ยงแต่ปากความตัวเต็มกระต่า บาดห่าจับได้แล้ว สิขายหน้าพ่อกระเฉอ นี่เค
๖. เกลี้ยงแต่ความปากเวว่า หัวใจกะแปนเปล่า บาดห่าเปิดเบ้งแล้ว คงช้างกะบ่ปาน

๑. ไกลขอให้ไกลแต่บ้านฮั่วไสนาสวน ไกลขอให้ไกลแต่มลหมู่เฮือนกับเล่า ส่วนว่าวาจาเว้าสอง
คนเฮาอย่าได้ห่าง ต่างคนแม่นสิอยู่ต่างบ้าน ความเว้าอย่าห่างกัน

๒. ไกลขอให้ไกลแต่หน้าสิไปมาบ่ให้ห่าง ส่วนจิตข่อยกะอยู่ฝี่ ใจข่อยกะอยู่นี้ สิไปพุ่นแต่ฮ่างคิง

๓. ไกลกายเจ้าใจจะอยู่นาง บ่มีทางไกลกัน ให้พรากหนีไกลข้าง แม่นสิอยู่ฟากฟ้าสิหย่อ ๒
เป็นแผ่นดินเดียว ความสิบคิ่นชาวกิ้น๑สิหย่อเป็นคราวมี๔ คันความมกมันคือข้าวสิขอกินให้มันอ้ม
คันความมกความฮักคือน้ำบ่อแก้วสิลงล้างอาบสรง น่องเอย

๔. ไกลมือนี่มือน้ออันสิมาหา คันแม่นชีวายัง สิหมั่นมาหาเจ้า

๕. ไกลไปหน้าบ่มีวันสิมาจบ มือนี่สิบมือไปหน้าผัดแห่งไกล

๖. ไกลไปหน้าบ่คินมาของเก่า เฮ็ดผิดกะแม่นเจ้า เว้าบ่ฟังกะแม่นเจ้า อยากเห็นข่อยให้เบ้งหมอน
อ้ายเอย

๑. เกลี้ยงฮอดในใสฮอดกระดุก เกลี้ยงฮอดลูกอ่อนน้อยหลานสิห้อยกะบ่มี

๒. เกลี้ยงฮอดหลอด ปลอดอ้อยซ้อย เสมอดังตองตัด ผัดแต่เป็นบ่าวมากะบ่มีเมียซ้อน ผัดแต่
เป็นกอกขึ้นบ่มีเครือสิเกี้ยวอุ่ม3 ผัดแต่เป็นพุ่มไม้เครือสิเกี้ยวกะบ่มี

๓. เกลี้ยงฮอดในใสฮอดกระดุก เกลี้ยงฮอดข้างปลุกฮอดข้างปัดลาน

๔. เกลี้ยงสอดใส่ ไส้ออกมาจนถึงปาก ชูกะเจ้า เมียกะเจ้าใส่ไปเสียง4ใส่ผู้ใด
๕. เกลี้ยงสอดใจไสหมีดลัน เว้าความได้มีแต่แม่น่ เปิดเบ็งแล้วดั่งแก้วกะบ่ปาน
๖. เกลี้ยงสอดบ้านเรือนชานกะเนบเปล่า มีแต่บ่อนสีให้เจ้ามาชันฮ่มเงา

๑. ข่อยนี้คือดั่งจอกอยู่หน้าฮากหย่งบ่ถึงดิน ไหลเวินไปวนมากะบ่มีเพื่อยค้ำ
คันแม่น่ไหลไปค้ำเพื่อยลุ่มเนินกะถาง คันแม่น่ไหลไปค้ำเพื่อยบางเนินกะถาก ว่าสิขอฝากเจ้าให้เอา
ข่อยเข้าฮ่มนอน แน่เต๋อ
๒. ข่อยนี้คือดั่งบัวห้วงน้ำสีไปนำท่าชั่ว คันแม่น่น้ำแก่งขึ้นบัวสีย้อยคิน่า นันแหล่ว
๓. ข่อยนี้คือบัวขี้แบ้สิมาเกิดกลางหนอง คือบัวทองสิมาเกิดกลางสา บ้านเก่าเฮาเคยหยั่ง
คันบ่อเล็กสิมาตื่น บ่อเคยจินสีเป็นส่อง คันมันเป็นจิ้งจัน บัวสีย้อยหยั่งถึง ได้บอ
๔. ข่อยนี้คือดั่งไขหลังหล้าบ่หมาน ปลาน่าเผ่น ถึกกะใส่ค้ำไว้ บ่ถึก กะใส่ค้ำไว้
ตามแต่กะเอิมปลา คันบ่ภูนาผายสิหล้าดูคายตู้
๕. ข่อยนี้คือจั่งไก่ผู้น้อยพอแต่กะเฮียนขัน ตบปีกขึ้นตนโต กะยังอ่อน ปากบ่ทันแก่งล้าจาเจ้ากะบ่เป็น
๖. ข่อยนี้ คือดั่งพลูตามค้ำปลายชานเหี้ยวแดด คันบ่ตักน้ำพรม คันบ่อมน้ำพุด พลุสิแห้งเหี่ยวตาย
๗. ข่อยนี้คนขี้ฮ้ายสิลื้ออยู่คือกบ เห็นคนมาป้อมบิปล่มลงน้ำ
๘. ข่อยนี้คือดั่งปลาเจ็งข่อนหนองน่าน้ำเงินขาด คันแม่น่ฝนบ่มาหยาดให้ สิตายแล้งแดดเผา เจ้าเอย
๙. ข่อยนี้ คนจนไฮ้คนเกลกลางกาด คือดั่งฝากะตาดฮ้าง กลางบ้านเกลือกขี้ดิน นันแหล่ว
๑๐. ข่อยนี้คือดั่งซ้อชาติเฮ้งเหม็นสาบกุยผง บ่แม่น่แนวหงส์คำสิห่อนเทียมพระจันทร์ได้
๑๑. ข่อยนี้ คือดั่งนกเจ้าคั้งยอฝิ่งจอบปลา เห็นปลามาอยากกินแต่คั้น นกกระเด็นเต็น โตนลงเอาก่อน นก
กระเจ้านันแลจ้องล้าคาย นกกระเด็นนันคือชายชูเก่า นกกระเจ้านันคือฮ้ายผู้พลอย
๑๒. ข่อยนี้คนขี้ฮ้ายคือเฮือแตกยาขี้ชี ยาทางหัวฮั่วลงทางท้าย คันสิใช้ให้ยาดีอย่าให้ฮั่ว ข้ามแม่น้ำทะเล
กว้างกะปลอดภัย
๑๓. ข่อยนี้คือคั่วแนวมเชื้อเดียวจางานชาติดำ มันบ่สมเผ่าผู้หอยกว้างอยู่ทะเล ช้วนไว้แน่หอยกว้างแม่
ทะเล หอยทะเลบ่ช้วนสิกวนควายได้ตะหล่ง หอยทะเลบ่ช้วนสิกวนบ้านบิให้นอน
๑๔. ข่อยนี้บ่ได้โตดาค้วย นำกระบวยหมากพรายแก่ หมากพรายอ่อนมีบแพ้สิฟันเรื้อยเกือยลง

๑. กองคอยเจ้าคอยหลายจนว่าเมื่อ ความเว้าว่าปีนี้ บาดเล็งแล้วว่าปีฮือ
๒. กองคอยทำผีตายบ่กลับมาเกิดดอก ให้เจ้าหาใหม่ช้อนซอนไว้ค้ำกบ ปลี นันแหล่ม
๓. กองคอยเจ้า จนหมีดเขตพรรษา ว่าสิสิกอออกมาผัดว่าคากฐินทอด หมีดกฐินแล้วกะยังเฉยอยู่คือเก่า สิ
ให้คอยสอดเฒ่า เขาแล้วข่อยบ่คอย
๔. คอยอยู่ไฮ้เจ้ากะบ่มา คอยอยู่หน้าเจ้ากะบ่ท่อง คอยอยู่ห้องค้ำแล้ว ย่นบ่เห็น

๕. กองคอยเจ้า จนเข้าใหม่มาถึง กองคอยเหงาจนข้าวปลานาแล้ว แนวนามเจ้าคนตายตัวง่าย ข่อยขอเขา
เจ้าไว้ลิไปไว้บ่าวเขียง

๖. กองคอยเจ้า อยู่หัวนาของเก่า นกเขาขันกระแตกแต่เจนนวนฮ้องแห่งคืดหลาย

๗. กองคอยเจ้า คือกบเขียดคอยฝน คือคนจนคอยรวยย่านแต่ตายบ่เห็นซ้ำ

๑. คันเจ้ามีสองแล้ว อย่าลืมห้อมป้องไม้ไฟ คันเจ้ามีใหม่แล้ว อย่าลืมห้อมหามากไข่กา

๒. คันเจ้ามีซู้แล้ว อย่าลืมห้อมชายผู้ถามไถ่ คันเจ้ามีใหม่แล้วอย่าลืมห้อมชายผู้พลอย

๓. คันเจ้าเป็นพระยาแล้ว อย่าลืมห้อมไพร่เสนา บาดท่าสงครามมา สิงเพ็งคนทั้งค่าย นั้นเด

๔. คันเจ้าได้กินข้าวให้ฝากไปนากา คันเจ้าได้กินปลาให้ฝากไปน้าแอ้ง คันเจ้ากินขึ้นแห้ง ให้เจ้าแกว่งน้า
ลม แด่นอ

๕. คันเจ้าเนาเฮือนห้าง ให้เหลียวลงทางลุ่มแด่นอ ลางเทือลมพัดยู่ลิไปซ้นฮ่มฮัง บ่ซู้

๖. คันเจ้าได้ซึ้งซ้างกั้งฮ่มเป็นพระยา เจ้าอย่าลืมห้อมเสนาผู้แห่นาตินซ้าง

๗. คันเจ้ามีผู้เฝ้า อย่าลืมห้อมชายผู้นั่งล่าง คันเจ้ามีคู่สร้าง อย่าลืมห้อมฮ้ายผู้ฮักแพง เจ้าเดือ

๘. คันเจ้าเว้าจั้งซ้น กะให้แม่นคำสา คันแม่นชาตามีสิใหญ่สูงคือเจ้า ดอกดี

๙. คันเจ้ากินเนื้อแล้ว กะให้ห้วงคุณหมา แด่นอ บาดท่าโจรมันมา สิเพ็งหมาค่าน้อย อยู่เดือ

๑๐. คันเจ้ากินปลาแล้ว อย่าลืมห้อมเอาแหตาก บาดท่าแหขาดแล้ว ปลาสิได้ฮ้อมได้

๑๑. คันเจ้าได้กินข้าว อย่าลืมห้อมควายผู้ไถคราด บาดควายเอ็ดบ่ได้ คนสิให้ต่อควาย

๑๒. คันเจ้าเฮ็ดนาแล้ว ความปักแถวเจ้าอย่าฆ่ามันเดือ ลางเมื่อเจ้าคิดได้ มันคือฆ่าพ่อคน บ่ซู้

๑๓. คันเจ้าหนีไปแล้ว กกมิ่งไฟสิแทน กกแนนไฟสิเฝ้า เฮือนเฮาไฟสิอยู่ ไฟสิเป็นหมู่ข่อยยามเจ้าจากหนี

๑๔. คันเขาหนีไปแล้ว กกมิ่งฮ้ายสิแทน กกแนนฮ้ายสิเฝ้า เฮือนของเฮาฮ้ายสิอยู่ คนสิเป็นคูน้องเฮือนนี้

แม่นพี่ชาย นี่ແหลว (จิบสาวแม่ฮ้าง-ม่าย)

๑๕. คันเจ้าไปบวชแล้วข่อยอยู่กับไฟ ใจหนอใจกะช่างคำคือ หมื่อ

๑๖. คันเจ้าไปบวชแล้ว น้องกะอยู่กับฮา นี่ແหลว แนวนได้มิให้ค้อยจากับฮ้าย (จิบสาวแม่ฮ้างผัวป่าไป
บวช)

๑๗. คันเจ้าสิดายก็ให้ตายไปถ่อน ตายไปเป็นกระต่ายข่อยสิดายเป็นหน้างก้อมๆ น้าอ้อมอยู่คู่คอน

๑๘. คันเจ้าตายเป็นขม้นหัวดงชน ข่อยสิ่นาไปก่น เกิดเป็นคนคั่นบ่ได้กล่อมกลิ้ง ตายเป็นขม้นยังสิได้
กล่อมกิง

๑๙. คันเจ้าเป็นภูเกาะบาฮ้าย ประสงค์หาผลียงผ่า ข่อยสิพินท่อนนั้นท่อนนี้ กระเด็นกลิ้งทั่วดิน

๒๐. คันเจ้ามีฮัวซ้น สามพันดาไม้ไฟป่า ว่าสิเอาโอได้ถางหม่นก่นหา

๒๑. คันเจ้าเป็นคั้งฟ้าฟาดซ้นแสนโห่ง ระวังดินกะตามถ่อน ข่อยเป็นเมฆาเลื่อนไหลไปหาเจ้า

๒๒. คันเจ้าเอาภูผาซ้นเหวซ้นตันซ้อง ข่อยสิติดปีกเหลืองมากินข้าวฮ่วมงาย

๒๓. คันเจ้าล้อมฮั่วซัน จิกแก่นเลียนลำ คันเอาหนามปกเทิง ข่อยสิดงทางใต้

คันแม่นไปบ่ได้เหล็กกวางกวยสิดงกวย คันแม่นกวยบ่แตก สิเชิญฟ้าผ่าลง

๒๔. คันเจ้าไขทางให้ ขอนเต็มวังสิ โดนผ่าฝูงหมู่เจือกและแซ่สิกินข่อยกะบ่แห่ง

สอย สอย นกเทศแต่บินข้ามปลายคู้

ครู เอา ครู เป็นหนี้สหกรณ์...

ราษฎร เอา ราษฎร เป็นหนี้ ธ.ก.ส.

บัดท่า หมอ เอา หมอ ละมีแต่แต่ง กับแต่งงง!!!!!!..

คำแปล หญิงใดมีผิวขาวเหลืองดังผิวกล้วยสุก มีดวงตาสดใสดังแก้ว มีผิวพรรณเกลี้ยงเกลา มี
ถันทั้งสองข้างตมเต่งตึงมีรูปร่างกลมเกลี้ยง มีความสูงต่ำพอดี (ไม่สูงเกินไปและเตี้ยเกินไป) ทุก
สัดส่วนดูดีไปทั้งร่าง ชายใดได้หญิงเช่นนี้ เป็นคู่ครองนับว่าเป็นบุญของชายคนนั้น เพราะหญิงเช่นนี้
จะไม่มีชีวิตตกต่ำ

3) หญิงได้ เอลेतอง พงหลาวอุ้มบาต

โสมฮูบฮ้าย บุนเจ้าหากมี

หญิงอย่างนี้ซั้มมากเหลือหลาย

เงินค่านับ โกดกือ กองลัน

ไผหลงพ้อ โอมเอาฮ้อนเลื้อ

ก้อ เพื่อบุนก่อสร้างหลังพุ้นส่งน้า...

คำแปล หญิงใดมีพุงพลุ้ยเหมือนพระอุ้มบาตร ถึงแม่นางจะมีรูปร่างไม่สวย แต่เป็นคนมีบุญ
และจะมีทรัพย์สินเงินทองมากเป็นล้านๆ ใครได้หญิงเช่นนี้มาเป็นภริยาก็เพราะมีบุญที่เคยสร้างสมไว้แต่
เก่าก่อน

4) หญิงได้ เสินเพินพันกมแกนหน้าเน่ง

เนื้ออ่อนอ้วนกลมสวยสิ่งเหลา

ขามเมื่อยอย่างย้ายถกบาดดินเบา

คิงกมงามปุนปานเขียนไว้

หญิงอย่างนี้ ซั้มมากล้น แก้วแก่นเงินคำ

มูลมังหลายบ่มีเคื่องแค้น

ควานจักเป็นจอมเจ้าเทวองค์เอก

เทียมแทบเท้าทางสำสับเมืองแท้แล้ว...

คำแปล หญิงใดมีใบหน้ากลมมนเวลาเดินก็ค่อยๆ เดินอย่างสงบเสงี่ยมมีรูปร่างสวยงามปาน
ประหนึ่งรูปเขียน ผู้หญิงเช่นนี้จะมีทรัพย์สินเงินทองมากมาย มีมรดกมากมายไม่มีวันอด หญิงเช่นนี้
สมควรจะได้เป็นคู่ครองของผู้ปกครองบ้านเมือง

5) หญิงได้ เว้าจ้อยๆ เสียงอ่อนเสาะใส

คนชงบางส่วย หัวทั้งท้าย
กกเล็บซ้ายปลายเล็บมีเซน
ลายมือหลายชิ้น ไปถึงข้อ
มีติดต่อทั้งขอดก้นหอย
หญิงผู้นี้มีทรัพย์เหลือหลาย
ทั้งพวยसानหมั่งว้อวัยะเพศชายช้าง
ควนเป็นนางไ้เทวียงเอก
ฝูงหม่วยด้าด้อยบ่ควนให้ฮ่วมเฮียง...

คำแปล หญิงใดพูดไพเราะเสียงสอใส เอาบางร่างเล็ก มีลายเส้นมือมากมายต่อเนื่องกันไปถึง
ปลายนิ้วมีลายก้นหอย ผู้หญิงเช่นนี้เป็นหญิงจะมีทรัพย์สินมากมาย ทั้งว้าวควายช้าง ควรที่จะนำมาเป็นศรี
ภริยา และไม่ควรเลือกชายด้าด้อยมาเป็นคู่ครอง

6) หญิงได้สมพาวเพียง สีจัน เกียงอ่อน

ฮวบฮ้างน้อย บางส่วย คั้งเหลา
ดินมีอนัน ขาวงามใสส่อง
ผมเกดเกล้าดำเหลื่อมค่องคือ
ก้อบสูงบ่ด้าแท้ ทุกส่วนด้าขาว
มีแต่พองามๆ สุอันทั้งนั้น
หญิงผู้นี้ดียิ่งนักหนา สมพาวมีต่อไปพายหน้า...

คำแปล หญิงใดมีผิวผ่องพรรณดังพระจันทร์ มีรูปร่างเอวบางกลมกลิ้งคั้งเหลา มีมือดินขาวงาม
ใสส่อง มีผมดำเป็นมันขลับ รูปร่างทุกส่วนล้วนงดงามทั้งนั้น ไม่สูงไม่ต่ำไม่ดำไม่ขาว ผู้หญิงเช่นนี้เป็น
หญิงดี มีความสมบูรณ์พูนสุขในกายภาคหน้า

7) หญิงได้ ขาวเหลืองเพียงบางตองเนื้อค่อง

ผมเส้นน้อยคำป้อนนวน
แขนขาน้นยาวหลายแพนอ่อน
หญิงฮูนนี่ซั้มมากลั่นเสดถิเจ้าก้อบ่ปาน...

คำแปล หญิงใดมีผิวพรรณขาวเหลือง มีรูปร่างผอมบาง มีเส้นผมคำอ่อนสลวย มีแขนขายาว
กลมอ่อน ผู้หญิงเช่นนี้จะเป็นผู้มีทรัพย์สินมาก เศรษฐีทั้งหลายก็มีเงินทองผู้ไม่ได้

8) หญิงได้ เมื่อลีปากก่าวด้านหัวก่อนนูนมี

เสียงหวานใส ลู้คนฟังได้
หญิงฮูนนี่ฮับแขกหัวเมือง
คันแม่นมีกานขัด เพิ่งไปพายหน้า
ให้ใช้หญิงอย่างนี้ ไปแก้หากหายแพ้แล้ว

คำแปล หญิงใดยิ้มแย้มก่อนจะพูดจาทุกครั้ง และมีเสียงใสพูดจาอ่อนหวานกับทุกคน ผู้หญิง
เช่นนี้เป็นคนมีบุญ และควรแต่งตั้งให้เป็นคนต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง หรือถ้ามีข้อขัดข้องในเรื่องใดๆ
ก็ให้ใช้หญิงเช่นนี้ไปแก้ไขได้

9) หญิงได้เป้งเชิงหน้า คือไฟบั้งหมื่น

ฮูปอย่างนั้นโศสันไหล่บาน
บ่ช่างปากก่าวด้านคำหยาบหยาบหู
ฮู้จักมีคำอด ต่อคนทั้งค่าย
หญิงฮูนนี่ใจสะหลาดแท้ ฮู้ฮึดครองขุน
ควนให้เป็นนางกวนสืบทนความเว้า

คำแปล หญิงที่มีใบหน้ากว้างใหญ่ มีรูปร่างสันไหล่ผายเป็นคนไม่ช่างพูด โดยเฉพาะคำหยาบ
คายและเป็นคนที่มีน้ำออคน้ำทน
หญิงเช่นนี้เป็นผู้หญิงที่ฉลาดรอบรู้ในเรื่องจารีตประเพณี กฎหมาย ควรที่จะได้เป็นผู้บริหารหน่วยงาน
ต่างๆ

10) หญิงได้เนื้อเอบแน่นลายพาดเบนโต

ดินมีองามคอบกันกมเกี้ยง
สมพาวเพี้ยงพองามสูงต่ำ
ผมเกดเกล้าคำเหลื่อมดั่งเทา
หญิงนี้มีบุญแท้ ควนเอาฮ้อนเลื้อ

พบว่าเป็นผู้สอนได้เชื่อฟัง ...แท้แล้ว

คำแปล หญิงใดผิวเนื้อเนียนแนบแน่น มีมือเท้ากลมเกลี้ยงงามสมส่วน ไม่สูงไม่ต่ำ มีเส้นผมดำ
สลวยเป็นเงางามดั่งเทา

หญิงเช่นนี้เป็นคนมีบุญควรหามาเป็นภริยา เพราะว่าเป็นคนว่านอนสอนง่าย

เมื่อได้รู้จักโสลก (โลก) หญิงดี หญิงชั่วแล้ว มาดูโสลกชายดีกันครับ ลองพิจารณา ดูว่าคน
เคียงข้างเรา และคนที่เราจะเอามาเคียงข้าง เป็นเช่นนี้หรือเปล่า .

1) ชายได้ ขาวเหลืองเพียง ผิวฉนวนๆ ดอกอ้ออ่อน หญิงได้ ใค้อยู่ซ่อนปานกึ่งอัมเขียว เจ้าเอย
คำแปล ชายใดมีผิวพรรณขาวเหลืองเหมือนดอกผักทองอ่อนๆ หญิงได้ชายเช่นนี้มาเป็นสามี จะมีแต่
ความสุข ความร่มเย็นประหนึ่งกางร่มเขียว...

2) ชายได้ แดงดำล่ำ ผิวกาเนื้อกำ ๆ ชายนี้บุญมากล้น เหลือล้ำสิ้นคน แท้แล้ว...
คนแปล ชายใดมีผิวเนื้อดำแดง เป็นผู้มียุญมาก..

3) ชายได้ โสมพาวเพียง ขาวแดงทองอ่อน

เนื้ออ่อนอ้วน ปานฝ้ายดีดผง

หญิงได้ ใค้อยู่ซ่อน สุกยิ่งนักหนา

คนในโลกา บ่เปรียบปานปานได้...

คำแปล ชายใดมีผิวพรรณขาวแดง และมีเนื้อเนียนนวลดั่งปุยฝ้าย หญิงใดได้ไปเป็นสามีจะมี
ความสุขกว่าใครๆ ในโลก.

4) ชายได้ ลูกอย่างย้าย กวายนวสวกายโต

ชงงามสวสวกายโต เมื่อหน้า

หญิงได้ ใค้อยู่ซ่อน ทิพย์อะดะพะหลาหลาย

เงินค่านับ อะเนกนองเหลือล้น..

คำแปล ชายใดเวลาเดินสง่างาม แกว่งแขนไปข้างหน้าอย่างสม่ำเสมอ หญิงใดได้ชายเช่นนี้เป็น
สามี จะมั่งมีเงินทองมากมาย.

5) ชายได้ หูกลมสวย ดังคนหน้าหนึ่ง

ชายผู้นี้เป็นบาดแท้ ผลาล้าโลกลือ แท้แล้ว...

คำแปล ชายใดมีใบหูกลมและเรียวยาว มีจมูกโด่ง
ชายเช่นนี้เป็นผู้รอบรู้หรือเป็นนักปราชญ์ที่มีชื่อเสียง

6) ชายได้ เนื้ออ่อน เกียงปากม้วนห้วงาม
แม่่นสิทำกานขุน กี่สูงเอื้องเมื่อหน้า
หญิงได้ได้ซาบายใจ ชมชื่น
อยู่ทางหงส์บัส้าง เอือนเหย้าอยู่เย็น...

คำแปล ชายใด มีผิวเนื้อละเอียดเกลี้ยงเกลา พุดจาอ่อนหวาน มีหน้าตาขมเข้มแจ่มใส ชายเช่นนี้
ถ้ารับราชการจะเจริญรุ่งเรืองหญิงใดได้ชายเช่นนี้เป็นสามีจะมีแต่ความสุขสบาย

7) ชายได้เอเลท้อง ขาวพองเนื้อชุ่ม
ชายนั้นบุญมากุม กวมพื่นแผ่นดิน แท้เหลว...

คำแปล ชายใดรูปร่างท้วมพุงใหญ่ผิวขาวเนื้อนุ่ม ชายเช่นนั้นเป็นคนมีบุญมาก

8. ชายได้คำแดงเนื้อ แอวกมกึ่งก่อง
ชายนั้นผ่องพ่อง คอยย่อง เฟ่งนูน
หญิงได้ได้เป็นขุนเจ้าหมู่แท้เหลว
ชายนั้นใจสะอาดล้ำ เอียนฮู้ฮู้อัน เจ้าเอย...

คำแปล ชายใดมีผิวเนื้อคำแดง รูปร่างเือกกลม กิ่งโก่ง ชายเช่นนี้จะได้เป็นข้าราชการ
ชั้นผู้ใหญ่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด และจะเป็นที่พึ่งพาของญาติพี่น้อง

9) ชายได้ ออดตลอดเนื้อเกียงคำคำดี
ขามเมื่อพาทีจา อ่อนหุดี้อย
หญิงได้ได้อยู่ซ่าน ซาบายใจสู่ลิ่ง
อีกทั้งถู ราบได้ของเขามั่งมี เจ้าเอย...

คำแปล ชายใดมีผิวคำเนื้อเนียนแนบแน่น พุดจาอ่อนหวาน สุกภาพเรียบร้อย
หากหญิงใดได้ชายเช่นนี้เป็นสามี จะมั่งมีศรีสุข

10) ชายได้ ปากกว้าง ๆ สบหนวดมีเคา

ชายนี้ทำงานจบ ชุ่มเย็นเมื่อหน้า แท้แล้ว...

คำแปล ชายใดปากกว้าง ริมฝีปากมีหนวดและเคราคด ชายเช่นนี้แม้จะทำการใดก็จะได้รับความสำเร็จ และอยู่เย็นเป็นสุข

นางเอ๋ย

อ้ายคือรถจีบเต่า จอดเขาข้างคอกไก่
จ่านำกะบ่ได้ ขายกะบ่ออก คอกกะบ่ได้
เลยจอดไว้ เฮ็ดค่างบักหื้อ ช้นแหลว

อ้ายเอ๋ย

อ้ายคือรถจีบเต่า จอดเขา กะไคอยู่
น้องนี่ดี คือปลาทุ แม่ค้า ตกค่างบ่ได้ขาย
คนขายขึ้น บายลง แล้วกะว่า
พวกแม่ค้า เอาปลาเน่ามาขาย ช้นแล้ว

กะล่ำ

กะล่ำ คืออะไร?

ในบรรดาคำสั่งสอน คำแนะนำ ข้อห้าม ข้อควรปฏิบัติในสังคมอีสานนั้น 'กะล่ำ' ถือว่าเป็นมรดกทางปัญญาอย่างหนึ่งที่ผลิตออกมาจากองค์ความรู้ของคนอีสาน ซึ่งได้รับอิทธิพลทั้งจากความเชื่อ บรรทัดฐาน ค่านิยม การทดลอง การปฏิบัติทั้งในแง่ส่วนบุคคลและจากการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคมและเห็นว่าไม่ควรกระทำ ประพจน์ ปฏิบัติออกไป ทั้งนี้กะล่ำได้ครอบคลุมวิถีการดำเนินชีวิต แนวปฏิบัติด้านต่างๆในชีวิตประจำวัน หากจะเปรียบฮิตสิบสองกองสิบสี่เป็นรัฐธรรมนูญ กะล่ำคงจะเปรียบกับกฎหมายลูกหรือพระราชบัญญัติที่แยกย่อยออกมา กำหนดชี้เฉพาะ หรือให้รายละเอียดปลีกย่อยไปในแต่ละเรื่อง

กะล่ำ , ะล่ำ หรือ กะล่ำ บางท่านเชื่อว่ามาจากรากศัพท์ของคำว่า กรรม ซึ่งหมายถึงการกระทำ อันเป็นเรื่องใกล้ตัวในชีวิตประจำวันของคนอีสานในอดีต เนื่องจากกะล่ำเป็นข้อห้ามในการกระทำ แสดงออกต่างๆ หรือสิ่งต้องห้าม ต้องเว้น ห้ามประพจน์ปฏิบัติ ไม่สมควรที่จะกระทำ ทั้งกาย วาจาและใจ หากละเลย หรือล่วงละเมิดจะเป็นอัปมงคล เป็นบาปกรรม ผิดฮิตผิดคอง นำความเสื่อมเสีย และอาจเกิดอันตรายแก่บุคคลที่ฝ่าฝืนรวมทั้งมีผลต่อสังคมที่อยู่ด้วย

ดังนั้นคำจึงเป็นดังมาตรการหรือข้อห้ามในการควบคุมความประพฤติของคนในสังคมและเป็นกฎเกณฑ์ในการจัดความสัมพันธ์ของคนในสังคมด้วย ทั้งนี้อาจจะใกล้เคียงกับ 'จิต' ของทางภาคเหนือ หรือข้อห้ามต่างๆที่มีในภาคกลางและภาคใต้ รวมทั้ง Taboo ในภาษาชาวเมลาเนเซีย โดยได้ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาและหลายคนที่ได้รับปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ซึ่งบางครั้งหลายข้อคำไม่มีเหตุผลอธิบายรายละเอียดว่าเหตุใดจึงต้องคำ เห็นว่าเคยถูกสั่งสอนปฏิบัติสืบต่อกันมาจึงได้ปฏิบัติสืบต่อกันไป ทั้งนี้จะเป็นเพราะว่าคำหลายข้อได้บอกถึงผลข้างเคียงหรือผลจากการฝ่าฝืนไว้อย่างน่ากลัว น่า "เข็ดขวง" ซึ่งผู้ล่วงละเมิดจะได้รับ ดังนั้นข้อคำหลายข้อจึงมีลักษณะอย่างพินิจว่า "เพราะว่าคำจึงห้ามประพฤติ !"

ด้วยเหตุนี้คำซึ่งได้กลายเป็นเหตุผลของการห้ามคำไปในตัว มีความศักดิ์สิทธิ์ในตัวเองโดยปริยาย แต่ครั้นพอเวลาล่วงเลยผ่านบริบทแวดล้อมที่เปลี่ยนไป คำหลายข้อได้ถูกละเลย ละทิ้ง และไม่ได้รับความสนใจที่จะประพฤติ ปฏิบัติดังที่เคยเป็นมา ทั้งที่หากพิจารณาถึงข้อคำโดยรวมทั้งหมดจะเห็นภาพชีวิตของคนที่ปรากฏในข้อคำทั้งหลายที่บัญญัติ ทั้งนี้การที่บัญญัติข้อคำออกมา นั้น จำเป็นต้องได้รับประสบการณ์ก่อนจึงจะสามารถเข้าใจถึงผลที่จะเกิดจากการฝ่าฝืนข้อคำ เช่นนั้นคำจึงเป็นผลผลิตหนึ่งที่เกิดจากการกระทำที่เคยประสบมาในอดีต ภายใต้เงื่อนไขของสิ่งแวดล้อมและเวลาในขณะนั้น เพื่อกำหนดข้อประพฤติ ปฏิบัติของคนในสังคม หลายข้อแฝงด้วยปรัชญาของชีวิตและภูมิปัญญาที่คนอีสานในอดีตได้คิดค้นเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมและแบบแผนปฏิบัติเฉพาะบุคคลเพื่อความดี ความงามตามมาตรฐานสังคมและสวัสดิภาพของชีวิต โดยได้ถ่ายทอดในรูปแบบต่างๆทั้งมุขปาฐะ ซึ่งเป็นคำสอน ข้อห้ามโดยตรงในชีวิตประจำวัน และผ่านงานวรรณกรรมต่างๆ เช่น ฝน กลอนคำ วรรณคดี นิทานต่างๆ เป็นต้น

ประเภทของคำ

ทั้งนี้หากจะแบ่งประเภทของข้อคำแล้ว สามารถแบ่งออกกว้างๆตามสิ่งที่ได้ไปเกี่ยวข้องหรือปฏิสัมพันธ์ได้ 3 ลักษณะคือ

1. ข้อคำที่สัมพันธ์กับบุคคล
2. ข้อคำที่สัมพันธ์กับสถานที่
3. ข้อคำที่สัมพันธ์กับเวลา

ซึ่งการแบ่งลักษณะดังกล่าวนี้ไม่ได้แยกออกจากกันเป็นอิสระหากแต่มีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกัน ในลักษณะองค์รวมความรู้ของค่านิยม บรรทัดฐาน อุดมการณ์ อันจะครอบคลุมไปทั้งหมดของ

วิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน ตั้งแต่การเกิด การอยู่ การกิน การนอน การเจ็บป่วย การแต่งงาน การตาย เป็นต้น ซึ่งจะจัดพฤติกรรมความสัมพันธ์ของผู้นั้นในระดับต่างๆ เพื่อผลที่น่าปรารถนาทั้งต่อระดับบุคคลและสังคม

1. ข้อเคล้าที่สัมพันธ์กับบุคคล

ข้อเคล้าในหมวดนี้หากจะแบ่งย่อยออกไปเพื่อระบุให้ชัดเจนแล้ว อาจจะสามารถแยกออกไปได้ในส่วนของระดับหรือประเภทของบุคคลต่างๆในสังคม เช่น

1.1 สตรีมีครรภ์

ข้อเคล้าที่สตรีมีครรภ์ไม่ควรประพฤติปฏิบัติในระหว่างช่วงดังกล่าวนี้ มีมากมายทั้งนี้เพื่อต้องการให้ทั้งแม่และเด็กสามารถที่จะประสบกับสวัสดิกภาพของชีวิตให้มากที่สุด ซึ่งในจำนวนข้อเคล้าทั้งหมดนั้นส่วนใหญ่มักจะเน้นหนักไปทางด้านอาหารการกิน(ของแสดง) แบบแผนทีผู้เป็นว่าทีคุณแม่ควรนำมาประพฤติ ซึ่งห่างละเลยแล้วต้อง คละล้า ถือว่าไม่ดี ไม่งามไม่เหมาะสม หนักเข้าจะเป็นบาปกรรม เสื่อมเสียและอาจถึงแก่วิต เป็นต้น ซึ่งหลายข้อเคล้าบางข้อหากมองด้วยความรู้มาตรฐาน โดยเฉพาะหลักสุลลักษณะตามหลักโภชนาการแม่และเด็กแล้วจะจะเป็นการขัดกันอยู่หลายข้อ แต่เมื่อพิจารณาตามสภาพแวดล้อมและเวลาในช่วงเวลานั้นของสังคมอีสาน ด้วยเงื่อนไข จิตจำกัดทั้งแพทย์วิทยาการรักษแล้ว ความจำเป็นในสวัสดิกภาพของชีวิตและเผ่าพันธุ์จึงจำเป็นต้องบัญญัติข้อเคล้าตามที่บรรพบุรุษแนะนำไว้ จากประสบการณ์ทีเคยประสบอย่างเคร่งครัด เนื่องจากความเคารพนับถือแก่บุคคลทีกำเนิดเกิดก่อนผู้เฒ่าผู้แก่ในสังคมดั้งเดิม ซึ่งข้อเคล้าทีนำมาเป็นตัวอย่างประกอบในการพิจารณามีดังนี้

ข้อเคล้าในการปฏิบัติ เช่น

- ห้ามอาบนํ้าเวลากลางคืน เพราะนํ้าคาพลจะมาก
(ภูมิปัญญาแฝง : เพราะอาจจะหกล้มได้รับบาดเจ็บอันตรายต่อแม่และเด็กได้
เนื่องจากในอดีตต้องใช้ไฟ หรือกะบองในการให้แสงสว่างซึ่งอาจจะไม่เพียงพอ)
- ห้ามข้ามเชือกทีกำลังล้ามัวควาย ลูกออกมาจะเป็นคนตะกละตะกลาม
(ภูมิปัญญาแฝง : เพราะอาจจะสะดุดเชือกหกล้มได้ หากวัวควายลูกเดินหรือวิ่งชน)
- ห้ามนั่งขวางประตูบ้าน จะทำให้คลอดลูกยาก
(ภูมิปัญญาแฝง : กิดขวางทางเข้าออกของผู้สัญจรไปมา)
- ห้ามนั่งขวางบันไดบ้าน จะทำให้คลอดลูกยาก

(ภูมิปัญญาแฝง : กีดขวางทางเข้าออกของผู้สัญจรไปมา)

- คละเข้าที่นอน จะทำให้คลอคลุกยาก

(ภูมิปัญญาแฝง อาจจะเป็นเหน็บเนื่องจากนั่งนอนหรือเพ็งมากเกินไป)

- คละไปงานศพ เดี่ยวมีคนตายจะมากิดด้วย

(ภูมิปัญญาแฝง : ไม่ต้องการให้แม่เด็กต้องพบเจอภาพที่ไม่สวยงาม ซึ่งจะส่งผลต่อจิตใจและอารมณ์ได้)

- คละไปเบ่งคนคลอคลุก เดี่ยวเด็กในห้องจะชักชวนกันไปโนทางไม่ดี

(ภูมิปัญญาแฝง : ไม่ต้องการให้แม่เด็กต้องพบเจอภาพที่ไม่สวยงาม ซึ่งจะส่งผลต่อจิตใจและอารมณ์ได้)

- คละปิดหน้าต่างประตู (ไม่บอกเหตุผล)

(ภูมิปัญญาแฝง : ต้องการให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก)

- คละตอกตะปู (ไม่บอกเหตุผล)

(ภูมิปัญญาแฝง : อาจจะกระแทกนิ้วลูกในห้อง และรบกวนคนอื่น)

- ห้ามคำหั้นผู้อื่น ลูกออกมาจะบ่ดีเป็นเหมือนที่คำหั้น

(ภูมิปัญญาแฝง : อาจส่งผลทางด้านอารมณ์และจิตใจ)

- ห้ามทำท่าทางเลียนแบบคนพิกลพิการ ไม่สมประกอบ ลูกออกจะเหมือนอย่างที่ทำ

(ภูมิปัญญาแฝง : ไม่เหมาะสม ไม่ดีไม่งาม แสดงถึงความไม่มีมารยาท)

- คละนั่งยองๆ (ไม่ทราบเหตุผล)

(ภูมิปัญญาแฝง : อาจส่งผลกระทบกระเทือนถึงลูกในห้องได้)

- คละนั่งชันเข่า (ไม่ทราบเหตุผล)

(ภูมิปัญญาแฝง : อาจส่งผลกระทบกระเทือนถึงลูกในห้องได้)

- คละนั่งคุกเข่า (ไม่ทราบเหตุผล)

(ภูมิปัญญาแฝง : อาจส่งผลกระทบกระเทือนถึงลูกในห้องได้)

- คละพลิกด้านใบตอง (ไม่ทราบเหตุผล)

- คละเผาหอย เผาปู (ไม่ทราบเหตุผล)

- ห้ามเดินเร็ว ให้เดินช้า

(ภูมิปัญญาแฝง : อาจจะหกล้มได้รับอันตรายได้)

- คละขึ้นที่สูง (ไม่ทราบเหตุผล)

(ภูมิปัญญาแฝง : อาจจะตกลงมาได้รับอันตรายได้)

- คละนั่งบนที่สูง (ไม่ทราบเหตุผล)

(ภูมิปัญญาแฝง : อาจจะตกลงมาได้รับอันตรายได้)

- คะลำนั่งลงแรงๆ (ไม่ทราบเหตุผล)

(ภูมิปัญญาแฝง : อาจส่งผลกระทบต่อกระดูกในครรภ์ได้)

- คะลำนอนหงาย นอนคว่ำ (ไม่ทราบเหตุผล)

(ภูมิปัญญาแฝง : อาจส่งผลกระทบต่อกระดูกในครรภ์ได้ หรือหากนอนหงายอาจ
ต่อแหลมที่จะเกิดอุบัติเหตุ ุ่ เช่น สิ่งของหล่นใส่ คนเดินไปมาหกล้มใส่เป็นต้น)

- ห้ามอาบน้ำร้อน (ไม่ทราบเหตุผล)

- ห้ามอาบน้ำสกปรก

- ห้ามเอาครกกับสากเช่อยู่ด้วยกัน จะทำให้คลอดลูกลำบาก

- (ภูมิปัญญาแฝง : ปลุกฝังมารยาททั้งดงามแก่ผู้ที่จะเป็นแม่)

- ห้ามชะโงกดูน้ำในบ่อ (ไม่ทราบเหตุผล)

(ภูมิปัญญาแฝง : อาจจะวิ่งเวียนและตกลงไปได้)

- ห้ามเดินข้ามจัว(สะพาน) (ไม่ทราบเหตุผล)

(ภูมิปัญญาแฝง : ในอดีตสะพานทั่วไปจะมีลักษณะเป็นท่อนไม้ขนาดเล็กพอที่คนเดียว
จะเดินข้ามได้ ดังนั้นอาจจะเป็นอันตรายได้)
เป็นต้น

ข้อเคล่ำเรื่องอาหาร เช่น

- คะล่ำกินกล้วยเผด จะได้ลูกเผด

- คะล่ำกินเนื้อควายเผือก (ไม่ทราบเหตุผล)

- คะล่ำกินอาหารที่ติดอยู่กับไม้ย่าง

(ภูมิปัญญาแฝง : ดูแล้วไม่งาม ไม่เหมาะสม)

- คะล่ำกินผักข่า (ผักชะอม) (ไม่ทราบเหตุผล)

- คะล่ำกินปลาเพี้ย (ไม่ทราบเหตุผล)

- คะล่ำกินปลาชะโด (ไม่ทราบเหตุผล)

- คะล่ำกินไข่ (ไม่ทราบเหตุผล)

- คะล่ำกินเผือกมัน (ไม่ทราบเหตุผล)

- คะล่ำกินเห็ด (ไม่ทราบเหตุผล)

- คะล่ำกินอาหารรสจัด

- คะล่ำกินเนื้อเต่าเพ็ก (เต่าตัวเล็ก) (ไม่ทราบเหตุผล)

- คะล่ำกินเนื้อตะพาบน้ำ (ไม่ทราบเหตุผล)

- คะลำกินแมลง แตน ต่อ (ไม่ทราบเหตุผล)
- คะลำกินปลาร้า (ไม่ทราบเหตุผล)
- คะลำกินของคองมีนเมา
- คะลำกินเนื้อกระต่าย (ไม่ทราบเหตุผล)
- คะลำกินข้าวจี
- คะลำกินเมล็ดมะขามคว่ำ
- คะลำกินอาหารที่มีไขมัน

เป็นต้น

1.2 สตรีแม่ลูกอ่อน

แม่ลูกอ่อนหรือผู้หญิงที่เพิ่งคลอดลูกใหม่ ยังอยู่ในภาวะที่อาจเป็นอันตรายต่อทั้งชีวิตของผู้เป็นแม่และทารกที่เพิ่งคลอดได้ ดังนั้นในช่วงเวลานี้จึงยังมีข้อประพฤติ ปฏิบัติหรือข้อห้ามข้อละที่ผู้เป็นแม่ลูกอ่อนต้องกระทำอยู่หลายอย่าง

ข้อละในการปฏิบัติ เช่น

- ห้ามเดินไปไหนไกลๆ ค่ำ
- ห้ามเดินเร็ว ให้เดินช้าๆ

(ภูมิปัญญาแฝง : หากประสบอุบัติเหตุอาจจะเป็นอันตราย เช่น ตกเลือด หรือ กระทบกระเทือนบาดแผลที่ยังไม่หายสนิท)

- ห้ามนั่งยองๆ หรือนั่งพับเพียบ

(ภูมิปัญญาแฝง : อาจจะเป็นอันตรายหรือกระทบกระเทือนต่อบาดแผลได้)

- ห้ามไถลเปลา อุ้ที่ว่างของเด็กทารก จะทำให้ผีมาเอาเด็กไป

(ภูมิปัญญาแฝง : ผู้เชื่อโชคลางเห็นว่าเป็นลางไม่ดี เท่ากับแข่งให้เด็กตาย)

- ห้ามให้ใครข้ามเปลา อุ้เด็กทารก จะทำให้เด็กร้องไห้แง ไม่ยอมหลับนอน

(ภูมิปัญญาแฝง : อาจะหกล้มหรือมีสิ่งของหล่นใต้เด็กเป็นอันตรายได้)

- ห้ามกล่อมลูกเวลากลางคืน

(ภูมิปัญญาแฝง : อาจะก่อความรำคาญ รบกวนผู้คนที่ยังหลับนอนอยู่)

- ห้ามหลับนอนกับสามี
- ห้ามนอนใกล้กับสามี
- ห้ามนอนหัวสูง (ไม่ทราบเหตุผล)
- ห้ามนอนหงาย

- ห้ามนอนนอกมุ้ง
- ห้ามนอนกลางวัน
- ขณะอยู่ไฟ (อยู่กรรม) ห้ามออกห่างหม้อไฟเป็นเวลาประมาณ 2 สัปดาห์
- ห้ามทำงานบ้าน (กะลำเวียก)

(ภูมิปัญญาแฝง : ยังไม่แข็งแรง อาจกระทบกระเทือนต่อสุขภาพและบาดแผลได้)

- ห้ามนำเด็กทารกออกจากชายคาบ้าน คะลำ

(ภูมิปัญญาแฝง : เด็กยังไม่แข็งแรง กะโหลกศีรษะยังไม่หุ้มดี อาจจะไม่สบายได้ง่าย)

- ห้ามเอารกเด็กไปฝัง เพราะจะทำให้เด็กปัญญาทึบ

(ภูมิปัญญาแฝง : เกรงว่าหากฝังไม่มีจิต สัตว์ป่าหรือสุนัข สัตว์เลี้ยงอาจมาคุ้ยเจียได้)

- ให้ซักผ้าอ้อมก่อนเพล(ประมาณเที่ยง) และให้ถือขมิ้นและมีดน้อยๆไปด้วย มิเช่นนั้นจะทำให้ผีร้ายตามมาเอาตัวเด็กไปได้

(ภูมิปัญญาแฝง : หากมีวัชพืชไ้ไ้้อาจจะทำให้เสียการงานอย่างอื่นไปด้วย บังคับทางอ้อม)
เป็นต้น

ข้อเคลำเรื่องอาหาร

ทั้งนี้เชื่อว่าหากรับประทานอาหารเข้าไปแล้วจะก่ออันตรายต่อแม่ลูกอ่อน เป็นของแสลง ผิดลำแดง ซึ่งหากพิจารณาตามหลักโภชนาการแล้ว เข้าใจว่าสิ่งของที่เคลำนั้นยากต่อการย่อยเผาผลาญ และอาจมีผลต่อร่างกายที่ยังอ่อนแอของแม่และอาจมีผลต่อลูกได้ ตัวอย่างเคลำ เช่น

- ห้ามกินเนื้อควายเผือก
- ห้ามกินไข่มดแดง
- ห้ามกินของหมักดอง
- ห้ามกินผักชะอม
- ห้ามกินผัก
- ห้ามกินดอกขี้เหล็ก
- ห้ามกินใบสาระแน
- ห้ามกินกล้วยหอม
- ห้ามกินข้าวกำ (ข้าวเหนียวดำ)

- ห้ามกินเนื้อหมู
- ห้ามกินเนื้อกระต่าย
- ห้ามกินเป็ดเทศ
- ห้ามกินห่าน
- ห้ามกินแมงคานา
- ห้ามกินปลาบ้า
- ห้ามกินปลาชะโด
- ห้ามกินปลาอิน
- ห้ามกินปลาสด
- ห้ามกินเห็ดขาว เห็ดกะด้าง
- ห้ามกินตะพาบน้ำ
- ห้ามกินหน่อไม้
- ห้ามกินปลาหมึก
- ห้ามกินมะละกอสีม่วง
- ห้ามกินน้ำเย็น
- ห้ามกินไถ่วง
- ห้ามกินใบโหระพา
- ห้ามกินสะเดา
- ห้ามกินปลาเพี้ย
- ห้ามกินปลานกเขา
- ห้ามกินปลาอิน
- ห้ามกินเต่าเพ็ก

เป็นต้น

1.3 คนเจ็บป่วย

ข้อคำแนะนำสำหรับคนเจ็บป่วยนั้น โดยภาพรวมเป็นข้อที่ห้ามปฏิบัติของผู้ป่วยในแต่ละโรค ซึ่งจะบอกกล่าวโดยรวมทั่วไปว่าสิ่งใดควรเว้นควรไม่กระทำ หลีกเลี่ยงแล้วจะเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพของผู้ป่วย ทั้งนี้ขอให้พิจารณาภายใต้เงื่อนไขของสังคมอีสานในอดีตท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่ต้องช่วยเหลือดูแลตัวเอง ทั้งนี้ความก้าวหน้าทางการแพทย์ สาธารณสุขที่ยังไม่สามารถย่างกรายเข้ามาในสังคมดังกล่าว และได้สืบทอดปฏิบัติสืบต่อกันมานับหลายร้อยปีจากการสังเกต ลองถูกลองผิด สังคมเป็นข้อคำแนะนำที่ควรระลึกไว้ ซึ่งจะขอยกตัวอย่างมาดังนี้

- ห้ามกินหมากไม้ทุกชนิด เช่น กล้วยน้ำว่า ฝรั่ง มะม่วง ทุเรียน ลำไย อ้อย มะละกอ

สับปะรด

- ห้ามกินถั่วฝักยาว
- ห้ามกินของรสเปรี้ยว
- ห้ามกินข้าวต้มห่อ
- คนเป็นวัณโรคห้ามกินของหมักดอง เช่น ปลาซึ่ม ส้มวัว หน่อไม้ดอง
- คนเป็นไอบ่อยห้ามกินหมากเขือ กุ้ง ปลาชิว ส้มตำ มะเกลือ อาหารรสจัด หัวกลอย หัวมัน

เพราะมันจะทำให้คันคอ ไอไม่หยุด

- คนถูกหมาว้อ(หมาบ้า)กัด บังคับให้กินลาบเทา(สาหร่ายชนิดหนึ่ง) มันจะเป็นบ้าคือเก่า
- บังคับให้ผู้หญิงเป็นระดูเก็บผักอีเลิศ ผักสะระแหน่ ผักมันจะตายหมด
- คนป่วยนอนบนฟูก จะทำให้หายป่วยช้า
- คนเป็นฝีหนอง เป็นหิด กลากเกลื้อน ห้ามกินไก่และของหมักดอง
- คนเป็นคางทูม ห้ามกินไข่
- คนเป็นโรคประสาทห้ามกินน้ำมันหมู

เป็นต้น

1.4 เด็กเล็ก

เด็กถือว่าเป็นวัยที่จะต้องเติบโตใหญ่ เป็นผู้สืบทอดความรู้ รักษาระเบียบแบบแผนของสังคมในอนาคตต่อไป จึงเป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อที่ต้องมีการปลูกฝังแบบแผนความประพฤติในสังคมอิสลามโดยผ่านกะลา ซึ่งเป็นอีกทางหนึ่งที่จะช่วยถ่ายทอดองค์ความรู้ และควบคุมพฤติกรรมของเด็กให้อยู่ในระเบียบแบบแผนที่พึงปรารถนาของสังคม และเป็นการเพาะกล้าของความคิด ความรู้ ค่านิยม อุดมการณ์ บรรทัดฐานบางอย่างให้แก่คนจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งด้วย ซึ่งข้อละคำที่ผู้ใหญ่นำมาใช้กับเด็กรุ่นหลังมักจะเป็นลักษณะการปราบและปรามพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา และแสดงถึงผลที่ฝืนข้อห้ามข้อละคำดังกล่าวให้น่ากลัว หรือบางครั้งจะไม่แสดงผลแต่จะบอกว่ากะลา ซึ่งนั่นมักจะทำให้เด็ก(ส่วนใหญ่)สยบยอมต่อข้อละคำเหล่านั้น พร้อมกันนั้นยังเป็นการควบคุมหรือบอกข้อควรปฏิบัติระหว่างผู้ใหญ่ต่อเด็ก และบางข้อยังสามารถใช้กับบุคคลทั่วไปได้ด้วย, ทั้งนี้ภายใต้บริบทแวดล้อมในขณะนั้นที่เป็นตัวหล่อหลอมความคิด การรับฟัง เชื่อถือผู้ใหญ่ที่เกิดมาก่อนด้วย ซึ่งตัวอย่างข้อละคำที่ยกมามีดังนี้

- ห้ามทักว่าเด็กที่เกิดใหม่น่ารัก เพราะถ้าผีรู้จะตามมาเอาตัวเด็ก หรืออายุเด็กจะสั้น
(ภูมิปัญญาแฝง : เป็นการปรามทั้งตัวแม่เด็กและตัวเด็กที่เกิดขึ้นมาไม่ให้หลง

ระเริงต่อคำชมยกยอปอปั้น สร้างนิสัยไม่พึงปรารถนาตามมา)

- อย่าป้อน(หย่อน)เด็กเล็กลงเรือน เป็นเชิงหยอกล้อ เพราะจะทำให้เด็กอายุนั่น
(ภูมิปัญญาแฝง : อาจเกิดอุบัติเหตุเด็กพลัดตกลงไป และอาจจะอายุนั่น

จริงๆได้)

- ห้ามเอาจิ้งหรีดมากัดกันเล่น ฟาจะผ่าเอาได้
(ภูมิปัญญาแฝง : ควบคุมพฤติกรรมที่ควรประพฤติ ให้มีจิตใจเมตตา)
- อย่าให้เด็กนั่งบนหลังสุนัข จะทำให้เด็กนิสัยเหมือนสุนัข
(ภูมิปัญญาแฝง : สุนัขอาจแวงมากัดเป็นอันตรายได้ และไม่หวั่นแกล้งตัว)
- อย่างนั่งหันหลังขณะที่นั่งบนหลังวัว ควาย จะเป็นอัปมงคล
(ภูมิปัญญาแฝง : มองไม่เห็นทาง ควบคุมสัตว์ไม่ได้ อาจตกลงมาเป็นอันตราย

ได้)

- อย่าเคาะหรือตีหัวเด็ก จะทำให้เด็กปัสสาวะรดที่นอน
(ภูมิปัญญาแฝง : อาจจะกระแทกกระเทือน เป็นอันตรายต่อสมองของเด็กได้)
- อย่าตีหัวแมว เพราะเมื่ออายุมากจะทำให้ศีรษะล้าน
(ภูมิปัญญาแฝง : ห้ามรังแกสัตว์ให้มีเมตตา)
- ห้ามนอนกินอาหาร จะเป็นงู
(ภูมิปัญญาแฝง : อาจจะมีผลต่อระบบย่อยอาหาร และฝึกมารยาทที่เหมาะสม)
- ห้ามเล่นข้าวสาร จะทำให้มือค้าง
(ภูมิปัญญาแฝง : ข้าวเป็นอาหารไม่ควรนำมาเล่น และเป็นการสอนให้รู้สำนึก

ในคุณข้าวด้วย)

- เด็กขณะพูดกับผู้ใหญ่อย่าอมนิ้ว
(ภูมิปัญญาแฝง : ปลูกฝังมารยาท และบุคลิกภาพ)
- ห้ามจับหางสุนัข จะทำให้สุนัขกินลูกไก่
(ภูมิปัญญาแฝง : สุนัขอาจจะรำคาญและแวงกัดทำอันตรายได้)
- คำพ่อแม่บุพการีผู้มีพระคุณ ตายไปจะเป็นปรตปากเท่ารู้เจ็บ
(ภูมิปัญญาแฝง : ปลูกฝังจริยธรรม และมารยาท ค่านิยมและควบคุมพฤติกรรม

ของเด็กและบุคคลทั่วไป)

- อย่าเดินใกล้ผู้ใหญ่
(ภูมิปัญญาแฝง : ปลูกฝังมารยาทสังคม พฤติกรรมที่เหมาะสม)
- อย่าลักขโมยของพ่อแม่ จะทำให้ดินบาทสันมือฮี
(ภูมิปัญญาแฝง : ปลูกฝังจริยธรรม คุณธรรมและศีลธรรม)

- ห้ามโกหกหลอกลวง

- อย่าเดินข้ามขาผู้ใหญ่ ขาจะด้วน

(ภูมิปัญญาแฝง : ปลุกฝังจริยธรรม มารยาทสังคม)

- ห้ามเด็กกินไข่วางรัง

- ห้ามเด็กทารกที่ฟันยังไม่ขึ้นส่องกระจก

(ภูมิปัญญาแฝง : ปลุกฝังจริยธรรม พฤติกรรมให้เหมาะสมกับวัย)

- ห้ามเด็กกินไส้และพุงปลาช่อน

- ห้ามตีกันเด็ก จะทำให้เด็กเป็นช่างตานขโมย

- เวลาอุ้มเด็กทารกห้ามพูดหนักหรือเบาเกินไป

- ห้ามเป่าลมปากใส่หน้าเด็ก

(ภูมิปัญญาแฝง : อาจจะมีเชื้อโรคติดต่อไปยังเด็กได้)

- เวลาอุ้มเด็กห้ามโยนเด็ก

(ภูมิปัญญาแฝง : เด็กอาจจะหลุดมือ เป็นอันตรายได้)

- ห้ามเด็กกินจาวมะพร้าว

- ห้ามเด็กกินเครื่องในไก่ จะทำให้เป็นฝีค้อน ค้อน

(ภูมิปัญญาแฝง : ตามหลักวิทยาศาสตร์ปัจจุบันอวัยวะดังกล่าวมีสารเคมีที่เป็น

พิษเจือปนอยู่)

เป็นต้น

1.5 ผู้ที่เรียนวิชาความรู้

เช่น ผู้เรียนไสยศาสตร์ หมอยา (หมอชาสมุนไพร หมอยากระดูก หมอยาเป่า) หมอธรรมถือว่าเป็นปราชญ์บุคคลสำคัญในสังคมอีสานเมื่อครั้งอดีต เนื่องจากเป็นทรัพยากรบุคคลที่จำเป็นต่อวิถีชีวิต ซึ่งจะเป็นบุคคลที่มีความสัมพันธ์ต่อคนอีสานทุกเพศทุกวัย เนื่องจากในช่วงเวลาวิกฤติของชีวิต เช่น การเกิด การเจ็บป่วย การตาย และงานพิธีกรรมต่างๆ บุคคลดังกล่าวต้องได้รับเชิญมาประกอบพิธีกรรม หรือไม่มักจะเป็นข้อจะลำส่วนตัวเพื่อสร้างความเชื่อมั่นต่อคุณวิชาที่ตนเรียนมา ดังนั้นในส่วนของฮีตปฏิบัติของบุคคลดังกล่าวจึงต้องเคร่งครัดเพื่อสร้างความมั่นใจในคุณความดีความสามารถของตนเองและสร้างความน่าเชื่อถือศรัทธาแก่ผู้พบเห็น ซึ่งข้อจะลำบางกล่าวอาจจะหาเหตุผลมาชี้แจงได้ชัดเจน ทั้งนี้อาจจะเป็นเรื่องของศีลธรรม จริยธรรม คุณธรรมหรือจรรยาบรรณที่ผู้เรียนทางด้านนี้ต้องมี เชื่อกันว่าสำหรับผู้เรียนคาถาอาคมหากฝ่าฝืนจะมีอาการผิดปกติ อาจจะเกิดสิ่งไม่ดีต่อตนเอง เช่น คาถาอาคมเสื่อม เป็นบ้า เป็นผีปอบ เป็นต้น ซึ่งตัวอย่างของข้อจะลำมีดังนี้ เช่น

- ห้ามลอดใต้ราวตากผ้า จะทำให้วิชาคุณไสยจะเสื่อม

- ห้ามลอคใต้ถุนบ้าน
- ห้ามลอคเครื่องถ้วยที่ใช้ไม้ค้ำไว้
- ห้ามลอคกั๊กทอผ้า
- ห้ามลอคจ่อ (เครื่องมือเลียงตัวไหม)
- ห้ามลอคใต้บันได
- ห้ามกินผักทอง
- ห้ามกินแตง
- ห้ามกินผัก แฝง
- ห้ามกินมะเฟือง
- ห้ามกินผักกระถิน (ภาษาอีสานเรียกผักกะเสด) นอกจากว่าเวลาที่กินนั้นไม่มีใคร

เรียกว่าผักกะเสด จึงจะสามารถกินได้ เนื่องจากถือว่าเป็นของเศษเหลือเดน

- ห้ามกินอิงอ่าง
- ห้ามกินปลาไหล
- ห้ามกินน้ำเต้า
- ห้ามกินเนื้อควาย
- ห้ามเล่นซู้
- ห้ามกินอาหารใดในงานศพ จะทำให้คาถาอาคมที่เรียนมาเสื่อม
- เวลากินข้าว ห้ามไม่ให้เอามือไปชนกับมือคนอื่นที่ร่วมสำรับ มันกะลำ
- ห้ามดื่มสุราที่เหลือจากคนอื่นดื่มไปแล้ว
- ห้ามกินเนื้องู เนื้อสุนัข เนื้อแมว เนื้อม้า และเนื้อเต่า มันกะลำ

นอกจากนี้ยังมีข้อละคำข้อห้ามปฏิบัติของผู้ที่มีวิชาอาคมที่สอดคล้องกับอาชีพหลักของครอบครัว ซึ่งจะจำเพาะเจาะจงว่าเป็นกะลำอย่างย้ง เช่น ผู้มีอาชีพคล้องช้าง, ทั้งนี้ข้อละคำดังกล่าวยังได้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นๆข้างเคียงด้วย เช่น ภรรยาคู่ชีวิต อีกนัยหนึ่งอาจจะสอดคล้องกับข้อที่ควรปฏิบัติของผู้เกี่ยวข้อง อาจจะเพื่อสร้างความมั่นใจแก่ผู้ไปคล้องช้าง และเป็นอุบายตักเตือนห้ามปรามผู้ที่อยู่บ้านปฏิบัติตนให้เหมาะสมทั้งกาย วาจา และใจเพื่อรอคอยผู้ชายที่ออกไปคล้อง และขอเตือนใจเพื่อป้องกันเหตุร้ายที่อาจจะเกิดขึ้นแก่ผู้ที่อยู่บ้าน เป็นการป้องกันสวัสดิภาพไปด้วย ซึ่งข้อละคำของภรรยาหรือฝ่ายหญิงที่อยู่เรือน นับตั้งแต่ฝ่ายสามี ฝ่ายชายออกเดินทางออกไปทำกิจดังกล่าว คือ

- ห้ามตัดผม
- ห้ามหวีผม
- ห้ามแต่งหน้า

- ห้ามพูดคุยกับคนแปลกหน้า โดยเฉพาะผู้ชาย
- ห้ามรับญาติมาพักอาศัยอยู่ภายในบ้าน
- ห้ามกวาดบ้านไปทางด้านทิศเหนือ
- ห้ามไปไกลจากบ้านของตน
- ห้ามกล่าวคำหยาบโตน
- ห้ามแสดงอาการโกรธขี้
- ห้ามนั่งบนบันได
- ห้ามปิ่นต้นหม่อน
- ห้ามทิ้งของลงจากเรือน เว้นแต่ว่ามีคนรอรับอยู่ข้างล่าง
- ห้ามถอนพื้นออกจากเตาขณะที่กำลังหุงต้ม
- ต้องกราบไหว้เทวดา ฝึกสมาธิทุกคืนก่อนนอน

เป็นต้น

1.6 บุคคลทั่วไป

นอกเหนือจากข้อกล่าวหาของประเภทบุคคลข้างต้นดังกล่าวไปแล้ว ยังมีข้อกล่าวหาที่ห้ามประพฤติ ปฏิบัติของบุคคลทั่วไปอยู่มากมาย โดยข้อกล่าวหาของบุคคลทั่วไปที่นำตัวอย่างมากกล่าวนี้ จะเป็นการบอกโดยรวมอาจจะไม่มีใครสัมพันธ์กับเวลาหรือสถานที่มากนัก ทั้งนี้จะไม่เจาะจงสถานที่หรือกำหนดช่วงเวลาชัดเจน บอกเพียงว่าอย่าปฏิบัติเท่านั้น เช่น

- ห้ามแช่ครกและสากไว้ด้วยกัน มันจะดำ ถ้าเป็นหญิง(ทั้งแต่งงานและยังไม่แต่ง) จะคลอดลูกยาก(ภูมิปัญญาแฝง : ปลุกฝังมารยาท ความสนใจเอาใจใส่ในครัวเรือน นิสยที่ดิงามแก่สตรี)

- อย่าเดินข้ามไม้คาน
- อย่าวางขันแช่ไว้ในตุ่ม โอ่ง
- ห้ามด่าลมฟ้าอากาศต่างๆ
- ห้ามเดินข้าม หรือนั่งทับหนังสือ มันจะปึก(ปัญญาทึบ)
- ห้ามเย็บเสื้อผ้าตัวที่กำลังใส่กับตัวอยู่
- ห้ามเอามือ พร้ามาหยอกกันเล่น

(ภูมิปัญญาแฝง : อาจพลาดเป็นอันตรายได้)

- ปล่อยให้น้ำดื่ม น้ำใช้ใน โอ่งตุ่มแห่งขอจดจนหมด จะดำ

(ภูมิปัญญาแฝง : ปลุกฝังความรับผิดชอบต่อน้ำที่การงาน)

- ปักจอบ จอบ เสียบคาดินไว้มันจะดำ

(ภูมิปัญญาแฝง : อาจจะเป็นอันตรายแก่ผู้เดินไปมา และเครื่องมือเครื่องใช้อาจขึ้นสนิม หรือถูกขโมยไปได้)

- ผู้หญิงกินไข่ไก่ ปีกไก่ มันกะล่ำ จะทำให้เป็นคนไม่ดี แย่งสามีคนอื่น
- ข้าวสารหมดเกลี้ยง กะล่ำ

(ภูมิปัญญาแฝง : ปลุกฝังความรับผิดชอบต่อน้ำที่)

- ข้าวเหลือกินในป่าต้องนำกลับทุกเม็ด

(ภูมิปัญญาแฝง : สัตว์ป่าอาจตามมากินถึงในหมู่บ้านได้)

- ใช้เท้าเขี่ยเสื้อผ้า กะล่ำ
- ผู้หญิงผิวปาก กะล่ำ จะได้ผิวเผือก
- ห้ามตีวัวตีควายในคอก มันกะล่ำ
- ห้ามตีหลังสัตว์เลี้ยง เช่น หมู วัว ควาย กะล่ำ
- ผู้หญิงเล่นการพนัน สูบบุหรี่ มันกะล่ำ
- เด็กนั่งสูงกว่าผู้ใหญ่ มันกะล่ำ

(ภูมิปัญญาแฝง : ปลุกฝังมารยาทสังคม)

- นั่งกระดิกเท้า กระดิกมือ กะล่ำ ทำให้ยากจน หากินบ่คุ้ม

(ภูมิปัญญาแฝง : ปลุกฝังมารยาทสังคม และบุคลิกภาพ)

- เอาหมอนตีกัน มันกะล่ำ
- ขำมร่างกายคนกำลังนอนหลับ กะล่ำ

(ภูมิปัญญาแฝง : ปลุกฝังมารยาทสังคม และบุคลิกภาพ)

- อย่าเอาด้ามไม้กวาดตีหรือหยอกล้อกัน มันกะล่ำ

(ภูมิปัญญาแฝง : เป็นสิ่งไม่เหมาะสม เนื่องจากเป็นของต่ำ และเศษฝุ่นสิ่งสกปรกด้านที่กวาดอาจจะถูกเปื้อนคนจับได้)

- อย่าเทน้ำกินที่เหลือลงแอ่ง มันกะล่ำ

(ภูมิปัญญาแฝง : เป็นของเศษเหลือกินไม่เหมาะสม และผิดหลักสุขลักษณะด้วย)

- อย่าเหยียบย่ำบนหมอน ของสูงเป็นบาป

(ภูมิปัญญาแฝง : สำหรับหนุนนอนไม่สมควรมาเหยียบเล่นให้สกปรก และรักษาสิ่งของให้ใช้ได้นาน เพราะไม่มีขายต้องทำเองด้วย)

- ปูเสื่อสาธิตให้ถูกลายถูกด่าน
- อย่าปูเสื่อสาธิตหันหัวไปทางทิศตะวันตก ทิศคนตาย
- อย่าเอามือประสานกันขัดไว้หลังท้ายทอย มันคือผีบ้า คนไร้ความคิด

(ภูมิปัญญาแฝง : ปลุกฝังบุคลิกภาพให้เหมาะสม)

- อย่าเอามือตบปากเสียงดัง มันจะหาไม่พอยู่พอกิน

(ภูมิปัญญาแฝง : ปลุกฝังบุคลิกภาพและมารยาทสังคม)

- อย่างนอนหันหัวไปทางทิศตะวันตก
- อย่าเอาคานขวางของหมอนมาหนุน มันจะล้า
- อย่าปีนกำแพงผู้ใหญ่(เป็นเกลียว)
- อย่าเลียคมมีด
- อย่าเอาหอกแทงหาบ อย่าเอาตัวแทงควน(คว้น)

(ภูมิปัญญาแฝง : อาจจะตกลงมาถูกคนบาดเจ็บหรือเป็นอันตรายด้วย)

- อย่างนอนแฉ่ง(ส่อง)คาบ

(ภูมิปัญญาแฝง : อาจจะหล่นหรือพลาดมือถูกผู้ส่องได้)

- อย่างคาบนมเมีย

(ภูมิปัญญาแฝง : อาจเผลอกันได้)

- อย่างเลียคมมีด
- ไปบ่ลา มาบ่คอบ (ไปไม่ลา มาไม่ไหว) คะล้า
- อย่างป้อย(สาป)แข่งเสียงดัง

(ภูมิปัญญาแฝง : ปลุกฝังมารยาทสังคม)

- อย่างแน(เล็ง)มีดใส่หัว อย่างแนป็นใส่เขา

(ภูมิปัญญาแฝง : อาจจะพลาดและเป็นอันตรายได้)

- อย่างเวียนหัวคว้าว

(ภูมิปัญญาแฝง : ในอดีตเตาหุงหาอาหารจะเป็นก้อนเสาสามก้อน อาจจะเดินเตะท่อนพื้นหรือก้อนเส้าได้)

- อย่างตั้งหม้อข้าวเอียง คะล้า

(ภูมิปัญญาแฝง : หากหม้อข้าวเดือนอาจหกเสียหาย หรือถูกคนเป็นอันตรายได้)

- อย่าเอาพื้นเคาะก้อนเส้า มันจะล้า

(ภูมิปัญญาแฝง : ก้อนเส้าอาจจะแตกเสียหายได้)

- อย่าเอามีดสับเชิงเปล่า มันจะล้า

(ภูมิปัญญาแฝง : ทำให้สิ่งของเสียหาย และทำให้เสียงดังก่อความรำคาญแก่คนอื่น)

- อย่าตำครกเปล่า มันจะล้า

(ภูมิปัญญาแฝง : ทำให้สิ่งของเสียหาย และทำให้เสียงดังก่อความรำคาญแก่คนอื่น)

- อย่าเอาสาเกเตาะปากครก มันกะล่ำ

(ภูมิปัญญาแฝง : ทำให้สิ่งของเสียหาย และทำให้เสียงดังก่อความรำคาญแก่คนอื่น)

- อย่าเดินข้ามมือข้าวมือแกง มันกะล่ำ

(ภูมิปัญญาแฝง : อาจเดินเตะข้าวของเสียหายได้ รวมทั้งไม่เหมาะสม ไม่มีมารยาทและเป็นการลบหลู่ ไม่แสดงอาการเคารพสิ่งของเครื่องใช้ดำรงชีพด้วย)

- อย่าเอาช้อนเคาะถ้วยชามเล่น มันบ่พออยู่พอกิน

(ภูมิปัญญาแฝง : ข้าวของเสียหายได้ รวมทั้งไม่เหมาะสม ไม่มีมารยาทและเป็นการลบหลู่ ไม่แสดงอาการเคารพสิ่งของเครื่องใช้ดำรงชีพด้วย)

- อย่ายืนดักข้าวสารเวลามำข้าว(แซ่ข้าวเหนียว) มันกะล่ำ

(ภูมิปัญญาแฝง : ส่วนใหญ่ผู้หญิงจะผู้จัดการดูแลในเรื่องครัวเรือน และจะนุ่งผ้าถุง การยืนดักข้าวสารอาจจะมีฝุ่นละอองข้าว ทำให้ผิวหนังคันได้ รวมทั้งยังเป็นการแสดงอาการลบหลู่คุณข้าว และดูไม่เหมาะสม ไม่งาม)

- อย่าล้วงข้าวจากกระติบที่ห้อยอยู่

(ภูมิปัญญาแฝง : ปกติคนอีสานจะแขวนกระติบข้าวเหนียวบนตะขoleh็กป้องกันมันและหนู แมลงมากิน ดังนั้นการล้วงข้าวในกระติบที่ยังห้อยอยู่อาจจะทำให้กระติบและข้าวอาจตกลงพื้นได้ รวมทั้งยังเป็นการแสดงการลบหลู่คุณข้าว และเป็นกิริยาไม่งามด้วย)

- ห้ามเอาชิ้นใช้แล้วไปห่อใบลาน

(ภูมิปัญญาแฝง : เป็นการแสดงอาการไม่เคารพ)

- อย่าเอาดินจิ(อิฐ)จากธาตุเข้าบ้าน

- เพื่อบ่เอ็น(ไม่เรียก)โตขาน เพื่อบ่วานโตช้อย(ช่วย) คละล่ำ

(ภูมิปัญญาแฝง : สอนมารยาทให้รู้จักกาลเทศะ สิ่งใดควรไม่ควรทำ ไม่ควรถือวิสาสะเข้าไปยุ่งเกี่ยวเรื่องของคนอื่น)

- ชายหญิงนั่งใกล้กัน หญิงสาวไปเที่ยวกลางคืนลำพังหรือไปกับชายสองต่อสอง คละล่ำ

(ภูมิปัญญาแฝง : เป็นมาตรการป้องกันเรื่องชู้สาว ผิดทำนองคลองธรรมและเกณฑ์การประพฤติปฏิบัติของหนุ่มสาวให้อยู่ในกรอบศีลธรรมจรรยา)

- ผู้หญิงบ่ให้ใกล้องค์พระธาตุ (?)

- ไปเอาบุญก่ายบ้าน บ่สู้แสงสู้ยาย มันกะล่ำ

(ภูมิปัญญาแฝง : ปลุกฝังความรับผิดชอบต่อน้ำที่ทำงาน)

- บ่ให้นั่งเขียง หินฝนมีด มันชินหนักกัน ชาติน้ำกันจะใหญ่

(ภูมิปัญญาแฝง : ปลุกฝังมารยาทสังคม และรักษาสีของเครื่องใช้)

- บิให้ล้งถั่วล้งชามใส่กับข้าวที่เพื่อนบ้านนำมาส่ง ให้ส่งคืนทั้งที่ไม่ได้ล้ง มิเช่นนั้นจะทำให้โกรธเคืองกัน

(ภูมิปัญญาแฝง : เป็นปรัชญาหมายถึงให้คนที่รับอาหารของเพื่อนบ้านมา เอาอาหารกับข้าวของตัวเองใส่ลงแล้วส่งไปแทนจะได้ไม่ต้องล้ง เป็นการแลกเปลี่ยนแก้กัน)

- บิให้กินน้ำต่ง(รอง)กันมันจะทำให้เป็นข้าช่อยกัน

(ภูมิปัญญาแฝง : เป็นหลักสุลักษณะ)

- บิให้เอาควายมานอนน้ำขี้สีก(น้ำคร่ำไ้ดูนบ้าน) มันจะล่ำ

- ผู้สาวบิให้สีก(ฉีก)ปลาร้า มันจะเอ้(แต่ง)บั้ง

- ผู้หญิงยืนเยียว คะล่ำ

- ผู้สาวบิให้กินไข่ร้างร้าง มันซิเป็นแม่ฮ้าง (แม่หม่าย)

- อย่าป็นต้นมะยม มะยมจะเปรี้ยวมาก มันจะล่ำ

(ภูมิปัญญาแฝง : กิ่งมะยมเปราะอาจจะหัก เป็นอันตรายได้)

- อย่าเอาไม้ขว้างปามะขามหวาน มันจะเปรี้ยว

(ภูมิปัญญาแฝง : มะขามเป็นของหายาก ผู้คนจึงมักมาเก็บมะขาม ถ้ามีคนใดใจร้อนขว้างเอา อาจจะทำให้พลาดไปถูกคนอื่นได้)

- เดินข้ามเบ็ดตกปลา ปลาบ่กินเบ็ด คะล่ำ

(ภูมิปัญญาแฝง : อาจพลาดเหยียบเบ็ดหักเสียหาย หรือเบ็ดอาจเกี่ยวเท้าเอาได้)

- เดินข้ามมิด ของมิดม ทำใ้ไม่คม คะล่ำ

- (ภูมิปัญญาแฝง : มิดหรือของมิดมอาจบาดเอาได้)

เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีข้อคำที่สัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องลาง เรื่องโชเคราะห์ต่างๆ เช่น

- หนูร้องเสียงดังประหลาดเวลากลางคืน คะล่ำ คนในบ้านจะเจ็บป่วย ไม่ดี

- ตัวบึ้งเดินผ่านหน้าในช่วงแดดจัด คะล่ำ เป็นลางไม่ดีต่อตัวเองและญาติมิตร

- กาหลายตัวร้องและบินวนเวียนไปมา คะล่ำอาจเกิดเหตุร้าย

- กิ้งก่า จิ้งจก ไล่ตามตัว คะล่ำ จะมีเคราะห์

- งูขึ้นไปอยู่บนเรือน คะล่ำ จะมีเคราะห์ร้าย

- งูเลื้อยผ่าน จะโชคดี หมายน

- ข้าวเหนียวหนึ่งจนสุกแล้วเป็นสีแดง คะล่ำ ไม่ดีจะมีเคราะห์ต้องนำไปถวายพระ

- สุนัขตกจากบนเรือน ไม่ดี คะล่ำ เป็นอัปมงคล

- อีแร้ง นกแสกจับเฮือน บินผ่านเรือน จะมีเคราะห์

เป็นต้น

2. ข้อเคล่ำที่สัมพันธ์กับสถานที่

ในส่วนของเคล่ำที่สัมพันธ์กับสถานที่ ทั้งที่เป็นสถานที่ซึ่งคนสร้างขึ้นมา เช่น บ้านเรือน วัด หรือสถานที่ตามธรรมชาติ เช่น แหล่งน้ำ ป่าเขาต่างๆ คนอีสานจะมีข้อเคล่ำกำกับไว้ เพื่อควบคุมพฤติกรรม ความประพฤติให้เหมาะสม สอดคล้องกับสถานที่นั้นๆ เพื่อความสัมพันธ์ที่พึงปรารถนาในการอยู่ร่วมกัน และสวัสดิภาพของบุคคลนั้น

ซึ่งข้อเคล่ำที่นำมาเป็นตัวอย่างประกอบในส่วนนี้เป็นเพียงบางส่วนเท่านั้น เช่น

ข้อเคล่ำเกี่ยวกับบ้านเรือน

ข้อเคล่ำที่เกี่ยวข้องกับบ้านเรือนนั้นมีมากมาย ตั้งแต่การเริ่มสร้างบ้านขึ้นมา จนถึงข้อปฏิบัติในระหว่างอยู่ที่บ้าน เช่น

การเลือกไม้ที่จะสร้างบ้าน ห้ามเลือกไม้ที่มีลักษณะดังนี้ มิเช่นนั้นจะเคล่ำ เช่น

- ต้นไม้ที่มีรูกลวงระหว่างลำต้น มันเคล่ำ
- ต้นไม้ที่เสียงดังขณะเกิดการเสียดสี
- ต้นไม้ที่แตกกลางลำต้น
- ต้นไม้ที่ล้มพาดต้นอื่น โดยไม่ตกถึงพื้น
- ต้นไม้ที่แตกเป็นร่อง เป็นทางยาวลงมา
- ต้นไม้ที่มียางไหล หลังจากตัด สร้างบ้านแล้วจะทำให้คนอยู่โศกเศร้าเสียใจอยู่เสมอ
- ต้นไม้ที่ตัดแล้ว ต้นหลุดจากตอกก่อนที่ปลายจะตกถึงพื้น เรียกว่าไม้โดนตอ มันเคล่ำ
- ต้นไม้ที่มีนามไม่เป็นมงคล เช่น ต้นกะบก ต้นกะบาก ต้นตะเคียน (สร้างบ้านอยู่แล้ว

คนอยู่จะไม่พอกอยู่พอกินขาดแคลน บกอยู่เสมอ หายู่หากินลำบาก และเชื่อว่าต้นตะเคียนมีผีสถิตย์อยู่)

- ปลุกต้นไม้ไม่เป็นมงคลนามในเขตบ้าน เช่น ลั่นทม(จำปา) มะไฟ พุทรา หรือต้นไม้โพธิ์ เชื่อว่าเป็นที่สถิตย์ของผีหรือรุกขเทวดา

- ปลุกต้นไม้มะรุ้ม ลั่นฟ้า(เพกา) และผักหวานในเขตบ้าน มันเคล่ำ
- ปลุกต้นยานางในบริเวณลานบ้าน เคล่ำ

นอกจากนี้ยังมีข้อเคล่ำเกี่ยวกับบ้านทั้งการสร้างบ้าน และการอาศัยอยู่ในบ้าน เช่น

- อย่าทำบันไดบ้านหันไปทางตะวันตก ทิศผีหลอก มันเคล่ำ

(ภูมิปัญญาแฝง : เวลาพระอาทิตย์ใกล้ตก แสงจะส่องมาจ้ามองอะไรหรือใคร

กำลังขึ้นบันไดมา)

- ยกเรือนให้ยกวันเสาร์จะดี ห้ามวันอังคาร วันพุธ และวันพฤหัสบดี มั่นคะลำ

- อย่าปลูกบ้านขวางตะวัน มั่นคะลำ

(ภูมิปัญญาแฝง : แสงแดดจะส่องบ้านตอนเช้า และสาย มองอะไร ไม่ชัดเจน)

- อย่าปลูกบ้านคร่อมตอ มั่นคะลำ

(ภูมิปัญญาแฝง : ตออาจจะเป็นปัญหาในอนาคตได้)

- ปลูกบ้านคร่อมจอมปลวก มั่นคะลำ

(ภูมิปัญญาแฝง : ปลวกอาจจะแทะกินบ้านได้)

- ปลูกบ้านคร่อมทางเดิน มั่นคะลำ

- ปลูกบ้านกลางพรรษา ค่ะลำ

- นำไม้ที่เคยถูกฟ้าผ่ามาทำเรือน มั่นคะลำ

- ทำบันไดต้องเป็นจำนวนคี่ (5 , 7 , 9)

- เขยหรือสะใภ้อย่าเดินเข้าไปในห้องเปิง หรือห้องห้องนอนพ่อตาแม่ยาย ในคะลำ

(ภูมิปัญญาแฝง : ห้องเปิงถือว่าเป็นห้องพระ หรือห้องเก็บของรักษา ห้อง

ศักดิ์สิทธิ์ และห้องนอนพ่อตาแม่ยายไม่ควรเข้าไป เป็นการแสดงอาการเคารพ มารยาทสังคม)

- อย่างนั่งขวางประตู

- อย่างนั่งขวางบันได มั่นคะลำ

- อย่าเดินกระแทบเรือนเสียงดัง มั่นคะลำ

- อย่าเล่นหมากเก็บ เสือกินหมูในบ้าน มั่นคะลำ

(ภูมิปัญญาแฝง : เนื่องจากเป็นการละเล่นในงานศพ จึงไม่เหมาะสม เป็นกลาง

ไม่ดี และสร้างความรำคาญแก่ผู้อื่น)

- ผู้หญิงร้องเพลงในครัว มั่นคะลำ จะได้ผู้คนเฝ้าคนแก่

(ภูมิปัญญาแฝง : ปลูกฝังมารยาทอันเหมาะสม)

- อย่างนอนใต้ซื่อบ้าน จะคะลำ

- อย่าเต้ากระโดดขาเดียวในบ้าน มั่นคะลำ

(ภูมิปัญญาแฝง : อาจจะหกล้ม เสี่ยงดังก่อความรำคาญรบกวนคนอื่น และไม่

มีมารยาท)

- อย่างนั่งห้อยขาลงข้างล่าง

(ภูมิปัญญาแฝง : อาจจะมีการหยอกล้อดึงขาการเล่น ตกลงมาบาดเจ็บได้รับ

อันตรายได้)

- อย่าเอามีดฟันต้นเสาบ้าน มั่นคะลำ

(ภูมิปัญญาแฝง : เป็นการทำลายสิ่งของ และเสียงดังรบกวนคนอื่น)

- อย่าข้ามบันไดทีละหลายขั้น มันกะล่ำ

(ภูมิปัญญาแฝง : อาจพลัดตกลงมาเป็นอันตรายได้)

- อย่าแบกพินขึ้นเขื่อน มันกะล่ำอย่าเล่นจั่วตึงตึงเขื่อน มันกะล่ำ
- ห้อยโหนประตูบ้าน คะล่ำ
- เปิดหน้าต่างบ้านนอน คะล่ำ
- ไขเท้าเปิด ปิดประตู คะล่ำ
- เอาผ้าถุงพาดตากหน้าต่างเรือน คะล่ำ

รวมทั้งข้อปฏิบัติเมื่อไปยังสถานที่ต่างๆ ห้ามไปล่วงกระทำหรือไม่นำพาแล้ว ถือว่าเป็นกะล่ำ

ข้อกะล่ำเกี่ยวกับสถานที่อื่นๆ

- เข้าวัดเว้าเสียงดัง มันกะล่ำ

(ภูมิปัญญาแฝง : ให้สำรวม เป็นมารยาทสังคม)

- จิ๋มเข้าในเขตวัด คะล่ำ
- เลี้ยงวัว ควายในวัดกะล่ำ
- ผู้หญิงอย่าไปม่อ(ใกล้)พระ มันกะล่ำ
- อย่างนั่งเบาะพระ มันกะล่ำ
- อย่าอุ้มลูกใส่บาตร มันกะล่ำ

(ภูมิปัญญาแฝง : เด็กอาจปัดข้าวของเสียหาย ตกหล่นได้ รวมทั้งไม่เหมาะสม)

- บิให้ครูบเริงเอาที่วัด มันกะล่ำ
- บิให้นั่งขัดสมาธิเวลาฟังเทศน์
- ใส่หมวก โปกผ้าเข้าวัด คะล่ำ มันสิหัวล้าน
- ยิงนกในบริเวณวัด คะล่ำ
- สวมรองเท้าเวลาตักบาตร และสร่งน้ำพระ คะล่ำ
- หนุ่มสาวพลอดรักกันในวัดและสถานที่สักการะบูชา คะล่ำ
- ขณะพายเรือไปหลายๆคนห้ามพูดตลกขบขัน คะล่ำ
- เข้าป่าอย่าพูดถึงสัตว์ร้าย คะล่ำ
- เข้าป่าได้ยินเสียงร้องเรียกชื่อตนเองห้ามขานรับ
- บิให้เหยยลงน้ำ มันกะล่ำ
- บิให้ตัดต้นไม้ตอนปู้ตา คะล่ำ

- อย่าลากไม้ในป่า คละล่า
- ปัสสาวะลงน้ำ มั่นคละล่า
- ซักผ้าในแม่น้ำ คละล่า

เป็นต้น

3. ข้อคละล่าที่สัมพันธ์กับเวลา

ข้อคละล่าที่สัมพันธ์กันกับเวลานั้นมีหลายข้อที่สัมพันธ์กับบุคคลและสถานที่ด้วย ซึ่งแยกออกจากกันลำบาก แต่เพื่อให้เห็นภาพกว้างๆโดยรวม และไม่ต้องแบ่งซอยลงไปมากจนเกินไป จึงขอยกตัวอย่างดังที่แบ่งข้างต้น ซึ่งข้อคละล่าที่สัมพันธ์กับเวลานั้น น่าจะหมายถึงเวลาที่เป็นงานเทศกาล ประเพณีประจำปี หรือเวลาของการประกอบอาชีพประจำฤดูกาล โดยเฉพาะการทำนา รวมทั้งประเพณี เฉพาะกิจในระดับส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสังคม ตัวบุคคลและสถานที่ด้วย รวมทั้งกิจวัตรประจำที่อยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน แต่ในที่นี้จะเอาเวลาเป็นตัวตั้งเพื่อให้สอดคล้องกับที่แบ่งหัวข้อไว้ เช่น

ข้อคละล่าในการทำนาและข้าว

เวลาหรือขั้นตอนในการทำนา ซึ่งจะต้องดำเนินการสอดคล้องตามระยะเวลา เนื่องจากต้องอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก ในสังคมเกษตรกรรมดั้งเดิมที่ยังควบคุมธรรมชาติไม่ได้ ซึ่งถ้าไม่ปฏิบัติแล้วจะต้องคละล่า ผิดประเพณี "กินไม่บ่จกไม่ลง" นอกจากนั้นยังมีข้อปฏิบัติที่สัมพันธ์กับข้าว เช่น

- ก่อนหว่านกล้า ต้องเลือกฤกษ์วันดีในการแช่ข้าวเปลือกก่อน ข้าวที่ปลูกจะได้ให้

ผลผลิตมาก

- ช่วงเวลาหว่าน ถ้ามีตัวปู่ได้ตามท้องนา ห้ามจับถือว่าเป็นการเล็งผิดตาแฮก
- ก่อนที่จะถอนกล้าและปักดำต้องเลือกฤกษ์ยามวันดี
- ช่วงเก็บเกี่ยว ก่อนตั้งลอมข้าวต้องไหว้ปลงแม่พระธรณีก่อน
- ก่อนนวดข้าว ต้องเลือกวันดี
- ช่วงนวดข้าวญาติพี่น้องต้องมาช่วยเหลือกัน และหาบข้าวขึ้นยุ้ง
- หลังจากนั้นต้องมาช่วยกันตีข้าวสนุ (ข้าวที่ยังเหลือติดขังข้าวอยู่) ให้หมด
- จากนั้นจึงทำพิธีเอาข้าวขึ้นยุ้งและปิดยุ้งเพื่อเลือกวันดีเปิดยุ้งข้าว
- เลือกวันดีเพื่อตากข้าววันแรกให้ตรงกับเดือนขึ้นปีใหม่ แล้วสู่ขวัญข้าว โดยใช้กระดองเต่าตักข้าวครั้งแรก เพื่อให้ผู้ผลิตอยู่เย็นเป็นสุข (กระดองเต่าเป็นสัญลักษณ์ของความอยู่เย็นอยู่ดี)
- เวลาพักกินข้าวอยู่ทุ่งนาอย่าเรียกกันกินข้าว มั่นคละล่า เท่ากับเรียกปูกากัดกินต้นข้าว

ด้วย

- อย่าเอาไม้ไผ่ กระบ ก มาทำเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ มั่นคละล่า

(ภูมิปัญญาแฝง : ไม่ดังกล่าว่าเป็นไม้เนื้อแข็ง แดกหักง่าย ไม่เหมาะนำมาใช้งาน)

- เป็ด ไก่มาเก็บกินข้าว ไร่ข้าวหกอ้ายคว่ำ มันกะล่ำ
- จี๋ข้าวในช่วงข้าวออกรวง คละล่ำ
- ไถนาวันพระ คละล่ำ
- กินข้าวสารดิบ คละล่ำ เป็นคนจัญไร
- กัดกินข้าวเหนียวครึ่งคำข้าว คละล่ำ
- ยืนกินข้าว คละล่ำ
- กินข้าวคาหม้อ คละล่ำ
- ร้องเพลงเวลากินข้าว คละล่ำ
- กินข้าวแล้วบ่อัดฝักอ่อง บ่อู้เก็บอู้เมียน คละล่ำ ทำให้ผิวเมียจะป้าหย่าร้าง

(ภูมิปัญญาแฝง : ให้อูจักเก็บรักษาและรับผิดชอบในสิ่งที่ตนกระทำลงไป เพื่อความเป็นระเบียบ)

- เวลาเขยสะใภ้กินข้าวร่วมวงกับทั้งครอบครัวอย่างนั่งขัดสมาธิ มันกะล่ำ
- เวลากินข้าวอย่าดบหัวแมว จะบาปเนื่องจากแมวมมีเชื้อสายเทวดา

(ภูมิปัญญาแฝง : เนื่องจากเศษขนแมวอาจติดมือได้)

- เวลากินข้าวผู้หญิงอย่าของๆ หรือขัดสมาธิ มันกะล่ำ
- อย่าเว้ายามกิน

(ภูมิปัญญาแฝง : ไม่งาม ไม่เหมาะสม ข้าวอาจติดคอ ลงหลอดลมได้)

นอกจากนี้ยังมีข้อคละล่ำที่สัมพันธ์กับเวลา เช่น บุญหรืองานประเพณี พิธีกรรมต่างๆ อาทิ

ข้อคละล่ำในงานศพ

- คนตายโหง(ผูกคอตาย ฟ้าผ่าตาย จมน้ำตาย เสือกัดตาย ลงท้องตาย ตกต้นไม้ตาย)

ห้ามกินทาน ห้ามมีพระนำหน้า ห้ามเผา

- เด็กตาย(อายุไม่ถึง 10 ขวบ) ห้ามเผา
- ห้ามนำศพได้ชั่ว(สะพาน)
- ห้ามหามศพข้ามขอนไม้
- ห้ามเผาศพวันอังคาร
- ห้ามเผาศพวันศุกร์ ฝิจะร้าย

(ภูมิปัญญาแฝง : ความเชื่อโชคลาง วันศุกร์เป็นชื่อดี คือวันแห่งความสุข ที่คนนิยมจัดงานมงคลกันจึงไม่นิยมเผาในวันดังกล่าว)

- หากมีเพื่อนบ้านตายให้มาช่วยกัน บุคคลใดทำเฉยไม่สนใจ จะคละล่ำ

- อย่าให้แมวข้ามศพ มันจะล่า
- อาหารที่เลี้ยงแขกในงานศพต้องไม่เป็นเส้น เช่น ขนมจีน เพราะจำทำให้คนตายไม่ไป

เกิด

- คนป่วยตายธรรมดาเกิน 6 วันจึงจะสามารถเผาได้
- เสื้อสาดต้องกลับทางให้เป็นตรงข้ามทั้งหมด
- การแต่งตัวศพ ต้องสวมเสื้อผ้าศพให้กลับจากในมานอก
- เอาศพออกจากบ้านให้คว่ำภาชนะทุกอย่าง และคว่ำกลับข้างบันได
- เวลาเผาศพให้เอาท่อนไม้ใหญ่ 2 ท่อนทับศพไว้ ไม่ทำกะล่ำ

(ภูมิปัญญาแฝง : ป้องกันศพพลิกคว่ำ หรือเ็นเหตุทำให้ศพอาจตกจากเชิง

ตะกอนได้)

- เมื่อเผาศพเสร็จให้เดินมาล้างมือล้างเท้าสิ่งสกปรกที่วัดก่อนจึงจะกลับบ้านได้

(ภูมิปัญญาแฝง : ชำระร่างกายให้สะอาดเพราะอาจจะติดเชื้อโรคจากศพได้

และเป็นอุบายการบำบัดทางจิตสำหรับผู้ที่ถูกกลัวผีจากภาพที่ประสบ)

เป็นต้น

ข้อเคล่าในงานพิธีแต่งงาน

ถือว่าเป็นงานมงคลในช่วงชีวิตของคน ดังนั้นจึงมีข้อเคล่าเพื่อให้เกิดความมั่นใจในชีวิตคู่ สร้างกำลังใจในการดำเนินชีวิตต่อไป รวมทั้งข้อเคล่าที่ควรทราบในระหว่างมีชีวิตคู่ด้วย เช่น

- ห้ามแต่งงานวันคี่ คะล่ำ จะหย่าร้างกัน
- อย่าทำสิ่งของแตกร้าวในวันแต่ง คะล่ำ จะทำให้หย่าร้าง
- ห้ามมีชื่ออาหารที่ไม่เป็นมงคล เช่น แกงผัก(ผัก ภาษาอีสานหมายถึง พัน ลับ) แกงจืด

ยำ

- ห้ามคนเป็นหมัน ไม่มีลูกถือขันหมาก
- ห้ามบุคคลที่เป็นกำพร้าเป็นเพื่อนเจ้าบ่าวเจ้าสาว
- ห้ามแต่งงานในเดือน 12 คะล่ำ เป็นเดือนที่สุนัขติดสัด ไม่เป็นมงคล
- ห้ามแต่งช่วงเดือนเข้าพรรษา (เพราะเป็นช่วงที่กำลังเร่งดำนา)
- เมียนอนหัวสูงกว่าหัว คะล่ำ
- เมียกินข้าวก่อนผัว คะล่ำ
- เมียต้องไม่เอาอาหารที่ตนเหลือกินให้ผัวกิน คะล่ำ
- เมียย่าง(เดิน)เอาผ้าเอาชิ้นปัดป้ายผัว คะล่ำ

- เมียบ่สมมา(ขอขมา)ผัวในวันพระวันสี่ลก่อนนอน ค่ะล้า
เป็นต้น

ข้อเคล้าในวันสงกรานต์

วันสงกรานต์หรือวันเนา เชื่อกันว่ามาจากคำว่า "เนา" หมายความว่าถ้าใครกระทำผิดคะ
ล้าในวันนี้แล้ว เวลาตายไปจะเนาเหม็น สำหรับในวันนี้ของสังคมอีสานในอดีตถือว่าเป็นวันหนึ่งใน
รอบปีที่ต้องผ่อนคลาย สนุกสนานให้เต็มที่ การเตรียมการเตรียมงานหรือเวียกงานต่างๆต้องกระทำก่อน
หน้านั้นให้เสร็จสิ้น หากมีบุคคลใดฝ่าฝืนทำสิ่งใดในวันนี้ถือว่าคะล้า ไม่เจริญรุ่งเรือง ทำมาค้าขายไม่ขึ้น
จะต้องตายเน่าตายเหม็นอย่างไม่มีศักดิ์ศรี ซึ่งคล้ายกับข้อห้ามของวันว่างในประเพณีของคนใต้
สำหรับข้อเคล้าที่ห้ามประพฤติปฏิบัติในวันเนาตามความเชื่อของคนอีสานมีดังนี้

- ห้ามผ่าฟืน ฟืนฟืน
- ห้ามตำข้าว ห้ามเปิดขี้ข้าวตักข้าว
- กองฟืนจะต้องหาพวงหนามไปปิดไว้
- ครกตำข้าวจะต้องเอาพวงหนามไปปิดไว้
- ห้ามทอผ้า
- ห้ามสานแห

สรุปคือห้ามทำกร่างทุกอย่างในวันดังกล่าว ให้สนุกสนานร่วมงานของเพื่อนบ้าน
อย่างเต็มที่ถือว่าเป็นการผ่อนคลายความเคร่งเครียดตรากตรำทำงานตลอดปีอีกวันหนึ่ง

ข้อเคล้าที่สัมพันธ์กับเวลาอื่นๆ

นอกจากนี้ยังมีข้อเคล้าอื่นๆที่สอดคล้องกับเวลา เช่น

- อย่าตอกตะปูตอนกลางคืน ค่ะล้า
(ภูมิปัญญาแฝง : อาจรบกวนคนอื่นที่ต้องการพักผ่อนได้)
- อย่าตัดเล็บ ตัดผมเวลากลางคืน
- อย่าล้างถ้วยชามเวลากลางคืน
- เดินทางกลางคืนอย่าพูดเรื่องอัปมงคล
- กินข้าวยามวิกาล ตอนดึก ค่ะล้า
- อย่ากวาดบ้านเวลากลางคืน ยกเว้นบริเวณที่จะกินข้าว

(ภูมิปัญญาแฝง : อาจจะกวาดสิ่งของสำคัญตกลงไปข้างล่าง จะหาลำบาก

เพราะในอดีตไม่มีไฟฟ้า มีเพียงกะบอง หรือไต้ที่ไม่ค่อยสว่างและสะดวกนัก)

- อย่าเข็นฝ้าย(ปั่นฝ้าย)ตอนกลางคืน คะล่ำ

(ภูมิปัญญาแฝง : เสี่ยงจะดักก่อความรำคาญรบกวนคนอื่นได้)

- อย่าเลียหมากนอนตอนกลางคืน

(ภูมิปัญญาแฝง : คำหมากอาจติดข้อเป็นอันตรายได้)

- อย่าฝัดข้าวตอนกลางคืน

(ภูมิปัญญาแฝง : เสี่ยงดั่ง อาจก่อความรำคาญให้แก่คนอื่นได้)

- อย่าต่อมอมองแสง(แรง)ยามเช้า อย่าดำข้าวสักกะวันยามดึก

(ภูมิปัญญาแฝง : อาจก่อความรำคาญให้แก่ผู้ที่ยังไม่ตื่น และกำลังหลับอยู่ได้)

- อย่าผิวปากเวลากลางคืน คะล่ำ

(ภูมิปัญญาแฝง : อาจก่อความรำคาญให้คนอื่นได้)

- อย่านอนเวลาบ่ายคล้อย คะล่ำ เพราะเป็นช่วงที่ผีตกป่า(เผาศพ)

(ภูมิปัญญาแฝง : ช่วงดังกล่าวคนส่วนใหญ่ต้องทำงาน หากนอนแล้วจะเสีย
การทำงาน และแรงงานโดยไม่จำเป็น รวมทั้งช่วงดังกล่าวเมื่อตื่นขึ้นมาจะไม่ว่างสบาย แฉะ แสบ แสบ
ได้ง่าย)

- ดีดากันในวันพระ คะล่ำ

- เวลานอน คุยกัน คะล่ำ

- สาวไหมวันพระ คะล่ำ

- เวลาออกไล่สัตว์ อย่ากินข้าวกับเนื้อสัตว์ มันกะล่ำ เป็นต้น

จากที่ยกตัวอย่างข้อะล่ำมาพอประกอบข้างต้นจะเห็นว่า ข้อะล่ำทั้งหมดเป็น
มาตรการในการควบคุมดูแลและเป็นมาตรฐานของพฤติกรรม ความประพฤติที่พึงปรารถนาของสังคม
รวมทั้งแบบแผนปฏิบัติส่วนบุคคลที่จะก่อให้เกิดผลด้านบวกแก่ผู้ถือข้อะล่ำ ทั้งในด้านสวัสดิภาพชีวิต
ความมั่นใจ กำลังใจในการดำเนินชีวิตโดยตนเองและความสัมพันธ์กับคนอื่น ซึ่งในปัจจุบันยังคง
หลงเหลือข้อะล่ำอยู่หลายข้อที่คนอีสานยังยึดถือปฏิบัติและมีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ ค่านิยม
และอุดมการณ์ในสังคม ซึ่งถือว่าเป็นมรดกทางภูมิปัญญาอย่างหนึ่งที่ตกทอดจากการสั่งสมปฏิบัติของ
บรรพบุรุษคนอีสานที่ได้ยึดถือกันมา

คำว่ากะล่ำ เป็นภาษาอีสาน ได้แก่ ไม่ดี ไม่งาม ไม่เหมาะ ไม่สม เป็นบาปเป็นกรรม ถ้าทำ
อะไรลงไปผู้เฒ่าผู้แก่ทักท้วงว่า คะล่ำ คะล่ำคำนี้เป็นคำศักดิ์สิทธิ์ ผู้ทำจะไม่กล้าทำต่อไป คำว่า คะ
ล่ำจึงถือเป็นประเพณีสืบต่อกันมาจนทุกวันนี้ จะได้นำของกะล่ำมาแสดงไว้ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ของกะล่ำเกี่ยวกับการกิน

- ไทเอือนเดีวกินบ่พร้อมกัน ผู้น้อยกินก่อนผู้ใหญ่ เมียกินก่อนฟัว กะล่ำ
- ผู้ใหญ่กินเจือ่นผู้น้อย ฟัวกินเจือ่นเมีย กะล่ำ
- เอาเจือ่นกินให้ทาน กะล่ำ
- กินข้าวบ่อัดฝาก่อง บ่อู้เก็บฮู้เมียน กะล่ำ
- กินฮ้ำปาก แลบลิ่น เลียปาก กินคำใหญ่ กินเสียงดัง กินบ่เป็นยาม กินบ่อู้จัก

ประมาณ กะล่ำ

- ถ่มน้ำลาย คายจี้มูก เวลากิน กะล่ำ
- กินข้าวมือซ้าย เวลากินเว้ากัน เอามือเท้าขวา เท้าซ้ายเวลากิน กินเคี้ยวบ่แหลก

กะล่ำ

- กินข้าวกับซันควาย ซันจั่ว กะล่ำ เพราะจั่วควายมีบุญคุณ
- กินหมัดกินเสียง เกลี้ยงชะหมอลอ กะล่ำ
- ได้กินซันบ่อ่งอา ได้กินปลาบ่อ่งงู กะล่ำ
- กินอ้อมแล้วบ่อกมือไหว้ข้าว กะล่ำ
- กินข้าวโตโสความเพิ่น กะล่ำ

ของกะล่ำเกี่ยวกับการยีน

- ผู้หญิงยีนเยี้ยว กะล่ำ
- ผู้น้อยยีนใกล้ผู้ใหญ่ กะล่ำ
- ไข่เขยยีนใกล้เจ้าโคตรเจ้าวงศ์ กะล่ำ

ของกะล่ำเกี่ยวกับการเดิน

- ผู้น้อยย่างใกล้ผู้ใหญ่ ไข่เขยย่างใกล้เจ้าโคตร ป้า ลุง กะล่ำ
- ขึ้นเอือนบ่อ่งดิน ย่างที่บดินขึ้นบันได ย่างเทิงเอือนแสง ย่างลากดิน กะล่ำ
- เมียย่างเอาผ้าซันบ่อ่งฟัว กะล่ำ
- ย่างก่อนเจ้าหัว เว้าหยอกเจ้าหัว เข้าวัดเว้าเสียงดัง จี๊มเข้าวัด เลี้ยงจั่วควายในวัด

กะล่ำ

- ย่างใกล้เจ้าหัว เขยิบเงาเจ้าหัว กะล่ำ
- นุ่งผ้าเตะเตี้ยย่างผ่านหน้าเจ้าโคตรตานาย กะล่ำ
- ไปจอบฟิงเข้าเว้าพื้นทานขวัญกัน กะล่ำ
- ไปค้าฮ่วมพื้นกัน กะล่ำ

- ไปเอนกุก่ายบ้าน บ่สู้แสงสู้ย ะล่ำ
- ผัวไปกำ เมียเป็นเพศ (แต่งตัว) ะล่ำ
- ไปโห่เนื้อ ออกซื้อมัน ะล่ำ
- ไปบ่ช่าง ย่างบ่งาม ะล่ำ
- ไปบ่ลา มาบ่คอบ ะล่ำ

ของกะล่ำเกี่ยวกับการนั่ง

- ผู้น้อยนั่งสูงกว่าผู้ใหญ่ ใ้หรือเขยนั่งสูงหรือนั่งขาไขว่ห้างต่อหน้าเจ้าโคตร ะล่ำ
- ผู้นั่งนวดตะหมาด (ขัดสมาธิ) ะล่ำ
- นั่งขดตะหมาดเวลาฟังเทศน์ นั่งกินข้าว นั่งฟังเจ้าโคตร บอกสอน ะล่ำ
- นั่งตันปักตู นั่งตันบันได นั่งหมอน นั่งกลางผู้เฒ่า ะล่ำ
- ผู้นั่งยืน ผู้นั่งนั่งเว้ากัน ะล่ำ
- นั่งเทงหัวนอนของตนหรือผู้อื่น ะล่ำ

ของกะล่ำเกี่ยวกับการนอน

- นอนคว่ำ นอนหงาย นอนตะแคงซ้าย ะล่ำ
- นอนป็นหัวไปทางตะวันตก ะล่ำ
- เมียนอนก่อน ตื่นหลังผัว ะล่ำ
- นอนหงายเบ้งดาบ คาบนมเมีย เลี้ยคมมีด ะล่ำ
- ก่อนนอนบ่ล้างตีน ลูกขึ้นบ่ล้างหน้า ะล่ำ
- เอาเสื้อผ้าเก่ามาหมูนหัวนอน ะล่ำ
- เป็นใ้เป็นเขยนอนเป้ง ะล่ำ
- บ่สมมาก่อนเส้า ใ้ไฟ แม่ขันได ปักตู ในวันศีลวันพระก่อนนอน ะล่ำ
- เคี้ยวค้ำหมาก นอนกลางคิ่น ะล่ำ
- เมียบ่สมมาผัวในวันพระ ะล่ำ
- เล่นหมากสุกหมากสกาในเฮือนคนยังบ่ทันตาย ะล่ำ
- ไปหาหมอยาเว้าใ้คนไข้ได้ยืน ะล่ำ
- แทกโตคนไข้เพื่อตัดโลงใ้คนไข้เห็นหรือได้ยืน ะล่ำ

ของกะล่ำเกี่ยวกับงานศพ

- คนอายุบ่ถึงสิบปีตาย ลงท้องตาย ตกน้ำตาย ตกเอียนตาย ฟกตาย ช้างเหยียบตาย
เสือกัดตาย งูกัดตาย ควายชนตาย ตกต้นไม้ตาย ผีกินตาย รบกันตาย ลงแดงตาย เผาศพคน
เหล่านี้ กะล่ำ

- จามในเอียนศพ กะล่ำ
- กินข้าวเจียนผี กินข้าวเอียนผี กะล่ำ
- ห้ามศพผ่านนาเขา ปลงศพกลางทาง กะล่ำ
- เวลาห้ามศพไปป่าช้าเหลียวหลัง กะล่ำ
- ไฟเผาศพต่อกัน กะล่ำ
- ตายสามวันแจกข้าว แจกข้าวในวันพระ กะล่ำ

ของกะล่ำทั่วไป

- เอาเชิงผ้า เชิงแพรเช็ดหน้า กะล่ำ
- ฝนมีด พร้า หอก ดาบ ลี่ว ขวาน และปัดเอียนยาม กลางคืน กะล่ำ
- เอาของต่ำไว้สูง กะล่ำ
- ทูบ ตี ตะ กรับ ม้างเอียนเพชาน กะล่ำ
- เว้าฟันตัว หัวฟันเพื่อน กะล่ำ
- ปากก่อนกวาน ขานก่อนเจ้า กะล่ำ
- ตัดกอน ฮอนชื้อ กะล่ำ
- ฟันฟันมือเข้า ผัดข้าวมือแดง กะล่ำ
- เอาล้อเกวียน ดินเกวียนที่หักแล้ว ไปรองดินบันได กะล่ำ
- แบกฟืนบ่แก้มัดขึ้นเอียน กะล่ำ
- กะลำน้า กินต่อน กะล่ำ
- เพ็นบ่เอ็นโตขาน เพ็นบ่วานโตช้อย กะล่ำ
- บ่อนเจ็ดบ่ย่า บ่อนกะล่ำบ่ย่าน กะล่ำ
- ใส่บาตรตามเจ้าหัว กะล่ำ
- จิ้งอยซอน นอนสุบยา กะล่ำ
- อยู่ทุ่งसानวี อยู่ดีตามหมอ กะล่ำ
- ฮากไม้สอนขวาน กะล่ำ
- ไข่ขอนหาจีเข็บ กะล่ำ
- เฮ็ดตางลี้ จี้ตางเซามีแสง กะล่ำ

- จี๋คันคากจาแบกขอนยาง คะลำ
- ดีเหล็กต่อหน้าช่าง คะลำ
- คั่นฝูลูก ปลูกฝืน คะลำ
- หมาเข้าบ้าน บ่คอมหาง คะลำ
- ย้ายคันแทนา ย้ายปักตูเฮือน ถมน้ำออกบ่อ ขุดจอมปลวกไปถมบวกหมู ปลูก

เฮือนกวมทาง คะลำ

- เอาของใช้ไว้ปนกับของประดับ คะลำ
- เฮือนสองหลังเฮ็ดเป็นหลังเดียว คะลำหลาย
- ฝัวเมียผัดกัน ข่มเหงกัน คำป้อยเวนกัน คะลำ
- จ่ายเงินแดง แปลงเงินกว้าง คะลำ
- คำหมาข่า คำหมาเสียด หยอกหมา หัวชาเด็กน้อย หัวชาคนทุกข์ คะลำ
- เอาลูกสาวลูกชาย เป็นเมียเป็นฝัว เอาคนไข้เป็นเมียเป็นฝัว คะลำ
- หัวโล้นอยากดำ หัวคำอยากเทศน์ คะลำ
- เห็นเมียท่านทำ เห็นหน้าท่านยิง คะลำ
- เล่นเจ้าหัว เล่นฝัวเฟิ่น คะลำ
- บวชเป็นชี หนีจากบ่อน คะลำ
- ความรหัสสู้ถึงสอง คะลำ
- นาสองเหมือง เมืองสองท้าว ย้าวสองเขย คะลำ
- ญิงสองฝัว เจ้าหัวสองวัด คะลำ
- ฝนตกฟ้าฮ้อง ไถนา จี๋ควายเล่น ยกมิด ยกเสียม พันไม้ คะลำ
- ดีก่อนเส้า เอาไม้เอามัดดีเคาะเสาเฮือน เอามือดีแมวดีหมา เตะจั่วเตะควาย คะลำ
- ปลูกยานาง ปลูกผักอีฮูม ปลูกหมากลิ้นฟ้า ปลูกผักหวาน ในเดินบ้าน คะลำ
- คำข้าววันศีล วันพระ คะลำ
- ชายหนุ่มหญิงสาวนั่งใกล้กัน หญิงสาวไปเที่ยวกลางคืนคนเดียวหรือไปกับชายสอง

ต่อสอง คะลำ

- ผู้ญิงไปชุบ่าว คะลำ
- พ่อแม่อนฮ่วมห้องลูกสาว ลูกชาย คะลำ
- เมียบ่ปฏิบัติฝัว คะลำ
- โยนกระบุง กะตำ พรว้า เสียม กะดั่ง กะเบียน ขึ้นเฮือน คะลำ

2.6 ลักษณะความเชื่อ/ความศรัทธา

ส่วนใหญ่ผู้ที่มาบนบานศาลกล่าว ก่อนจะทำกิจการใดๆ การเริ่มต้น จนถึงหลักชัยแห่งความสำเร็จ ก่อให้เกิดพลังใจ มีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น การเก็บ

เมื่อประสบผลสำเร็จตามคำที่ขอ/อธิษฐาน ส่วนใหญ่ก็จะนำสิ่งของ อาหารการกิน เครื่องดื่ม การแสดง มากน้อย ตั้งแต่ ดอกไม้พวงมาลัย เหล้า ไก่ หั้วหมู ปลา กุ้ง ขนมอบไม้ การแสดงหมอลำ ภาพยนตร์ ราชฉัตร โดยเฉพาะภาพยนตร์ซึ่งเป็นสิ่งที่จัดหาได้ง่าย เชื่อกันว่าหลักเมืององค์เก่าท่านชอบพวงมาลัย หลักเมืององค์ใหม่ชอบผ้าเจ็ดสี อย่างไรก็ตามเครื่องเซ่นไหว้ที่ผู้เฒ่าก็ได้จัดหาไว้ประจำที่ศาลหลักเมืองตามสมควร เช่นดอกไม้รูปเทียน พวงมาลัย น้ำมันสะเดาะเคราะห์ รูปปั้นช้างม้า นางรำ ทาสี ทาสา ฯลฯ

2.4 กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยเงินของศาลเจ้า พ.ศ. 2520

หลักเกณฑ์การพิจารณากำหนดอัตราค่าเช่า ค่าบำรุง และค่าปรับ

2.1 ในการใช้ประโยชน์ในที่ดินของศาลเจ้า

2.2 ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการเงินของศาลเจ้า พ.ศ. 2520

โดยที่เป็นการสมควรที่จะต้องวางหลักเกณฑ์การพิจารณากำหนดอัตราค่าเช่า ค่าบำรุง และค่าปรับ ในการใช้ประโยชน์ในที่ดินของศาลเจ้าให้มีความครอบคลุม ถูกต้อง และเป็นประโยชน์ที่เอื้อต่อการดำเนินงานของศาลเจ้าที่จะมีขึ้นไว้

อาศัยอำนาจตามคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ 177/2546 ลงวันที่ 28 เมษายน 2546 เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการปฏิบัติงานเกี่ยวกับกิจการของศาลเจ้า ให้อำนาจคณะกรรมการควบคุมตรวจสอบ สอดส่องกิจการต่าง ๆ ของศาลเจ้า ในการพิจารณาสั่งการเกี่ยวกับการเช่าที่ดินและอาคารศาลเจ้า รวมทั้ง กิจการอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับศาลเจ้า ประธานคณะกรรมการควบคุมตรวจสอบกิจการต่าง ๆ ของศาลเจ้า โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการควบคุมตรวจสอบกิจการต่าง ๆ ของศาลเจ้า จึงวาง หลักเกณฑ์การพิจารณากำหนดอัตราค่าเช่า ค่าบำรุง และค่าปรับ ในการใช้ประโยชน์ในที่ดินของศาลเจ้า ไว้ ดังต่อไปนี้

1. อัตราค่าเช่าที่ดิน

1.1 เพื่ออยู่อาศัย ให้คิดตามทำเล (ตามบัญชีหมายเลข 1)

- ในเขตกรุงเทพมหานคร ตารางวาละ 2 – 12 บาท/เดือน
- ในจังหวัดอื่น ตารางวาละ 0.50 – 11 บาท/เดือน

1.2 เพื่อทำไร่ ทำนา ให้คิดตามทำเล (ตามบัญชีหมายเลข 2)

- ในเขตกรุงเทพมหานคร ไร่ละ 20 – 100 บาท/ปี
- ในจังหวัดอื่น ไร่ละ 20 – 100 บาท/ปี

1.3 เพื่อเกษตรกรรมอื่น ๆ ให้คิดตามทำเล (ตามบัญชีหมายเลข 2)

- ในเขตกรุงเทพมหานคร ไร่ละ 200 – 1,000 บาท/ปี
- ในจังหวัดอื่น ไร่ละ 200 – 1,000 บาท/ปี

1.4 เพื่ออุตสาหกรรม ให้คิดตามทำเล (ตามบัญชีหมายเลข 3)

- ในกรุงเทพมหานคร
- เฉพาะส่วนที่ตั้งตัวอาคาร ตารางวาละ 8 – 26 บาท/เดือน
- นอกนั้นคิดเท่ากับเช่าเพื่ออยู่อาศัย ตารางวาละ 2 – 12 บาท/เดือน
- ในจังหวัดอื่น

- เฉพาะส่วนที่ดัดตัวอาคาร ตารางวาละ 6 - 20 บาท/เดือน
- นอกนั้นคิดเท่ากับเช่าเพื่ออยู่อาศัย ตารางวาละ 0.50 – 11 บาท/เดือน

1.5 เพื่อปลูกสร้างอาคารพาณิชย์ ให้คิดตามทำเล (ตามบัญชีหมายเลข 3)

- ในเขตกรุงเทพมหานคร ตารางวาละ 8 – 26 บาท/เดือน
- ในจังหวัดอื่น ตารางวาละ 6 – 20 บาท/เดือน

1.6 เพื่อปลูกสร้างโรงเรียน

- ในเขตกรุงเทพมหานคร
 - เฉพาะส่วนที่สร้างตัวอาคารคิดเท่ากับเช่าเพื่ออยู่อาศัย ตารางวาละ 2-12 บาท/เดือน
 - สนามหรือบริเวณกีดครั่งเท้าของค่าเช่าเพื่ออยู่อาศัย ตารางวาละ 1-6 บาท/เดือน
- ในจังหวัดอื่น
 - เฉพาะส่วนที่สร้างตัวอาคารคิดเท่ากับเช่าเพื่ออยู่อาศัย ตารางวาละ 0.50-11บาท/เดือน
 - สนามหรือบริเวณกีดครั่งเท้าของค่าเช่าเพื่ออยู่อาศัย ตารางวาละ 0.25-6 บาท/เดือน

1.7 เพื่อการอื่นให้กระทรวงมหาดไทยพิจารณาเป็นการเฉพาะราย อัตราค่าเช่า

ที่ผู้เช่าเสนอไว้สูงกว่าเกณฑ์ให้เก็บตามอัตราที่เสนอ

2. อัตราค่าเช่าอาคาร

2.1 ตึกแถวหรืออาคารพาณิชย์ต่อคูหา ให้คิดตามทำเล(ตามบัญชีหมายเลข 4)

- ในเขตกรุงเทพมหานคร ตารางเมตรละ 2.50 – 13 บาท/เดือน
- ในจังหวัดอื่น ตารางเมตรละ 2 – 6 บาท/เดือน

2.2 อาคารโดยสภาพเป็นที่อยู่อาศัยได้อย่างเดียว ให้คิดตามทำเล (ตามบัญชีหมายเลข 5)

- ในเขตกรุงเทพมหานคร ตารางเมตรละ 1.50 – 7 บาท/เดือน
- ในจังหวัดอื่น ตารางเมตรละ 1.50 – 5 บาท/เดือน

2.3 แผงลอย ให้คิดตามทำเล

- ในเขตกรุงเทพมหานคร ให้กระทรวงมหาดไทยกำหนดเป็นการเฉพาะราย
- ในจังหวัดอื่น ไม่ต่ำกว่า 15 บาท/เดือน

3. การเพิ่มอัตราค่าเช่า

3.1 กรณีทำสัญญาเช่าเกินกว่า 1 ปี แต่ไม่เกิน 3 ปี ให้คิดค่าเช่าเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ของอัตราค่าเช่าเดิมทุก 3 ปี

3.2 กรณีทำสัญญาเช่ารายปี ให้พิจารณาปรับปรุงค่าเช่าเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 3.5 ของอัตราค่าเช่าเดิมทุกปี

3.3 กรณีอื่น ๆ นอกจากนั้น ให้กระทรวงมหาดไทยพิจารณาเป็นการเฉพาะราย

4. อัตราค่าบำรุง

อัตราค่าบำรุงศาลเจ้าครั้งแรกเมื่อขอเช่าที่ดินหรืออาคารของศาลเจ้า

4.1 เช่าที่ดินเพื่อปลูกสร้างอาคารที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม ทำไร่ ทำนา เกษตรกรรมอื่น ๆ รวมทั้งการเช่าอาคารหรือแผงลอย ให้คิด 1 เท่า ของค่าเช่าทั้งปี หรือค่าบำรุงที่ผู้เช่าเดิมเคยชำระไว้ อัตราใดมากกว่าให้เรียกเก็บตามอัตรานั้น ต่อการทำสัญญาเช่า 3 ปี
ประโยชน์ ...

4.2 การใช้ประโยชน์ของผู้เช่านอกจากที่กล่าวในข้อ 4.1 ให้เสนอกระทรวงมหาดไทย พิจารณาตามความเหมาะสมเฉพาะราย

4.3 อัตราค่าบำรุงต่ออายุสัญญาเช่า ให้คิดค่าบำรุงครึ่งเท่าของค่าเช่าทั้งปีของปีที่ต่ออายุสัญญาเช่า หรือค่าบำรุงที่ผู้เช่าเดิมเคยชำระไว้ อัตราใดมากกว่าให้เรียกเก็บตามอัตรานั้นต่ออายุสัญญาเช่า 3 ปี

4.4 อัตราค่าบำรุงการโอนสิทธิการเช่า ให้คิดค่าบำรุงหกเท่าของค่าเช่าทั้งปีที่โอนสิทธิ

4.5 ข้อยกเว้นที่ไม่ต้องเรียกเก็บค่าบำรุงศาลเจ้า

4.5.1 เมื่อทายาทโดยธรรมยื่นคำร้องขอเช่าต่อภายใน 90 วัน นับแต่วันที่ผู้เช่าเดิมถึงแก่กรรม การยื่นคำร้องเกินกำหนดระยะเวลาในวรรคต้น ให้เรียกเก็บค่าบำรุงหนึ่งเท่าของค่าเช่าทั้งปีที่ขอเช่า

4.5.2 ผู้เช่าเป็นผู้ปลูกสร้างอาคารและยกกรรมสิทธิ์ในอาคารให้กับศาลเจ้า โอนสิทธิการเช่าให้กับทายาทโดยธรรมขณะที่ยังมีชีวิตอยู่

4.5.3 เมื่อผู้ใดได้รับสิทธิปลูกสร้างอาคารยกกรรมสิทธิ์ในอาคารให้กับศาลเจ้า และจัดหาผู้เช่าทำสัญญาเช่าอาคารกับศาลเจ้าโดยตรงภายใน 1 ปี

5. อัตราค่าปรับ

5.1 กรณีผิดสัญญา ผู้เช่าปลูกสร้าง ต่อเติม หรือดัดแปลงอาคารสิ่งก่อสร้างโดยไม่ได้รับอนุญาต ต้องเสียค่าปรับในอัตรา 1 เท่าของค่าเช่าทั้งปี

5.2 กรณีค้างชำระค่าเช่า ค่าบำรุง หากผู้เช่าค้างชำระเงินค่าเช่า ค่าบำรุง ซึ่งต้องชำระตามกำหนดเวลาในสัญญาเช่า ต้องชำระเงินเพิ่มขึ้นร้อยละ 2 ต่อเดือนเศษของเดือนให้คิดเป็น 1 เดือน

5.3 กรณีไม่ต่ออายุสัญญาเช่าภายในกำหนด ผู้เช่าต้องยื่นขออนุญาตต่ออายุสัญญาเช่า ก่อนที่สัญญาเช่าจะหมดอายุ 3 เดือน หากผู้เช่าไม่ยื่นต่ออายุสัญญาเช่าภายในกำหนด ให้ถือว่าผู้เช่าไม่ประสงค์จะเช่าอีกต่อไป แต่ถ้าหากผู้เช่ายื่นความประสงค์จะขอเช่าต่อไป ต้องเสียค่าปรับครึ่งเท่าของค่าเช่าทั้งปี

บัญชีหมายเลข 1
อัตราค่าเช่าที่ดินศาลเจ้าเพื่อผู้เช่าใช้อยู่อาศัย

2.3 ก. กรุงเทพมหานคร

ลำดับที่	ราคาที่ดิน ตารางวา/บาท	อัตราค่าเช่าตามสภาพและที่ตั้งของที่ดินศาลเจ้า				
		ตารางวา/บาท/เดือน				
		ทำเลชั้น5	ทำเลชั้น4	ทำเลชั้น3	ทำเลชั้น2	ทำเลชั้น1
1	ไม่เกิน 10,000	2	2.50	3	3.50	4
2	10,001 – 30,000	4.50	5	5.50	6	6.50
3	30,001 – 60,000	7	7.50	8	8.50	9
4	60,001 – 100,000	9.50	10	10.50	11	12
5	100,000 ขึ้นไป	ให้อยู่ในดุลยพินิจของกระทรวงมหาดไทยที่จะกำหนดอัตราค่าเช่าตามความเหมาะสม				

ข. จังหวัดอื่น

ลำดับที่	ราคาที่ดิน ตารางวา/บาท	อัตราค่าเช่าตามสภาพและที่ตั้งของที่ดินศาลเจ้า				
		ตารางวา/บาท/เดือน				
		ทำเลชั้น5	ทำเลชั้น4	ทำเลชั้น3	ทำเลชั้น2	ทำเลชั้น1
1	ไม่เกิน 10,000	.50	1	1.50	2	2.50
2	10,001 – 30,000	3	3.50	4	4.50	5
3	30,001 – 60,000	5.50	6	6.50	7	7.50
4	60,001 – 100,000	8	8.50	9	10	11
5	100,000 ขึ้นไป	ให้อยู่ในดุลยพินิจของกระทรวงมหาดไทยที่จะกำหนดอัตราค่าเช่าตามความเหมาะสม				

บัญชีหมายเลข 2
อัตราค่าเช่าที่ดินศาลเจ้าเพื่อผู้เช่าใช้ประกอบการเกษตร
กรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่น

ลำดับที่	ราคาที่ดิน ไร่ละ/บาท	อัตราค่าเช่าเพื่อทำไร-นา ไร่ละ/บาท/ปี	อัตราค่าเช่าเพื่อเกษตรอื่น ไร่ละ/บาท/ปี
1	ไม่เกิน 2,000	20	200
2	2,001 – 5,000	22	220
3	5,001 – 10,000	26	260
4	10,001 – 20,000	31	310
5	20,001 – 50,000	37	370
6	50,001 – 100,000	44	440
7	100,001 – 200,000	53	530
8	200,001 – 500,000	65	650
9	500,001 – 1,000,000	80	800
10	1,000,001 – 1,500,000	100	1,000
11	1,500,000 ขึ้นไป	ให้อยู่ในดุลยพินิจของอธิบดี กรมการปกครอง ที่จะกำหนด อัตราค่าเช่าตามความเหมาะสม	ให้อยู่ในดุลยพินิจของอธิบดี กรมการปกครอง ที่จะกำหนด อัตราค่าเช่าตามความเหมาะสม

บัญชีหมายเลข 3

อัตราค่าเช่าที่ดินเพื่อก่อสร้างอาคารพาณิชย์และอุตสาหกรรม

ก. กรุงเทพมหานคร

ลำดับที่	ราคาที่ดิน ตารางวา/บาท	อัตราค่าเช่าตามสภาพและที่ตั้งของที่ดินศาลเจ้า ตารางวา/บาท/เดือน			
		ทำเลชั้น 4	ทำเลชั้น 3	ทำเลชั้น 2	ทำเลชั้น 1
1	ไม่เกิน 15,000	8	8.50	9	9.50
2	15,001 – 30,000	10	10.50	11	11.50
3	30,001 – 40,000	12	12.50	13	13.50
4	40,001 – 50,000	14	14.50	15	15.50
5	50,001 – 60,000	16	16.50	17	17.50
6	60,001 – 70,000	18	18.50	19	19.50
7	70,001 – 80,000	20	20.50	21	21.50
8	80,001 – 90,000	22	22.50	23	23.50
9	90,001 – 100,000	24	24.50	25	26
10	100,000 ขึ้นไป	ให้อยู่ในดุลยพินิจของกระทรวงมหาดไทยที่จะกำหนดอัตรา ค่าเช่าตามความเหมาะสม			

ข. จังหวัดอื่น

ลำดับที่	ราคาที่ดิน ตารางวา/บาท	อัตราค่าเช่าตามสภาพและที่ตั้งของที่ดินศาลเจ้า			
		ตารางวา/บาท/เดือน			
		ทำเลชั้น 4	ทำเลชั้น 3	ทำเลชั้น 2	ทำเลชั้น 1
1	ไม่เกิน 15,000	6	6.50	7	7.50
2	15,001 – 25,000	8	8.50	9	9.50
3	25,001 – 40,000	10	10.50	11	11.50
4	40,001 – 55,000	12	12.50	13	13.50
5	55,001 – 70,000	14	14.50	15	15.50
6	70,001 – 85,000	16	16.50	17	17.50
7	85,001 – 100,000	18	18.50	19	20
8	100,000 ขึ้นไป	ให้อยู่ในดุลยพินิจของกระทรวงมหาดไทยที่จะกำหนดอัตราค่าเช่าตามความเหมาะสม			

บัญชีหมายเลข 4
อัตราค่าเช่าตึกแถวหรืออาคารพาณิชย์

ก. กรุงเทพมหานคร

ลำดับที่	ราคาที่ดิน ตารางวา/บาท	อัตราค่าเช่าตามสภาพและที่ตั้งของตึกแถว หรือ อาคารพาณิชย์โดยให้คิดจากจำนวนเนื้อที่ใช้สอย ตารางเมตร/บาท/เดือน			
		ทำเลชั้น 4	ทำเลชั้น 3	ทำเลชั้น 2	ทำเลชั้น 1
1	ไม่เกิน 5,000	2.50	3	3.50	4
2	5,001 – 10,000	3	3.50	4	4.50
3	10,001 – 15,000	3.50	4	4.50	5
4	15,001 – 20,000	4	4.50	5	5.50
5	20,001 – 30,000	4.50	5	5.50	6
6	30,001 – 40,000	5	5.50	6	7
7	40,001 – 50,000	5.50	6	7	8
8	50,001 – 60,000	6	7	8	9
9	60,001 – 70,000	7	8	9	10
10	70,001 – 80,000	8	9	10	11
11	80,001 – 90,000	9	10	11	12
12	90,001 – 100,000	10	11	12	13
13	100,000 ขึ้นไป	ให้อยู่ในดุลยพินิจของกระทรวงมหาดไทยที่จะกำหนด อัตราค่าเช่าตามความเหมาะสม			

ข. จังหวัดอื่น

ลำดับที่	ราคาที่ดิน ตารางวา/บาท	อัตราค่าเช่าตามสภาพและที่ตั้งของตึกแถวหรือ อาคารพาณิชย์โดยให้คิดจากจำนวนเนื้อที่ใช้สอย ตารางเมตร/บาท/เดือน			
		ทำเลชั้น 4	ทำเลชั้น 3	ทำเลชั้น 2	ทำเลชั้น 1
1	ไม่เกิน 5,000	2	2.25	2.50	2.75
2	5,001 – 10,000	2.25	2.50	2.75	3
3	10,001 – 15,000	2.50	2.75	3	3.25
4	15,001 – 20,000	2.75	3	3.25	3.50
5	20,001 – 30,000	3	3.25	3.50	3.75
6	30,001 – 40,000	3.25	3.50	3.75	4
7	40,001 – 50,000	3.50	3.75	4	4.25
8	50,001 – 60,000	3.75	4	4.25	4.50
9	60,001 – 70,000	4	4.25	4.50	4.75
10	70,001 – 80,000	4.25	4.50	4.75	5
11	80,001 – 90,000	4.50	4.75	5	5.25
12	90,001 – 100,000	4.75	5	5.50	6
13	100,000 ขึ้นไป	ให้อยู่ในดุลยพินิจของกระทรวงมหาดไทยที่จะกำหนด อัตราค่าเช่าตามความเหมาะสม			

บัญชีหมายเลข 5

อัตราค่าเช่าอาคารโดยสภาพเป็นที่อยู่อาศัยได้อย่างเดียว

ก. กรุงเทพมหานคร

ลำดับที่	ราคาที่ดิน ตารางวา/บาท	อัตราค่าเช่าตามสภาพและที่ตั้งของตึกแถว หรือ อาคารพาณิชย์โดยให้คิดจากจำนวนเนื้อที่ใช้สอย ตารางเมตร/บาท/เดือน			
		ทำเลชั้น 4	ทำเลชั้น 3	ทำเลชั้น 2	ทำเลชั้น 1
1	ไม่เกิน 5,000	1.50	1.75	2	2.25
2	5,001 – 10,000	1.75	2	2.25	2.50
3	10,001 – 15,000	2	2.25	2.50	2.75
4	15,001 – 20,000	2.25	2.50	2.75	3
5	20,001 – 30,000	2.50	2.75	3	3.50
6	30,001 – 40,000	2.75	3	3.50	4
7	40,001 – 50,000	3	3.50	4	4.50
8	50,001 – 60,000	3.50	4	4.50	5
9	60,001 – 70,000	4	4.50	5	5.50
10	70,001 – 80,000	4.50	5	5.50	6
11	80,001 – 90,000	5	5.50	6	6.50
12	90,001 – 100,000	5.50	6	6.50	7
13	100,000 ขึ้นไป	ให้อยู่ในดุลยพินิจของกระทรวงมหาดไทยที่จะกำหนด4 อัตราค่าเช่าตามความเหมาะสม			

ข. จังหวัดอื่น

ลำดับที่	ราคาที่ดิน ตารางวา/บาท	อัตราค่าเช่าตามสภาพและที่ตั้งของตึกแถวหรือ อาคารพาณิชย์โดยให้คิดจากจำนวนเนื้อที่ใช้สอย ตารางเมตร/บาท/เดือน			
		ทำเลชั้น 4	ทำเลชั้น 3	ทำเลชั้น 2	ทำเลชั้น 1
1	ไม่เกิน 5,000	1.50	1.75	2	2.25
2	5,001 – 10,000	1.75	2	2.25	2.50
3	10,001 – 15,000	2	2.25	2.50	2.75
4	15,001 – 20,000	2.25	2.50	2.75	3
5	20,001 – 30,000	2.50	2.75	3	3.25
6	30,001 – 40,000	2.75	3	3.25	3.50
7	40,001 – 50,000	3	3.25	3.50	3.75
8	50,001 – 60,000	3.25	3.50	3.75	4
9	60,001 – 70,000	3.50	3.75	4	4.25
10	70,001 – 80,000	3.75	4	4.25	4.50
11	80,001 – 90,000	4	4.25	4.50	4.75
12	90,001 – 100,000	4.25	4.50	4.75	5
13	100,000 ขึ้นไป	ให้อยู่ในดุลยพินิจของกระทรวงมหาดไทยที่จะกำหนด อัตราค่าเช่าตามความเหมาะสม			

รายละเอียดแนบท้ายหลักเกณฑ์การพิจารณากำหนดอัตราค่าเช่า ค่าบำรุง และค่าปรับ
ในการใช้ประโยชน์ที่ดินของศาลเจ้า

2.4 สภาพและที่ตั้งที่ดินของศาลเจ้า ให้แบ่งเป็นทำเลต่าง ๆ ดังนี้

1. **ทำเลชั้น 1** หมายถึง ที่ศาลเจ้าที่อยู่ติดกับถนนซึ่งมีความกว้างตั้งแต่ 8 เมตรขึ้นไป และหรือตั้งอยู่ในแหล่งที่ใช้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจได้ดีที่สุดในท้องถิ่น
2. **ทำเลชั้น 2** หมายถึง ที่ศาลเจ้าที่อยู่ติดกับแม่น้ำหรือถนนซึ่งมีความกว้างตั้งแต่ 6 เมตร ถึง 8 เมตร และหรือตั้งอยู่ในแหล่งที่ใช้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจได้ดีเป็นลำดับรองจากทำเลชั้น 1 หรือที่ศาลเจ้าที่อยู่ติดกับถนนซึ่งมีความกว้างตั้งแต่ 8 เมตรขึ้นไป และอยู่ห่างจากแหล่งที่ใช้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจได้ดีที่สุดในท้องถิ่นไม่เกิน 80 เมตร
3. **ทำเลชั้น 3** หมายถึง ที่ศาลเจ้าที่อยู่ติดกับแม่น้ำหรือถนนซึ่งมีความกว้างตั้งแต่ 4 เมตร ถึง 6 เมตร และหรือตั้งอยู่ในแหล่งที่ใช้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจได้ดีเป็นลำดับรองจากทำเลชั้น 2 หรือที่ศาลเจ้าที่อยู่ติดกับแม่น้ำหรือถนน ซึ่งมีความกว้างตั้งแต่ 6 เมตร ถึง 8 เมตร และตั้งอยู่ห่างจากแหล่งที่ใช้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจได้ดีเป็นลำดับรองจากทำเลชั้น 2 ไม่เกิน 80 เมตร
4. **ทำเลชั้น 4** หมายถึง ที่ศาลเจ้าที่อยู่ติดกับแม่น้ำ คลอง หรือถนนซึ่งมีความกว้างต่ำกว่า 4 เมตร และหรือตั้งอยู่ในแหล่งที่ใช้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจได้ดีเป็นลำดับรองจากทำเลชั้น 3 หรือที่ศาลเจ้าที่อยู่ติดกับแม่น้ำหรือถนน ซึ่งมีความกว้างตั้งแต่ 4 เมตร ถึง 6 เมตร และตั้งอยู่ห่างจากแหล่งที่ใช้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจได้ดีเป็นลำดับรองจากทำเลชั้น 3 ไม่เกิน 80 เมตร
5. **ทำเลชั้น 5** หมายถึง ที่ศาลเจ้าที่อยู่นอกเหนือจากทำเลชั้น 1 ถึงทำเลชั้น 4 หรือที่ศาลเจ้าที่รถยนต์นั้นเข้าไม่ถึง

หมายเหตุ สภาพและที่ตั้งที่ดินของศาลเจ้า ให้ถือตามที่ราชพัสดุ ของกรมธนารักษ์

กฎหมายว่าด้วยที่กุศลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463

กฎหมายดี

ว่าด้วยที่กุศลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463

ด้วยตามความในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 มาตรา 123 ให้กรรมการอำเภอมีหน้าที่คอยตรวจตราอุดหนุนผู้ปกครองรักษา อย่าให้ผู้ใดรุกล้ำเบียดเบียนที่วัดหรือที่กุศลสถานอย่างอื่นอันตามลัทธิของประชาชนบางจำพวกในกรุงสยามนับว่าเป็นที่กุศลสถานสำหรับมหาชนประเภทหนึ่ง ซึ่งสมควรจะวางระเบียบการปกครองรักษาขึ้นไว้ให้เป็นหลักฐาน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เสนานิติกระทรวงนครบาล และเสนานิติกระทรวงมหาดไทย ตั้งกฎข้อบังคับขึ้นตามความในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 ดังต่อไปนี้

ว่าด้วยการใช้กฎและอธิบายคำ

ข้อ 1 กฎนี้ใช้เฉพาะศาลเจ้าที่ตั้งอยู่ในที่ดินซึ่งรัฐบาลเป็นเจ้าของ หรือเป็นผู้ปกครองรักษาเท่านั้น

ข้อ 2 คำบางคำที่มีได้มีความหมายให้เข้าใจเป็นอย่างอื่นแล้ว ให้พึงเข้าใจดังนี้คือ

(ก) คำว่า ศาลเจ้า นั้น หมายความว่า สถานที่ก่อสร้างขึ้นเป็นทรวดทรงสำหรับประดิษฐานรูปเคารพและกระทำการพิธีกรรมตามลัทธิของคนบางจำพวก เช่น ชนจีน เป็นต้น และให้หมายความรวมถึงสถานที่ถาวร ซึ่งสร้างขึ้นประกอบด้วยศาลเจ้า เช่น โรงสำหรับกินเจ เป็นต้น

(ข) คำว่า ที่ศาลเจ้า นั้น หมายความว่า ถึงที่ดินที่ศาลเจ้าตั้งอยู่ และหมายความตลอดเขตบริเวณที่ของศาลเจ้าด้วย

(ค) คำว่า ใบอนุญาตตั้ง นั้น หมายความว่า หนังสือที่ผู้มีอำนาจตามกฎหมายนี้ออกให้ไว้แก่ผู้จัดการปกครองหรือผู้ตรวจตราสอดส่องกิจการในศาลเจ้า

(ฅ) คำว่า ผลประโยชน์นั้น หมายความว่า ทรัพย์สินสมบัติรายได้อันพึงบังเกิดมีแก่ศาลเจ้านั้นๆ และหมายความตลอดถึงรายจ่ายด้วย

ว่าด้วยที่ดินที่ศาลเจ้าตั้งอยู่

ข้อ 3 ศาลเจ้าที่ตั้งอยู่ในที่ดินเอกชนมีกรรมสิทธิ์เป็นเจ้านั้นไม่เกี่ยวกับฉบับนี้ เว้นไว้แต่เอกชนผู้มีสิทธิ์เป็นเจ้าของได้อุทิศที่ดินของตนให้เป็นสมบัติสำหรับศาลเจ้าโดยสิทธิ์ขาดในขณะใดที่ดินนั้นยอมตกมาอยู่ในความปกครองรักษาของรัฐบาลพึงทำนุบำรุงเพื่อประโยชน์มหาชนตามความในกฎนี้

ข้อ 4 ที่ดินที่ศาลเจ้าตั้งอยู่ในที่ดินของรัฐบาลก็ดี หรือในที่ดินของเอกชนก็ดี แต่ได้อุทิศให้เป็นสมบัติสำหรับศาลเจ้าโดยสิทธิ์ขาดแล้วก็ดี ในเขตกรุงเทพมหานคร ให้มีโฉนดไว้ในนามกรมพระ

นครบาล หัวเมืองนอกจากเขตกรุงเทพมหานคร ให้มีโฉนดหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินไว้ในนามกรม
ปกครอง กระทรวงมหาดไทยทั้งสิ้น

ข้อ 5 ผู้ใดมีความปรารถนาจะอุทิศที่ดินของตนที่มีหรือยังไม่มีศาลเจ้าตั้งอยู่แล้ว ให้เป็น
สมบัติศาลเจ้าโดยสิทธิขาด ให้ยื่นเรื่องราวสำแดงความปรารถนาเป็นลายลักษณ์อักษรมอบหมายให้แก่
นายอำเภอผู้ปกครองท้องถิ่น ที่ที่ดินตั้งอยู่ในเรื่องราวที่จะยื่นต้องมีข้อความดังต่อไปนี้ คือ

(ก) ชื่อและที่อยู่ของผู้ซึ่งจะอุทิศที่ดินให้

(ข) รายการละเอียดของที่ดินซึ่งจะอุทิศให้พร้อมทั้งหน้าโฉนดหรือหลักฐานที่สำคัญ
สำหรับที่ดินนั้นกับไปด้วย

ข้อ 6 ที่ศาลเจ้าแห่งใดซึ่งตกอยู่ในความปกครองของรัฐบาลตามกฎหมายนี้ ถ้าผู้ใดจะกระทำ
การก่อสร้างสิ่งหนึ่งสิ่งใดลง หรือมีความประสงค์จะทำการสถาปนาต่อเติมขึ้นใหม่ก็ดี ให้แจ้งความ
ประสงค์เป็นลายลักษณ์อักษรต่อนายอำเภอผู้ปกครองท้องถิ่น ที่ที่ดินตั้งอยู่ เมื่อได้รับอนุญาตจากอธิบดี
กรมพระนครบาล หรือนครบาลจังหวัดสมุทรสาครบาล หรือผู้ว่าราชการจังหวัดแล้ว จึงกระทำการนั้น
ได้

ข้อ 7 ในที่ซึ่งยังมีศาลเจ้าตั้งอยู่ตราบใด โดยปกติจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงฐานะเป็นอย่าง
อื่นวันไว้แต่ศาลเจ้านั้นจะได้เลิกร้างไปหมดแล้ว หรือว่ารัฐบาลมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ประโยชน์ใน
ราชการโดยตรง

ข้อ 8 ที่ดินที่ยังมีศาลเจ้าตั้งอยู่ ณ บัดนี้ก็ดี หรือปรากฏว่าได้เคยมีศาลเจ้าตั้งอยู่ก็ดี ถ้าแม้
พิสูจน์ไม่ได้ความแน่นอนว่ากรรมสิทธิ์ได้ตกเป็นของเอกชนก็ให้ลงสันนิษฐานว่าเป็นที่ดินสำหรับศาล
เจ้าอยู่ในความปกครองของรัฐบาล

ว่าด้วยฐานะของศาลเจ้าและทะเบียนศาลเจ้า

ข้อ 9 ศาลเจ้าที่ได้ก่อสร้างขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ฐานะอันมั่นคงถาวร นอกจากที่ตั้งอยู่ในที่ดินของ
เอกชนมีกรรมสิทธิ์เป็นเจ้าของ ให้มีทะเบียนบัญชีไว้เป็นหลักฐาน

ข้อ 10 ทะเบียนบัญชีศาลเจ้าให้มีรายการดังนี้ คือ

1. เลขลำดับจำนวนศาลเจ้า
2. ชื่อศาลเจ้า
3. ตำบล อำเภอ จังหวัด ศาลเจ้าที่ตั้งอยู่
4. ชื่อและอายุผู้ปกครองศาลเจ้าและผู้ตรวจตราสอดส่อง
5. ชื่อแซ่สกุลชาติกำเนิดและบังคับสังกัดมูลนายของผู้ปกครองศาลเจ้าและผู้ตรวจ
ตราสอดส่อง

6. อาชีวະและที่สำนักอาศัยของผู้ปกครองศาลเจ้า และผู้ตรวจตราสอดส่อง

ว่าด้วยการตั้งและถอนผู้จัดการปกครองศาลเจ้า และผู้ตรวจตราสอดส่อง

ข้อ 11 การรักษาหรือกระทำกิจเพื่อประโยชน์แก่ศาลเจ้าโดยเฉพาะนั้น ให้มีผู้จัดการปกครองและผู้ตรวจตราสอดส่องศาลเจ้าขึ้นไว้แล้วแต่อธิบดีกรมพระนครบาลหรือนครบาลจังหวัด สมุหเทศาภิบาลหรือผู้ว่าราชการจังหวัดจะกำหนดโดยสมควรแก่ศาลเจ้าแห่งใดหรือหลายศาลเจ้า รวมกัน จะให้มีผู้จัดการปกครองและผู้ตรวจตราสอดส่องมากน้อยเพียงใดก็ได้

ข้อ 12 ผู้ที่สมควรจะเป็นผู้จัดการปกครองและผู้ตรวจตราสอดส่องศาลเจ้านั้นต้อง ประกอบพร้อมด้วยองค์คุณสมบัติ คือ

- (1) ต้องเป็นผู้มีความเคารพนับถือในลัทธินั้น
- (2) ต้องเป็นคนที่มียุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป
- (3) ต้องเป็นคนมีหลักฐานในอาชีวะ หรือมีหลักทรัพย์ดี
- (4) ต้องเป็นคนที่ไม่เคยต้องคำพิพากษาของศาลฐานเป็นอั้งยี่ หรือช่งโจร ผู้ร้าย ลักทรัพย์ วิวาท ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ กรรโชก น้อโกง ยักยอกทรัพย์ หรือรับของโจร และไม่เคยได้เสียกรรมสิทธิ์ที่ศาลเจ้า
- (5) ต้องเป็นคนที่อยู่ได้บังคับกฎหมายไทยฝ่ายสยาม

ข้อ 13 ผู้ใดมีความปรารถนาจะเป็น ผู้จัดการปกครอง หรือ ผู้ตรวจตราสอดส่องศาลเจ้า ถ้าในเขตกรุงเทพมหานคร ให้ยื่นเรื่องราวต่ออธิบดีกรมพระนครบาล หรือนครบาลจังหวัด สมุหเทศาภิบาล หรือ ผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาเหตุผลประกอบพร้อมด้วยองค์คุณสมบัติดังกล่าวมาใน ข้อ 12 นั้นแล้วก็ได้ให้ออกใบอนุญาตตั้งได้ตามที่เห็นสมควร

ข้อ 14 เมื่อผู้ใดได้รับอนุญาตตั้งตามความในข้อ 13 แล้ว โดยปกติย่อมมีอำนาจและหน้าที่ดังนี้ คือ

ก. ผู้จัดการปกครองศาลเจ้ามีอำนาจและหน้าที่จัดการทั่วไปในกิจการทั่วไปเพื่อประโยชน์แก่ศาลเจ้าโดยฐานะและกาละอันสมควร และมีอำนาจหน้าที่เข้าเป็นโจทก์ หรือจำเลยในอรรถคดีทั้งแพ่งและอาญา อันเกี่ยวกับเรื่องศาลเจ้าทุกประการ

ข. ผู้ตรวจตราสอดส่อง มีอำนาจและหน้าที่ตรวจตรากิจการ อันเกี่ยวกับศาลเจ้าทุกประการตลอดถึงสรรพทะเบียนบัญชีทั้งปวงอันเนื่องด้วยกิจการหรือผลประโยชน์สำหรับศาลเจ้า ครอบงำเหนือผู้จัดการปกครองศาลเจ้านั้น

ข้อ 15 กิจการสำหรับศาลเจ้าซึ่งเป็นกิจการที่ชอบด้วยกฎหมาย ให้ผู้จัดการปกครองกับ ผู้ตรวจตราสอดส่องศาลเจ้าปรองดองพร้อมใจตกลงกระทำการไปได้ ถ้ามีความเห็นแตกต่างกัน ให้

อธิบดีกรมพระนครบาลหรือนครบาลจังหวัด สมุหเทศาภิบาล หรือผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ชี้ขาด แล้วกระทำไปตามคำชี้ขาดนั้น

ข้อ 16 ถ้าและเมื่อใดมีอรรถคดีพิพาทด้วยเรื่องศาลเจ้า จะเริ่มเกิดขึ้นหรือเกิดแล้วก็ดี ให้ผู้จัดการปกครองศาลเจ้าแจ้งเหตุการณ์ให้อธิบดีกรมพระนครบาลหรือนครบาลจังหวัดทราบทุกครั้ง

ข้อ 17 เมื่อใดความปรากฏขึ้นชัดเจน หรือสงสัยว่ามีการสมคบกันเป็นอั้งยี่ หรือช่องโจร ผู้ร้าย หรือสมคบกันเล่นการพนันที่กฎหมายห้ามในศาลเจ้าหรือในสถานที่ต่างๆซึ่งอยู่ในบริเวณศาลเจ้า ให้ผู้จัดการปกครองหรือผู้ตรวจตราสอดส่องศาลเจ้านั้น รายงานแจ้งเหตุการณ์ต่อนายอำเภอผู้ปกครองท้องที่โดยละเอียด

ข้อ 18 ผู้ใดได้รับใบอนุญาตตั้งให้เป็นผู้จัดการหรือผู้ตรวจตราสอดส่องศาลเจ้าแล้ว ภายหลังความปรากฏว่าผู้นั้นบกพร่องด้วยองค์คุณสมบัติดังว่ามาในข้อ 12 นั้นก็ดี หรือได้ประพฤติการทุจริตต่อหน้าที่อย่างใดๆหรือขัดขึ้นไม่แจ้งการดังว่ามาในข้อ 16-17 นั้นก็ดี อธิบดีกรมพระนครบาลหรือนครบาลจังหวัด สมุหเทศาภิบาล หรือผู้ว่าราชการจังหวัด จะสั่งถอนและเรียกใบอนุญาตตั้งคืนจากผู้นั้นเสียก็ได้ บรรดาสมุดบัญชีอันเกี่ยวกับศาลเจ้านั้นให้มอบแก่ผู้หนึ่งผู้ใดซึ่งอธิบดีกรมพระนครบาลหรือนครบาลจังหวัด สมุหเทศาภิบาล ผู้ว่าราชการจังหวัด จะสั่งให้มอบทั้งสิ้น

ข้อ 19 ผู้ใดมีตำแหน่งเป็นผู้จัดการปกครอง หรือเป็นผู้ตรวจตราสอดส่องศาลเจ้าอยู่แล้วแต่ก่อนออกกฎนี้ ให้ยื่นเรื่องราวขอใบอนุญาตตั้งเสียตามกฎหมายนี้ภายในเวลา 3 เดือน นับแต่วันที่ได้ออกกฎนี้เป็นต้นไป และต้องปฏิบัติการตามกฎหมายนี้ทุกประการ ถ้ามิฉะนั้น ให้ถือว่าผู้นั้นไม่มีตำแหน่งหน้าที่อย่างใดเลย

ว่าด้วยประโยชน์อันเกิดแก่ศาลเจ้า

ข้อ 20 ถ้าในที่ใดเมื่ออธิบดีกรมพระนครบาลหรือนครบาลจังหวัด สมุหเทศาภิบาล หรือผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นเป็นการสมควรที่จะสั่งให้ผู้จัดการปกครอง หรือผู้ตรวจตราสอดส่องศาลเจ้าทำหรือยื่นบัญชีแสดงผลประโยชน์รายจ่ายเป็นรายเดือน รายปี หรือเป็นพิณศาในขณะใด ก็มีอำนาจที่จะสั่งได้ และเมื่อเห็นสมควรที่จะสั่งให้โฆษณาการให้สาธารณชนทราบด้วยก็ได้

ข้อ 21 ศาลเจ้าหรือสถานที่ต่างๆ ซึ่งอยู่ในบริเวณที่ศาลเจ้าที่ดี และบรรดาสมุดบัญชีอันเกี่ยวกับผลประโยชน์สำหรับศาลเจ้าที่ดี เมื่ออธิบดีกรมพระนครบาลหรือนครบาลจังหวัด สมุหเทศาภิบาล หรือผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นเป็นการสมควร ก็มีอำนาจที่จะสั่งให้กรมการอำเภอเข้าไปตรวจตราหรือเรียกเอามาตรวจตราในเวลาใดก็ได้

กำหนดโทษผู้กระทำผิด

ข้อ 22 ผู้ใดบังอาจบุกรุกเข้าไปในอสังหาริมทรัพย์สำหรับศาลเจ้า หรือเข้าไปในสถานที่นั้นๆ โดยมีขอบด้วยกฎหมายหรือเข้าไปซ่อนตัวอยู่โดยไม่มีเหตุผลสมควรที่จะเข้าไปหรือผู้มีความชอบธรรมได้ว่ากล่าวขับไล่ให้ออกไปแล้วยังยืนอยู่อีก ผู้นั้นมีความผิดให้ลงโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 200 บาท หรือทั้งสองสถาน

ถ้าการกระทำผิดเช่นว่ามาข้างบนนี้ ได้กระทำในเวลาคำคืนก็ดี กระทำโดยใช้อุบายใช้กำลังทำลายหรือขู่เชื้ญว่าจะทำร้ายเขาก็ดี หรือ คุ่มสมัครพรรคพวกตั้งแต่ 3 คน หรือเกินกว่า 3 คน ขึ้นไปบุกรุกก็ดี ผู้กระทำผิดเช่นว่านี้ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินกว่า 3 ปี และปรับไม่เกิน 500 บาท ด้วยอีกโทษหนึ่ง

ข้อ 23 ผู้เจตนาขัดขวางมิให้ผู้จัดการปกครอง หรือผู้ตรวจตราสอดส่องศาลเจ้าได้กระทำการตามหน้าที่โดยปกติ มีความผิดให้ปรับไม่เกินกว่า 200 บาท

ข้อ 24 ผู้จัดการปกครองหรือผู้ตรวจตราสอดส่องศาลเจ้า ขัดขืนไม่ยอมมอบบรรดาสมุดบัญชี ตามความในข้อ 18 ตอนที่ 2 ก็ดี หรือได้มอบให้ไม่สิ้นเชิงก็ดี หรือขัดขืนไม่ยอมทำตามคำสั่งตั้งว่ามาในข้อ 20 ก็ดี มีความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงานตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 334 ข้อ 2

และถ้าได้ทำบัญชี หรือประกาศโฆษณาตามความในข้อ 20 นั้น โดยลักษณะอันเป็นเท็จ ถ้าการที่ทาลงไปนั้นยังไม่ถึงเป็นความผิดตามกฎหมายลักษณะอาญา ผู้นั้นมีความผิดให้ปรับไม่เกิน 200 บาท

ข้อ 25 ผู้จัดการปกครองหรือผู้ตรวจตราสอดส่องศาลเจ้า ซึ่งได้ถูกถอนและเรียกใบอนุญาตตั้งคืนเสียแล้ว ตั้งว่าในข้อ 18 ตอนที่ 1 ยังคงขึ้นทำการอยู่ในตำแหน่งเดิมก็ดีหรือละเว้นไม่รายงานแจ้งเหตุการณ์ต่อนายอำเภอผู้ปกครองท้องที่ตั้งว่าไว้ในข้อ 17 ก็ดี มีความผิดให้ลงโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี และปรับไม่เกิน 500 บาท

ผู้ใดมีหน้าที่เป็นผู้จัดการปกครองศาลเจ้าอยู่แล้ว ก่อนออกกฎนี้ ไม่ปฏิบัติตามข้อ 19 และคงทำการอยู่ต่อไปอีก ผู้นั้นมีความผิดควรลงอาญาดังกล่าวมาข้างบนนี้

กฎนี้ให้ไว้ ณ วันที่ 15 มีนาคม พระพุทธศักราช 2463

มหาอำมาตย์นายก เจ้าพระยาอมราช

เสนาบดีกระทรวงนครบาล

มหาเสวกเอก เจ้าพระยาสุรสีห์วิสิษฐศักดิ์

เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย

กฎกระทรวง

กฎกระทรวง (Ministerial Regulation) เป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรประเภทหนึ่งซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงตราขึ้นโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติ หรือแห่งกฎหมายที่มีฐานะเสมอกัน เป็นต้นว่า ประมวลกฎหมาย พระราชกำหนด กฎกระทรวงนั้นเดิมเรียกว่า กฎเสนาบดี

ประวัติของกฎกระทรวง

กฎกระทรวงนั้น เดิมเรียก "กฎเสนาบดี" ต่อมาเมื่อมีพระราชบัญญัติเทียบตำแหน่งรัฐมนตรีกับเสนาบดีแต่ก่อน พุทธศักราช 2475 ซึ่งมาตรา 3 ว่า "ในพระราชบัญญัติและบทกฎหมายอื่นใดซึ่งประกาศใช้อยู่ในเวลานี้ คำว่า 'เสนาบดี' ให้อ่านเป็น 'รัฐมนตรี' คำที่กล่าวถึงเสนาบดีกระทรวงใด ๆ ให้หมายความว่ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงนั้น ๆ และคำว่า 'กฎเสนาบดี' ให้อ่านเป็น 'กฎกระทรวง'"

สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์

สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ กฎเสนาบดินั้นนอกจากจะได้ตราขึ้นไว้โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายแล้ว ยังมีอันซึ่งได้ตราขึ้นไว้โดยได้รับพระบรมราชานุญาตอีกด้วย ทั้งยังปรากฏว่าครั้งทีการร่างกฎหมายยังไม่เป็นระเบียบเช่นสมัยนั้น กฎเสนาบดียังได้แก้ไขบังคับที่เสนาบดีตราขึ้นเพื่อกำหนดกิจการภายในกระทรวง เช่น ระเบียบทางธุรการ ฯลฯ อีกด้วย ซึ่งต่างจากปัจจุบันที่กฎกระทรวงจะตราขึ้นได้ต่อเมื่อมีบทกฎหมายให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงนั้น ๆ ไว้ และยอมใช้บังคับแก่บุคคลทั่วไป หาใช่เป็นระเบียบการภายในซึ่งใช้บังคับเฉพาะหมู่เหล่าไม่

กฎเสนาบดีสามจำพวก

อันกฎเสนาบดีในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้นอาจจำแนกได้เป็นสามจำพวก ดังต่อไปนี้

จำพวกแรก

กฎเสนาบดีที่เข้ากระทรวงตราขึ้นเป็นกฎหมายโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติหรือกฎหมายที่มีฐานะเทียบเท่า เช่น กฎเสนาบดีกระทรวงนครบาลกำหนดน้ำหนักรถยนต์ที่สัญจรไปมาบนถนนหลวงในจังหวัดพระนคร ออกตามความในพระราชบัญญัติรถยนต์ พุทธศักราช 2452

จำพวกที่สอง

ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 นั้น มีกฎเสนาบดีซึ่งได้ตราขึ้นไว้โดยไม่มียกกฎหมายให้อำนาจในการตรา และซึ่งกำหนดข้อความอื่นใดนอกเหนือไปจากบทกฎหมายที่ให้อำนาจในการตราไว้ก็มี กฎเสนาบดีเหล่านี้หากได้รับพระบรมราชานุญาตแล้วก็มีผลใช้บังคับเป็นกฎหมายเสมอบทบัญญัติที่พระมหากษัตริย์ผู้ทรงรัฐาธิปัตย์ในครั้งนั้นทรงตราขึ้น เช่น

กฎหมายว่าด้วยที่กุศลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463 ออกโดยอาศัยอำนาจในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 โดยปรากฏในคำปรารภแห่งกฎหมายฉบับนั้นว่า

ด้วยตามความในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 มาตรา 123 ให้กรรมการอำเภอมีหน้าที่คอยตรวจตราอุดหนุนผู้ปกครองรักษาอย่าให้ผู้ใดเบียดเบียนที่วัดหรือที่กุศลสถานอย่างอื่นอันเป็นของกลางสำหรับมหาชนนั้น บัดนี้ ทรงพระราชดำริเห็นว่า ที่ศาลเจ้าซึ่งเป็นสถานที่เคารพและกระทำพิธีกรรมตามลัทธิของประชาชนบางจำพวกในกรุงสยามนับว่าเป็นกุศลสถานสำหรับประชาชนจำพวกหนึ่ง ซึ่งสมควรจะวางระเบียบการปกครองรักษาขึ้นไว้ให้เป็นหลักฐาน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เสนาศรีกระทรวงนครบาลและเสนาศรีกระทรวงมหาดไทยตั้งกฎข้อบังคับขึ้นตามความในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457

มาตรา 5 ดังกล่าวนั้นว่า "ให้เสนาศรีผู้บัญชาการปกครองท้องที่มีอำนาจที่จะตั้งกฎข้อบังคับสำหรับจัดการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ ถ้าแลกฎนั้นได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตและประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษาแล้วก็ให้ถือว่าเป็นเหมือนส่วนหนึ่งในพระราชบัญญัตินี้"

กฎหมายฉบับนี้ได้รับพระบรมราชานุญาตและประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว แต่เหตุที่มาตรา 5 นั้นบังคับว่าให้เสนาศรีมีอำนาจตรากฎเพื่ดำเนินการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้เท่านั้น และมาตรา 123 ที่อ้างถึงมีความว่า ให้กรรมการอำเภอมีหน้าที่กำกับดูแลและสนับสนุนการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ปกครองรักษาวัดหรือกุศลสถานอย่างอื่นที่เป็นสาธารณสถาน แต่กฎหมายฉบับนี้กลับให้อำนาจอธิบดีพระนครบาลถอดถอนผู้ปกครองรักษานั้นและแต่งตั้งคนใหม่แทนได้ ซึ่งเป็นการนอกเหนือไปจากที่บัญญัติไว้ในมาตรา 123 เช่นว่า จึงเกิดปัญหาขึ้นว่า กฎหมายฉบับนี้จะมิใช่บังคับได้ทั้งฉบับหรือเฉพาะข้อความที่ต้องตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวเท่านั้น

ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 288, 289, 290, 291/2466 ศาลฎีกามีความเห็นในกรณีเป็นสองทางว่า

1) กฎหมายฉบับนี้ได้รับพระบรมราชานุญาตและประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ย่อมใช้บังคับได้เสมอเป็นส่วนหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่เช่นนั้น

2) อันเจตนารมณ์แห่งมาตรา 5 ดังกล่าวนั้นไม่ได้หมายความว่ากฎหมายที่มิใช่ข้อความเกินเลยไปจะใช้เป็นกฎหมายได้ และการตรากฎหมายนั้นเป็นพระราชอำนาจ แต่การออกกฎหมายเป็นอำนาจของเสนาศรี ถ้ากฎหมายมีข้อความนอกเหนือกฎหมายได้แล้วก็กลายเป็นว่ากฎหมายสามารถแก้กฎหมายของแผ่นดินได้ นอกจากนี้ การที่กฎหมายได้กำหนดอำนาจถอดถอนและแต่งตั้งผู้ปกครองรักษานั้น ไม่ได้เป็น "การกำกับดูแลและสนับสนุนการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ปกครองรักษา" ตามมาตรา 123 เลย กับทั้งกฎหมายนี้ยังมีการกำหนดโทษทางอาญาสำหรับผู้ฝ่าฝืนอีกด้วย ซึ่งการกำหนดโทษเช่นนี้เป็นพระราชอำนาจ จึงถือว่ากฎหมายฉบับนี้ใช้บังคับไม่ได้

อย่างไรก็ดี ศาลฎีกาได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยจากพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระมหามกุฏเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงพระราชทานมาว่า ตามธรรมเนียมประเพณีแต่ก่อนมา เมื่อพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้กฎหมายได้แล้ว ต้องนับว่ากฎหมายนั้นเป็นกฎหมาย

จำพวกที่สาม

มีกฎหมายบางฉบับซึ่งไม่มีลักษณะเป็นกฎหมายแต่อย่างใด เพราะไม่ได้ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทกฎหมาย และมิได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตด้วย แต่ก็มีผลใช้บังคับ กฎเหล่านี้มีเนื้อหาเป็นการวางระเบียบเกี่ยวกับกิจการภายในกระทรวง เช่น กฎหมายกระทรวงยุติธรรม ฉบับที่ 1 ว่าด้วยวิธีเก็บของกลาง

สมัยประชาธิปไตย

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 กฎกระทรวงได้แก่บทบัญญัติที่กระทรวงได้ตราขึ้นโดยอาศัยอำนาจที่ให้อยู่ในกฎหมาย คือ พระราชบัญญัติ พระราชกำหนด หรือพระราชกฤษฎีกาแล้วแต่กรณี หากตราขึ้นโดยนอกเหนืออำนาจ (ละติน: ultra vires) เช่นว่าแล้วย่อมมีผลเป็นโมฆะ

การตรากฎกระทรวง

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงผู้รักษาอำนาจตามพระราชบัญญัติหรือพระราชกำหนดซึ่งให้อำนาจรัฐมนตรีกระทรวงนั้น ๆ ออกกฎกระทรวง จะเป็นผู้เสนอร่างกฎกระทรวงต่อคณะรัฐมนตรี เมื่อคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบแล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงนั้นประกาศใช้ร่างกฎกระทรวงนั้นเป็นกฎหมายได้ โดยจะมีผลใช้บังคับเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว

ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157

มาตรา 157 ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี หรือปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสองหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ”
มาตรานี้แยกการกระทำเป็น 2 ความผิด คือ

1. ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด
คำว่า “โดยมิชอบ” หมายความว่า โดยมิชอบด้วยหน้าที่ซึ่งเจ้าพนักงานมีอยู่ตามกฎหมาย ดังเช่นคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1403/2521 ที่วินิจฉัยว่า “การกระทำโดยมิชอบนั้น เฉพาะตามหน้าที่ของเจ้าพนักงานนั้นโดยตรงที่ได้รับมอบให้มีหน้าที่นั้นๆ ถ้าการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติไม่เกี่ยวกับหน้าที่ของเจ้า

พนักงานแล้ว ย่อมไม่มีความผิด”

ถ้าการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติ ไม่อยู่ในหน้าที่หรืออยู่ในหน้าที่แต่เป็นการกระทำที่ชอบด้วยหน้าที่โดยสุจริต ก็ไม่มีความผิด ดังนั้นถ้ามีหน้าที่ต้องปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นก็เป็นการกระทำความผิดตามมาตรา

องค์ประกอบของความผิดมาตรานี้อยู่ที่ มูลเหตุชักจูงใจ คือ “มีเจตนาพิเศษ” ที่ต้องการกระทำเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งรวมถึงความเสียหายในทุกๆด้านโดยไม่จำกัดเฉพาะความเสียหายที่เป็นทรัพย์สินเท่านั้น เช่น ความเสียหายแก่ชื่อเสียงหรือเสียหายแก่เสรีภาพ เป็นต้น

ตัวอย่างเช่น เจ้าพนักงานตำรวจจับผู้กระทำความผิดฐานมีสุราผิดกฎหมายไว้ในครอบครองแล้วทำร้ายร่างกายผู้ถูกจับกุม การทำร้ายนี้ไม่เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจขณะจับกุม แต่เป็นการทำร้ายหลังการจับกุมแล้ว จึงไม่มีความผิดฐานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 292/2479) แต่ถ้า เป็นพนักงานสอบสวน ในระหว่างสอบสวนไปทำร้ายผู้ต้องหาเพราะไม่ยอมรับสารภาพ เช่นนี้ เป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เมื่อเกิดความเสียหายแก่เขา ย่อมมีความผิดตามมาตรา (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1399/2508) หรือ เจ้าพนักงานมีหน้าที่ในการออกใบสุทธิจึงเปลี่ยนแปลงข้อความไม่ตรงกับความจริงและผิดระเบียบ เพื่อให้เขานำไปแสดงต่อผู้บังคับบัญชาในการขอบำเหน็จความชอบนั้น เป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเพื่อให้เกิดความเสียหายจึงมีความผิดตามมาตรา (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 407-410/2509) เป็นต้น

2. ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต

คำว่า “โดยทุจริต” ตามความหมายนี้ คือการใช้อำนาจในหน้าที่เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่นจากการปฏิบัติหน้าที่หรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่นั้น และที่สำคัญคือ “ต้องมีหน้าที่” คือ การปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ต้องอยู่ในหน้าที่ ดังนั้นหากไม่อยู่ในหน้าที่หรืออยู่ในหน้าที่แต่ทำโดยชอบและโดยสุจริต ก็ไม่มีความผิดตามมาตรา การปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต สามารถพบได้ในหลายกรณี เช่นพนักงานที่ดินไม่โอนที่ดินตามคำสั่งนายอำเภอ โดยทุจริตและอาจเสียหายแก่ผู้อื่น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 955/2512) เจ้าพนักงานเทศบาลมีหน้าที่เก็บเงินหลักเอาใบเสร็จเก็บค่ากระแสไฟฟ้าซึ่งอยู่ในความดูแลของเจ้าหน้าที่อีกผู้หนึ่งไปเพื่อไปเรียกเก็บค่ากระแสไฟฟ้าแล้วเอาเป็นประโยชน์ส่วนตัวเสีย ถือว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 700/2503) หรือ นายตำรวจจับคนนำพลอยหนีภาษีไม่นำส่งดำเนินคดี เอาพลอยไว้เสียเอง เป็นการปฏิบัติและละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1677/2525)

การปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต มีลักษณะคล้ายคลึงกับการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ แต่มีข้อแตกต่างอยู่ที่ว่าการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบที่จะเป็นความผิดได้นั้น จะต้องเป็นการกระทำเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หากการกระทำนั้น

ไม่เกิดความเสียหายแล้วย่อมจะไม่เป็นความผิดตามมาตรา 157 ในขณะที่การปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริตไม่ต้องคำนึงถึงข้อเท็จจริงว่าการกระทำนั้นมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้อื่นเสียหายหรือไม่ แม้ไม่เกิดความเสียหายก็ยังคงถือว่าเป็นการกระทำความผิดได้

สรุป

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า หลักการกระทำความผิดตามมาตรา 157 แห่งประมวลกฎหมายอาญานี้ ต้องมีองค์ประกอบดังนี้ ผู้กระทำความผิดต้องเป็นเจ้าพนักงาน และที่สำคัญต้องเป็นเจ้าพนักงานที่มีหน้าที่กระทำการตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้ และในการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่นั้นเป็นการกระทำโดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ดังนั้นหากขาดองค์ประกอบข้อใดข้อหนึ่งไปก็ไม่อาจถือได้ว่าเป็นการกระทำความผิดตามมาตรา 157 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ส่วนจะเป็นความผิดตามกฎหมายอื่นหรือไม่นั้น คงต้องพิจารณาข้อเท็จจริงแต่ละเรื่องไป

หลักสูตรศาลหลักเมือง

ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

มาตรฐาน ส ๔.๑ เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐานการเรียนรู้ / ตัวชี้วัด / สาระการเรียนรู้แกนกลาง/สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้ แกนกลาง	สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
ส ๔.๑ เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ	ม ๑.๓. นำวิธีการทางประวัติศาสตร์มาใช้ ศึกษาเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์	๑ ความหมายและความสำคัญของประวัติศาสตร์ และวิธีการทางประวัติศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ๒ นำวิธีการทางประวัติศาสตร์ไปใช้ ศึกษาเรื่องราวของประวัติศาสตร์ไทยที่มีอยู่ในท้องถิ่นตนเองในสมัยใดก็ได้ (สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัยก่อนสุโขทัย สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี สมัยรัตนโกสินทร์) และเหตุการณ์สำคัญในสมัยสุโขทัย	- ศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการตั้งศาลหลักเมืองขอนแก่นในครั้งแรกที่ได้และวิวัฒนาการด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่นที่ส่งผลให้เกิดการย้ายถิ่นฐานที่ตั้งศาลหลักเมืองขอนแก่น ในปัจจุบันที่มีความเชื่อมโยงกันแล้วนำเสนอเป็นรูปเล่มหรือโครงการ - การนำวิธีการทางประวัติศาสตร์ไปใช้ศึกษาเรื่องราวในท้องถิ่นเช่น ประวัติเมืองขอนแก่น หลักเมือง ศาลหลักเมืองขอนแก่น โดย การสืบค้นจากผู้รู้ในชุมชน การจัดทำโครงการ

คำอธิบายรายวิชา

หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง ศาลหลักเมือง เวลารวม ๑๒ ชั่วโมง

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (ประวัติศาสตร์) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

ศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการตั้งศาลหลักเมืองขอนแก่นในครั้งแรกที่ได้ และวิวัฒนาการ
ด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่นที่ส่งผลให้เกิดการย้ายถิ่นฐานที่ตั้งศาลหลักเมืองขอนแก่น ในปัจจุบัน ที่มีความเชื่อมโยง
กันแล้วนำเสนอเป็นรูปเล่ม หรือโครงการ - การนำวิธีการทางประวัติศาสตร์ไปใช้ศึกษาเรื่องราวในท้องถิ่น
เช่น ประวัติเมืองขอนแก่น หลักเมือง ศาลหลักเมือง ขอนแก่น โดย การสืบค้นจากผู้รู้ในชุมชน การ
จัดทำโครงการ

ตัวชี้วัด

ส ๔.๑ ม ๑/๓

รวม ๑ ตัวชี้วัด

โครงสร้างรายวิชา
หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง ศาลหลักเมืองขอนแก่น
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

ลำดับที่	สาระสำคัญ	มาตรฐานการเรียนรู้/ ตัวชี้วัด	เวลา (ชั่วโมง)	คะแนน (๑๐๐)
๑	- ศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เกี่ยวกับการตั้งศาลหลักเมือง ขอนแก่นในครั้งแรกที่ใด และ วิวัฒนาการด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่นที่ ส่งผลให้เกิดการย้ายถิ่นฐานที่ตั้ง ศาลหลักเมืองขอนแก่น ในปัจจุบัน ที่มี ความเชื่อมโยงกันแล้วนำเสนอเป็น รูปเล่ม หรือโครงการ	ส ๔.๑ ม ๑/๓	๖	๕๐
๒	- การนำวิธีการทางประวัติศาสตร์ไปใช้ ศึกษาเรื่องราวในท้องถิ่นเช่น ประวัติ เมืองขอนแก่น หลักเมือง ศาลหลักเมือง ขอนแก่น โดย การ สืบค้นจากผู้รู้ในชุมชน การจัดทำ โครงการ	ส ๔.๑ ม ๑/๓	๖	๕๐
รวม			๑๒	๑๐๐

หลักสูตรศาลหลักเมือง

ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

มาตรฐาน ส ๔.๑ เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐานการเรียนรู้ / ตัวชี้วัด / สาระการเรียนรู้แกนกลาง/สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้ แกนกลาง	สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
ส ๔.๓ เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย	ม ๒.๑ ประเมินความน่าเชื่อถือของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในลักษณะต่าง ๆ	๑วิธีการประเมินความน่าเชื่อถือของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในลักษณะ ต่าง ๆ อย่างง่าย ๆ เช่น การศึกษาภูมิหลังของผู้ทำ หรือผู้เกี่ยวข้อง สาเหตุ ช่วงระยะเวลา รูปลักษณ์ของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น ๒ ตัวอย่างการประเมินความน่าเชื่อถือของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไทยที่อยู่ในท้องถิ่นของตนเองหรือหลักฐานสมัยอยุธยา	- สรุปข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทั้งความจริงและข้อเท็จจริง ตัวอย่างเรื่อง ศาลหลักเมือง ขอนแก่น ทางด้านพุทธ ศาสนา ศาสนา พราหมณ์ และวัฒนธรรมประเพณีไทย - การนำเสนอข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การเล่าเรื่อง โครงงาน สอบถามผู้รู้(ภูมิปัญญา)

คำอธิบายรายวิชา

หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง ศาลหลักเมือง เวลา รวม ๑๒ ชั่วโมง

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (ประวัติศาสตร์) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

สรุปข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทั้งความจริงและข้อเท็จจริง ตัวอย่างเรื่อง ศาลหลักเมืองขอนแก่น ทางด้านพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ และวัฒนธรรมประเพณีไทย การนำเสนอข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การเล่าเรื่อง โครงงาน สอบถามผู้รู้(ภูมิปัญญา)

ตัวชี้วัด

ส ๔.๑ ม ๒/๑

รวม ๑ ตัวชี้วัด

โครงสร้างรายวิชา
 หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง ศาลหลักเมืองขอนแก่น
 ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

ลำดับที่	สาระสำคัญ	มาตรฐานการเรียนรู้/ ตัวชี้วัด	เวลา (ชั่วโมง)	คะแนน (๑๐๐)
๑	สรุปข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทั้งความจริง และข้อเท็จจริง ตัวอย่าง เรื่อง ศาลหลักเมืองขอนแก่น ทางด้าน พุทธศาสนา ศาสนา พราหมณ์ และวัฒนธรรมประเพณีไทย	ส ๔.๑ ม ๒/๑	๖	๕๐
๒	- การนำเสนอข้อมูลที่ได้จากหลักฐาน ทางประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การเล่าเรื่อง โครงงาน สอบถามผู้รู้(ภูมิ ปัญญา)	ส ๔.๑ ม ๒/๑	๖	๕๐
รวม			๑๒	๑๐๐

หลักสูตรศาลหลักเมือง

ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

สาระที่ ๒ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส ๒.๑ เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และ
ธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และ
สังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐานการเรียนรู้ / ตัวชี้วัด / สาระการเรียนรู้แกนกลาง/สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้ แกนกลาง	สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
มาตรฐาน ส ๒.๑ เข้าใจและปฏิบัติตนตาม หน้าที่ของการเป็นพลเมือง ดี มีค่านิยมที่ดีงาม และ ธำรงรักษาประเพณีและ วัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิต อยู่ร่วมกันในสังคมไทย และสังคมโลกอย่างสันติสุข	ม.๓.๒. มีส่วนร่วมใน การปกป้องคุ้มครอง ผู้อื่นตามหลักสิทธิ มนุษยชน	การมีส่วนร่วมคุ้มครอง สิทธิมนุษยชนตาม รัฐธรรมนูญ แห่ง ราชอาณาจักรไทยตาม วาระและโอกาสที่ เหมาะสม	การเรียนรู้เรื่องกฎหมาย ในท้องถิ่น เช่น กฎหมายเกี่ยวกับศาสนา สถาน กฎเสนาบดี โดยการสืบค้น จากตำรา ต่าง ๆ โดยการนำเสนอ ในรูปแบบหนังสือเล่มเล็ก และการจัดทำโครงการงาน
	ม.๓.๔. วิเคราะห์ปัจจัย ที่ก่อให้เกิดปัญหาความ ขัดแย้งในประเทศ และ เสนอแนวคิดในการลด ความขัดแย้ง	๑ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความ ขัดแย้ง เช่น การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ความเชื่อ ๒ แนวทางความ ร่วมมือในการลดความ ขัดแย้งและการสร้าง ความสมานฉันท์	- สรุปข้อมูลที่ได้จาก ก่อให้เกิดปัญหาความ ขัดแย้งในท้องถิ่นตัวอย่าง เรื่อง ศาลหลักเมือง ขอนแก่น โดย การนำเสนอข้อมูลที่ได้ จากหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการ ต่างๆ เช่น การเล่าเรื่อง โครงการ สอถามผู้รู้(ภูมิ ปัญญา)

หลักสูตรศาลหลักเมือง

ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

สาระที่ ๒ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส ๒.๒ เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรง
รักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

มาตรฐานการเรียนรู้ / ตัวชี้วัด / สาระการเรียนรู้แกนกลาง/สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้ แกนกลาง	สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
มาตรฐาน ส ๒.๒ เข้าใจระบบการเมืองการ ปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรง รักษาไว้ซึ่งการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็น ประมุข	ม.๓.๓. วิเคราะห์ รัฐธรรมนูญฉบับ ปัจจุบันในมาตราต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการ เลือกตั้ง การมีส่วนร่วม และการตรวจสอบการใช้ อำนาจรัฐ	๑ บทบัญญัติของ รัฐธรรมนูญในมาตรา ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการ เลือกตั้ง การมีส่วนร่วม และการตรวจสอบการใช้ อำนาจรัฐ ๒ อำนาจหน้าที่ของ รัฐบาล ๓ บทบาทสำคัญของ รัฐบาลในการบริหาร ราชการแผ่นดิน ๔ ความจำเป็นในการมี รัฐบาลตามระบอบ ประชาธิปไตย	การเรียนรู้เรื่องกฎหมาย ต่างๆที่ใช้ในปัจจุบันและ ในอดีต กฎหมายใน ประเทศ กฎหมายระดับ ท้องถิ่นเกี่ยวกับการ บริหารราชการแผ่นดิน ตามระบอบ ประชาธิปไตย

คำอธิบายรายวิชา

หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง ศาลหลักเมือง เวลารวม ๑๒ ชั่วโมง

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (ประวัติศาสตร์) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

การเรียนรู้เรื่องกฎหมายในท้องถิ่น เช่น กฎหมายเกี่ยวกับศาสนสถาน กฎเสนาบดี โดยการสืบค้น จากตำราต่าง ๆ โดยการนำเสนอในรูปแบบหนังสือเล่มเล็กและการจัดทำโครงงาน สรุปรูข้อมูลที่ได้จากก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในท้องถิ่นตัวอย่างเรื่อง ศาลหลักเมืองขอนแก่น โดยการนำเสนอข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การเล่าเรื่อง โครงงาน สอบถาม ผู้รู้(ภูมิปัญญา)การเรียนรู้เรื่องกฎหมายต่างๆที่ใช้ในปัจจุบันและในอดีต กฎหมายในประเทศ กฎหมายระดับท้องถิ่นเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินตามระบอบประชาธิปไตย

ตัวชี้วัด

ส ๔.๑ ม.๓/๒. ม.๓/๓ ม.๓/๔.

รวม ๕ ตัวชี้วัด

โครงสร้างรายวิชา
หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง ศาลหลักเมืองขอนแก่น
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

ลำดับที่	สาระสำคัญ	มาตรฐานการเรียนรู้/ ตัวชี้วัด	เวลา (ชั่วโมง)	คะแนน (๑๐๐)
๑	การเรียนรู้เรื่องกฎหมาย ในท้องถิ่น เช่น กฎหมายเกี่ยวกับ ศาสนสถาน กฎเสนาบดี โดยการสืบค้น จากตำราต่าง ๆ โดยการ นำเสนอในรูปแบบหนังสือเล่มเล็กและ การจัดทำโครงการ	ส ๔.๑ ม.๓.๒.	๓	๓๐
๒	- สรุบบัข้อมูลที่ได้จากก่อให้เกิดปัญหา ความขัดแย้งในท้องถิ่นตัวอย่าง เรื่อง ศาลหลักเมืองขอนแก่น โดย การนำเสนอข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การเล่าเรื่อง โครงการ สอบถามผู้รู้(ภูมิ ปัญญา)	ส ๔.๑ ม.๓.๔.	๖	๔๐
๓	การเรียนรู้เรื่องกฎหมายต่างๆที่ใช้ใน ปัจจุบันและในอดีต กฎหมายในประเทศ กฎหมายระดับท้องถิ่นเกี่ยวกับการ บริหารราชการแผ่นดินตามระบอบ ประชาธิปไตย	ส ๔.๑ ม.๓.๓	๓	๓๐
รวม			๑๒	๑๐๐

หลักสูตรศาลหลักเมือง

ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖

มาตรฐาน ส ๔.๑ เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้
วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐานการเรียนรู้ / ตัวชี้วัด / สาระการเรียนรู้แกนกลาง/สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้ แกนกลาง	สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
ส ๔.๑ เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและ ยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทาง ประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์ เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็น ระบบ	ม ๔-๖.๑. ตระหนักถึง ความสำคัญของเวลา และ ยุคสมัยทาง ประวัติศาสตร์ที่แสดง ถึงการเปลี่ยนแปลงของ มนุษยชาติ	๑ เวลาและยุคสมัยทาง ประวัติศาสตร์ที่ปรากฏ ในหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์ไทยและ ประวัติศาสตร์สากล ๒ ตัวอย่างเวลาและยุค สมัยทางประวัติศาสตร์ ของสังคมมนุษย์ที่มี ปรากฏในหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์ ๓ ความสำคัญของเวลา และยุคสมัยทาง ประวัติศาสตร์	การนำวิธีการทาง ประวัติศาสตร์ไปใช้ศึกษา เรื่องราวในท้องถิ่นเช่น ประวัติเมืองขอนแก่น หลักเมือง ศาลหลักเมือง ขอนแก่น โดย การ สืบค้น การจัดทำ โครงการ
	ม ๔-๖.๒. สร้างองค์ ความรู้ใหม่ทาง ประวัติศาสตร์โดยใช้ วิธีการทาง ประวัติศาสตร์อย่างเป็น ระบบ	๑ ขั้นตอนของวิธีการทาง ประวัติศาสตร์ โดย นำเสนอตัวอย่างที่ละ ขั้นตอนอย่างชัดเจน ๒ คุณค่าและประโยชน์ ของวิธีการทาง ประวัติศาสตร์ที่มีต่อ การศึกษาทาง ประวัติศาสตร์ ๓ ผลการศึกษาหรือ โครงการทาง ประวัติศาสตร์	- สรุปข้อมูลที่ได้จาก หลักฐานทั้งความจริง และข้อเท็จจริง ตัวอย่าง เรื่อง ศาลหลักเมือง ขอนแก่น ทางด้านพุทธ ศาสนา ศาสนา ศาสนา พราหมณ์ และ วัฒนธรรมประเพณีไทย - การนำเสนอข้อมูลที่ ได้จากหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการ ต่างๆ เช่น การเล่าเรื่อง โครงการ สอบถามผู้รู้(ภูมิ

			ปัญญา)
--	--	--	--------

หลักสูตรศาลหลักเมือง

ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖

มาตรฐาน ส ๔.๓ เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก
ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

มาตรฐานการเรียนรู้ / ตัวชี้วัด / สาระการเรียนรู้แกนกลาง/สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้ แกนกลาง	สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
ส ๔.๒ เข้าใจความ เป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ไทย มีความรักความ ภูมิใจและธำรงความเป็น ไทย	ม ๔-๖.๑.วิเคราะห์ ประเด็นสำคัญของ ประวัติศาสตร์ไทย	ประเด็นสำคัญของ ประวัติศาสตร์ไทย เช่น แนวคิดเกี่ยวกับความ เป็นมาของชาติไทย อาณาจักรโบราณใน ดินแดนไทย และ	การนำวิธีการทาง ประวัติศาสตร์ไปใช้ศึกษา เรื่องราวในท้องถิ่นเช่น ประวัติเมืองขอนแก่น หลักเมือง ศาลหลักเมือง ขอนแก่น โดย การ สืบค้น การจัดทำ โครงการการเล่นเรื่อง โครงการ สอบถามผู้รู้(ภูมิ ปัญญา)
	ม ๔-๖.๒. วิเคราะห์ ความสำคัญของสถาบัน พระมหากษัตริย์ต่อชาติ ไทย	อิทธิพลที่มีต่อสังคมไทย ปัจจัยที่มีผลต่อการ สถาปนาอาณาจักรไทย ในช่วงเวลาต่างๆ	
	ม ๔-๖.๓. วิเคราะห์ ปัจจัยที่ส่งเสริมความ สร้างสรรค์ภูมิปัญญา ไทย และวัฒนธรรมไทย ซึ่งมีผลต่อสังคมไทยใน ยุคปัจจุบัน	สาเหตุและผลของการ ปฏิรูป ฯลฯ	

หลักสูตรศาลหลักเมือง

ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖

มาตรฐาน ส ๔.๓ เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก
ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

มาตรฐานการเรียนรู้ / ตัวชี้วัด / สาระการเรียนรู้แกนกลาง/สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้ แกนกลาง	สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
	ม ๔-๖/๕. วางแผน กำหนดแนวทางและการ มีส่วนร่วมการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาไทยและ วัฒนธรรมไทย	๑ สภาพแวดล้อมที่มีผล ต่อการสร้างสรรค์ภูมิ ปัญญาและวัฒนธรรม ไทย ๒ วิถีชีวิตของคนไทยใน สมัยต่างๆ ๓ การสืบทอดและ เปลี่ยนแปลงของ วัฒนธรรมไทย ๔ แนวทางการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ไทยและการมีส่วนร่วมใน การอนุรักษ์ ๕ วิธีการมีส่วนร่วม อนุรักษ์ภูมิปัญญาและ วัฒนธรรมไทย	- สรุปข้อมูลที่ได้จาก หลักฐานทั้งความจริง และข้อเท็จจริง ของ สภาพแวดล้อมที่มีผล ต่อการสร้างสรรค์ภูมิ ปัญญาและวัฒนธรรม ไทยโดยการสืบค้นจาก ห้องสมุด ภูมิปัญญาใน ท้องถิ่น - สรุปข้อมูลที่ได้จาก หลักฐานทั้งความจริง และข้อเท็จจริง วิถีชีวิต ของคนไทยในสมัยต่างๆ โดยการสืบค้น ภูมิปัญญาในท้องถิ่น - สรุปข้อมูลที่ได้จาก หลักฐานทั้งความจริง และข้อเท็จจริงการ สืบทอดและ เปลี่ยนแปลงของ วัฒนธรรมไทยโดยการ สืบค้นจากภูมิปัญญาใน ท้องถิ่นผ่านขบวนการ งานประเพณี ในท้องถิ่นต่างๆ

หลักสูตรศาลหลักเมือง

ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖

มาตรฐาน ส ๔.๓ เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก
ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

มาตรฐานการเรียนรู้ / ตัวชี้วัด / สาระการเรียนรู้แกนกลาง/สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้ แกนกลาง	สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
			- ร่วมหาวิธีและแนวทางการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ วัฒนธรรม ประเพณีไทยเกี่ยวกับพิธีการและความเชื่อ (ศาลา ผญา) - การนำเสนอข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การเล่าเรื่อง โครงงาน สอบถามผู้รู้ (ภูมิปัญญา)

คำอธิบายรายวิชา
หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง ศาลหลักเมือง เวลารวม ๑๒ ชั่วโมง
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (ประวัติศาสตร์)
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖

สรุปข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทั้งความจริงและข้อเท็จจริง ของสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการสร้างสรรค์ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยโดยการสืบค้นจากห้องสมุด ภูมิปัญญาในท้องถิ่น วิถีชีวิตของคนไทยในสมัย ต่างๆ โดยการสืบค้น ภูมิปัญญาในท้องถิ่น การสืบทอดและเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไทยโดยการสืบค้นจาก ภูมิปัญญาในท้องถิ่นผ่านขบวนแห่ในงานประเพณีในท้องถิ่นต่างๆ – ร่วมหาวิธีและแนวทางการอนุรักษ์ภูมิ ปัญญาและวัฒนธรรมไทยและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณีไทยเกี่ยวกับพิธีกรรมและความ เชื่อในเรื่องศาลหลักเมืองและนำเสนอข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การ เล่าเรื่อง โครงการ สอบถามผู้รู้(ภูมิปัญญา)

ตัวชี้วัด

ส ๔.๑ ป.๔/๑ , ป.๔/๒ ,ป.๔/๓

ส ๔.๒ ป.๔/๑ , ป.๔/๒

รวม ๕ ตัวชี้วัด

โครงสร้างรายวิชา
หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง ศาลหลักเมืองขอนแก่น
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖

ลำดับที่	สาระสำคัญ	มาตรฐานการเรียนรู้/ ตัวชี้วัด	เวลา (ชั่วโมง)	คะแนน (๑๐๐)
๑	- สรุปข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทั้งความจริงและข้อเท็จจริง ของสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยโดยการสืบค้นจากห้องสมุด ภูมิปัญญาในท้องถิ่น	ส ๔.๑ ม ๔-๖/๕.	๒	๒๐
๒	- สรุปข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทั้งความจริงและข้อเท็จจริง วิถีชีวิตของคนไทยในสมัยต่างๆ โดยการสืบค้น ภูมิปัญญาในท้องถิ่น	ส ๔.๑ ม ๔-๖/๕.	๒	๒๐
๓	- สรุปข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทั้งความจริงและข้อเท็จจริงการสืบทอดและเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไทยโดยการสืบค้นจากภูมิปัญญาในท้องถิ่นผ่านขบวนแห่ในงานประเพณีในท้องถิ่นต่างๆ	ส ๔.๑ ม ๔-๖/๕.	๒	๑๐
๔	- รวบรวมวิธีและแนวทางการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ วัฒนธรรม ประเพณีไทยเกี่ยวกับพิธีการและความเชื่อ (กะล่ำ ผญา) ในชุมชนและ	ส ๔.๑ ม ๔-๖/๕.	๔	๔๐
๕	- การนำเสนอข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การเล่าเรื่อง โครงงาน สอบถามผู้รู้(ภูมิปัญญา)	ส ๔.๑ ม ๔-๖/๕.	๒	๑๐
รวม			๑๒	๑๐๐

หลักสูตรศาลหลักเมือง

ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

มาตรฐาน ส ๔.๑ เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐานการเรียนรู้ / ตัวชี้วัด / สาระการเรียนรู้แกนกลาง/สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้ แกนกลาง	สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
ส ๔.๑ เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ	ม ๑.๓. นำวิธีการทางประวัติศาสตร์มาใช้ ศึกษาเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์	๑ ความหมายและความสำคัญของประวัติศาสตร์ และวิธีการทางประวัติศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ๒ นำวิธีการทางประวัติศาสตร์ไปใช้ ศึกษาเรื่องราวของประวัติศาสตร์ไทยที่มีอยู่ในท้องถิ่นตนเองในสมัยใดก็ได้ (สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัยก่อนสุโขทัย สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี สมัยรัตนโกสินทร์) และเหตุการณ์สำคัญในสมัยสุโขทัย	- ศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการตั้งศาลหลักเมืองขอนแก่นในครั้งแรกที่ได้และวิวัฒนาการด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่นที่ส่งผลให้เกิดการย้ายถิ่นฐานที่ตั้งศาลหลักเมืองขอนแก่น ในปัจจุบันที่มีความเชื่อมโยงกันแล้วนำเสนอเป็นรูปเล่มหรือโครงการ - การนำวิธีการทางประวัติศาสตร์ไปใช้ศึกษาเรื่องราวในท้องถิ่นเช่น ประวัติเมืองขอนแก่น หลักเมือง ศาลหลักเมืองขอนแก่น โดย การสืบค้นจากผู้รู้ในชุมชน การจัดทำโครงการ

คำอธิบายรายวิชา

หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง ศาลหลักเมือง เวลารวม ๑๒ ชั่วโมง

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (ประวัติศาสตร์) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

ศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการตั้งศาลหลักเมืองขอนแก่นในครั้งแรกที่ได้ และวิวัฒนาการ
ด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่นที่ส่งผลให้เกิดการย้ายถิ่นฐานที่ตั้งศาลหลักเมืองขอนแก่น ในปัจจุบัน ที่มีความเชื่อมโยง
กันแล้วนำเสนอเป็นรูปเล่ม หรือโครงการ - การนำวิธีการทางประวัติศาสตร์ไปใช้ศึกษาเรื่องราวในท้องถิ่น
เช่น ประวัติเมืองขอนแก่น หลักเมือง ศาลหลักเมือง ขอนแก่น โดย การสืบค้นจากผู้รู้ในชุมชน การ
จัดทำโครงการ

ตัวชี้วัด

ส ๔.๑ ม ๑/๓

รวม ๑ ตัวชี้วัด

โครงสร้างรายวิชา
หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง ศาลหลักเมืองขอนแก่น
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

ลำดับที่	สาระสำคัญ	มาตรฐานการเรียนรู้/ ตัวชี้วัด	เวลา (ชั่วโมง)	คะแนน (๑๐๐)
๑	- ศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เกี่ยวกับการตั้งศาลหลักเมือง ขอนแก่นในครั้งแรกที่ใด และ วิวัฒนาการด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่นที่ ส่งผลให้เกิดการย้ายถิ่นฐานที่ตั้ง ศาลหลักเมืองขอนแก่น ในปัจจุบัน ที่มี ความเชื่อมโยงกันแล้วนำเสนอเป็น รูปเล่ม หรือโครงการ	ส ๔.๑ ม ๑/๓	๖	๕๐
๒	- การนำวิธีการทางประวัติศาสตร์ไปใช้ ศึกษาเรื่องราวในท้องถิ่นเช่น ประวัติ เมืองขอนแก่น หลักเมือง ศาลหลักเมือง ขอนแก่น โดย การ สืบค้นจากผู้รู้ในชุมชน การจัดทำ โครงการ	ส ๔.๑ ม ๑/๓	๖	๕๐
รวม			๑๒	๑๐๐

หลักสูตรศาลหลักเมือง

ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

มาตรฐาน ส ๔.๑ เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐานการเรียนรู้ / ตัวชี้วัด / สาระการเรียนรู้แกนกลาง/สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้ แกนกลาง	สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
ส ๔.๓ เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย	ม ๒.๑ ประเมินความน่าเชื่อถือของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในลักษณะต่าง ๆ	๑วิธีการประเมินความน่าเชื่อถือของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในลักษณะ ต่าง ๆ อย่างง่าย ๆ เช่น การศึกษาภูมิหลังของผู้ทำ หรือผู้เกี่ยวข้อง สาเหตุ ช่วงระยะเวลา รูปลักษณ์ของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น ๒ ตัวอย่างการประเมินความน่าเชื่อถือของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไทยที่อยู่ในท้องถิ่นของตนเองหรือหลักฐานสมัยอยุธยา	- สรุปข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทั้งความจริงและข้อเท็จจริง ตัวอย่างเรื่อง ศาลหลักเมือง ขอนแก่น ทางด้านพุทธ ศาสนา ศาสนา พราหมณ์ และวัฒนธรรมประเพณีไทย - การนำเสนอข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การเล่าเรื่อง โครงงาน สอบถามผู้รู้(ภูมิปัญญา)

คำอธิบายรายวิชา

หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง ศาลหลักเมือง เวลา รวม ๑๒ ชั่วโมง

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (ประวัติศาสตร์) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

สรุปข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทั้งความจริงและข้อเท็จจริง ตัวอย่างเรื่อง ศาลหลักเมืองขอนแก่น ทางด้านพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ และวัฒนธรรมประเพณีไทย การนำเสนอข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การเล่าเรื่อง โครงงาน สอบถามผู้รู้(ภูมิปัญญา)

ตัวชี้วัด

ส ๔.๑ ม ๒/๑

รวม ๑ ตัวชี้วัด

โครงสร้างรายวิชา
 หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง ศาลหลักเมืองขอนแก่น
 ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

ลำดับที่	สาระสำคัญ	มาตรฐานการเรียนรู้/ ตัวชี้วัด	เวลา (ชั่วโมง)	คะแนน (๑๐๐)
๑	สรุปข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทั้งความจริง และข้อเท็จจริง ตัวอย่าง เรื่อง ศาลหลักเมืองขอนแก่น ทางด้าน พุทธศาสนา ศาสนา พราหมณ์ และวัฒนธรรมประเพณีไทย	ส ๔.๑ ม ๒/๑	๖	๕๐
๒	- การนำเสนอข้อมูลที่ได้จากหลักฐาน ทางประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การเล่าเรื่อง โครงงาน สอบถามผู้รู้(ภูมิ ปัญญา)	ส ๔.๑ ม ๒/๑	๖	๕๐
รวม			๑๒	๑๐๐

หลักสูตรศาลหลักเมือง

ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

สาระที่ ๒ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส ๒.๑ เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และ
ธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และ
สังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐานการเรียนรู้ / ตัวชี้วัด / สาระการเรียนรู้แกนกลาง/สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้ แกนกลาง	สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
มาตรฐาน ส ๒.๑ เข้าใจและปฏิบัติตนตาม หน้าที่ของการเป็นพลเมือง ดี มีค่านิยมที่ดีงาม และ ธำรงรักษาประเพณีและ วัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิต อยู่ร่วมกันในสังคมไทย และสังคมโลกอย่างสันติสุข	ม.๓.๒. มีส่วนร่วมใน การปกป้องคุ้มครอง ผู้อื่นตามหลักสิทธิ มนุษยชน	การมีส่วนร่วมคุ้มครอง สิทธิมนุษยชนตาม รัฐธรรมนูญ แห่ง ราชอาณาจักรไทยตาม วาระและโอกาสที่ เหมาะสม	การเรียนรู้เรื่องกฎหมาย ในท้องถิ่น เช่น กฎหมายเกี่ยวกับศาสนา สถาน กฎเสนาบดี โดยการสืบค้น จากตำรา ต่าง ๆ โดยการนำเสนอ ในรูปแบบหนังสือเล่มเล็ก และการจัดทำโครงการงาน
	ม.๓.๔. วิเคราะห์ปัจจัย ที่ก่อให้เกิดปัญหาความ ขัดแย้งในประเทศ และ เสนอแนวคิดในการลด ความขัดแย้ง	๑ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความ ขัดแย้ง เช่น การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ความเชื่อ ๒ แนวทางความ ร่วมมือในการลดความ ขัดแย้งและการสร้าง ความสมานฉันท์	- สรุปข้อมูลที่ได้จาก ก่อให้เกิดปัญหาความ ขัดแย้งในท้องถิ่นตัวอย่าง เรื่อง ศาลหลักเมือง ขอนแก่น โดย การนำเสนอข้อมูลที่ได้ จากหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการ ต่างๆ เช่น การเล่าเรื่อง โครงการ สอบถามผู้รู้(ภูมิ ปัญญา)

หลักสูตรศาลหลักเมือง

ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

สาระที่ ๒ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส ๒.๒ เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรง
รักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

มาตรฐานการเรียนรู้ / ตัวชี้วัด / สาระการเรียนรู้แกนกลาง/สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้ แกนกลาง	สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
มาตรฐาน ส ๒.๒ เข้าใจระบบการเมืองการ ปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรง รักษาไว้ซึ่งการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็น ประมุข	ม.๓.๓. วิเคราะห์ รัฐธรรมนูญฉบับ ปัจจุบันในมาตราต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการ เลือกตั้ง การมีส่วนร่วม และการตรวจสอบการใช้ อำนาจรัฐ	๑ บทบัญญัติของ รัฐธรรมนูญในมาตรา ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการ เลือกตั้ง การมีส่วนร่วม และการตรวจสอบการใช้ อำนาจรัฐ ๒ อำนาจหน้าที่ของ รัฐบาล ๓ บทบาทสำคัญของ รัฐบาลในการบริหาร ราชการแผ่นดิน ๔ ความจำเป็นในการมี รัฐบาลตามระบอบ ประชาธิปไตย	การเรียนรู้เรื่องกฎหมาย ต่างๆที่ใช้ในปัจจุบันและ ในอดีต กฎหมายใน ประเทศ กฎหมายระดับ ท้องถิ่นเกี่ยวกับการ บริหารราชการแผ่นดิน ตามระบอบ ประชาธิปไตย

คำอธิบายรายวิชา

หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง ศาลหลักเมือง เวลา รวม ๑๒ ชั่วโมง

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (ประวัติศาสตร์) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

การเรียนรู้เรื่องกฎหมายในท้องถิ่น เช่น กฎหมายเกี่ยวกับศาสนสถาน กฎเสนาบดี โดยการสืบค้น จากตำราต่าง ๆ โดยการนำเสนอในรูปแบบหนังสือเล่มเล็กและการจัดทำโครงงาน สรุปรูปข้อมูลที่ได้อาจก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในท้องถิ่นตัวอย่างเรื่อง ศาลหลักเมืองขอนแก่น โดย การนำเสนอข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การเล่าเรื่อง โครงงาน สอบถาม ผู้รู้(ภูมิปัญญา)การเรียนรู้เรื่องกฎหมายต่างๆที่ใช้ในปัจจุบันและในอดีต กฎหมายในประเทศ กฎหมายระดับ ท้องถิ่นเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินตามระบอบประชาธิปไตย

ตัวชี้วัด

ส ๔.๑ ม.๓/๒. ม.๓/๓ ม.๓/๔.

รวม ๕ ตัวชี้วัด

โครงสร้างรายวิชา
หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง ศาลหลักเมืองขอนแก่น
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

ลำดับที่	สาระสำคัญ	มาตรฐานการเรียนรู้/ ตัวชี้วัด	เวลา (ชั่วโมง)	คะแนน (๑๐๐)
๑	การเรียนรู้เรื่องกฎหมาย ในท้องถิ่น เช่น กฎหมายเกี่ยวกับ ศาสนสถาน กฎเสนาบดี โดยการสืบค้น จากตำราต่าง ๆ โดยการ นำเสนอในรูปแบบหนังสือเล่มเล็กและ การจัดทำโครงการ	ส ๔.๑ ม.๓.๒.	๓	๓๐
๒	- สรุปข้อมูลที่ได้จากก่อให้เกิดปัญหา ความขัดแย้งในท้องถิ่นตัวอย่าง เรื่อง ศาลหลักเมืองขอนแก่น โดย การนำเสนอข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การเล่าเรื่อง โครงการ สอบถามผู้รู้(ภูมิ ปัญญา)	ส ๔.๑ ม.๓.๔.	๖	๔๐
๓	การเรียนรู้เรื่องกฎหมายต่างๆที่ใช้ใน ปัจจุบันและในอดีต กฎหมายในประเทศ กฎหมายระดับท้องถิ่นเกี่ยวกับการ บริหารราชการแผ่นดินตามระบอบ ประชาธิปไตย	ส ๔.๑ ม.๓.๓	๓	๓๐
รวม			๑๒	๑๐๐

หลักสูตรศาลหลักเมือง

ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖

มาตรฐาน ส ๔.๑ เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้
วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐานการเรียนรู้ / ตัวชี้วัด / สาระการเรียนรู้แกนกลาง/สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้ แกนกลาง	สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
ส ๔.๑ เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและ ยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทาง ประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์ เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็น ระบบ	ม ๔-๖.๑. ตระหนักถึง ความสำคัญของเวลา และ ยุคสมัยทาง ประวัติศาสตร์ที่แสดง ถึงการเปลี่ยนแปลงของ มนุษยชาติ	๑ เวลาและยุคสมัยทาง ประวัติศาสตร์ที่ปรากฏ ในหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์ไทยและ ประวัติศาสตร์สากล ๒ ตัวอย่างเวลาและยุค สมัยทางประวัติศาสตร์ ของสังคมมนุษย์ที่มี ปรากฏในหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์ ๓ ความสำคัญของเวลา และยุคสมัยทาง ประวัติศาสตร์	การนำวิธีการทาง ประวัติศาสตร์ไปใช้ศึกษา เรื่องราวในท้องถิ่นเช่น ประวัติเมืองขอนแก่น หลักเมือง ศาลหลักเมือง ขอนแก่น โดย การ สืบค้น การจัดทำ โครงการ
	ม ๔-๖.๒. สร้างองค์ ความรู้ใหม่ทาง ประวัติศาสตร์โดยใช้ วิธีการทาง ประวัติศาสตร์อย่างเป็น ระบบ	๑ ขั้นตอนของวิธีการทาง ประวัติศาสตร์ โดย นำเสนอตัวอย่างที่ละ ขั้นตอนอย่างชัดเจน ๒ คุณค่าและประโยชน์ ของวิธีการทาง ประวัติศาสตร์ที่มีต่อ การศึกษาทาง ประวัติศาสตร์ ๓ ผลการศึกษาหรือ โครงการทาง ประวัติศาสตร์	- สรุปข้อมูลที่ได้จาก หลักฐานทั้งความจริง และข้อเท็จจริง ตัวอย่าง เรื่อง ศาลหลักเมือง ขอนแก่น ทางด้านพุทธ ศาสนา ศาสนา ศาสนา พราหมณ์ และ วัฒนธรรมประเพณีไทย - การนำเสนอข้อมูลที่ ได้จากหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการ ต่างๆ เช่น การเล่าเรื่อง โครงการ สอบถามผู้รู้(ภูมิ

			ปัญญา)
--	--	--	--------

หลักสูตรศาลหลักเมือง

ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖

มาตรฐาน ส ๔.๓ เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก
ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

มาตรฐานการเรียนรู้ / ตัวชี้วัด / สาระการเรียนรู้แกนกลาง/สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้ แกนกลาง	สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
ส ๔.๒ เข้าใจความ เป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ไทย มีความรักความ ภูมิใจและธำรงความเป็น ไทย	ม ๔-๖.๑.วิเคราะห์ ประเด็นสำคัญของ ประวัติศาสตร์ไทย	ประเด็นสำคัญของ ประวัติศาสตร์ไทย เช่น แนวคิดเกี่ยวกับความ เป็นมาของชาติไทย อาณาจักรโบราณใน ดินแดนไทย และ	การนำวิธีการทาง ประวัติศาสตร์ไปใช้ศึกษา เรื่องราวในท้องถิ่นเช่น ประวัติเมืองขอนแก่น หลักเมือง ศาลหลักเมือง ขอนแก่น โดย การ สืบค้น การจัดทำ โครงการการเล่นเรื่อง โครงการ สอบถามผู้รู้(ภูมิ ปัญญา)
	ม ๔-๖.๒. วิเคราะห์ ความสำคัญของสถาบัน พระมหากษัตริย์ต่อชาติ ไทย	อิทธิพลที่มีต่อสังคมไทย ปัจจัยที่มีผลต่อการ สถาปนาอาณาจักรไทย ในช่วงเวลาต่างๆ	
	ม ๔-๖.๓. วิเคราะห์ ปัจจัยที่ส่งเสริมความ สร้างสรรค์ภูมิปัญญา ไทย และวัฒนธรรมไทย ซึ่งมีผลต่อสังคมไทยใน ยุคปัจจุบัน	สาเหตุและผลของการ ปฏิรูป ฯลฯ	

หลักสูตรศาลหลักเมือง

ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖

มาตรฐาน ส ๔.๓ เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก
ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

มาตรฐานการเรียนรู้ / ตัวชี้วัด / สาระการเรียนรู้แกนกลาง/สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้ แกนกลาง	สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
	ม ๔-๖/๕. วางแผน กำหนดแนวทางและการ มีส่วนร่วมการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาไทยและ วัฒนธรรมไทย	๑ สภาพแวดล้อมที่มีผล ต่อการสร้างสรรค์ภูมิ ปัญญาและวัฒนธรรม ไทย ๒ วิถีชีวิตของคนไทยใน สมัยต่างๆ ๓ การสืบทอดและ เปลี่ยนแปลงของ วัฒนธรรมไทย ๔ แนวทางการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ไทยและการมีส่วนร่วมใน การอนุรักษ์ ๕ วิธีการมีส่วนร่วม อนุรักษ์ภูมิปัญญาและ วัฒนธรรมไทย	- สรุปข้อมูลที่ได้จาก หลักฐานทั้งความจริง และข้อเท็จจริง ของ สภาพแวดล้อมที่มีผล ต่อการสร้างสรรค์ภูมิ ปัญญาและวัฒนธรรม ไทยโดยการสืบค้นจาก ห้องสมุด ภูมิปัญญาใน ท้องถิ่น - สรุปข้อมูลที่ได้จาก หลักฐานทั้งความจริง และข้อเท็จจริง วิถีชีวิต ของคนไทยในสมัยต่างๆ โดยการสืบค้น ภูมิปัญญาในท้องถิ่น - สรุปข้อมูลที่ได้จาก หลักฐานทั้งความจริง และข้อเท็จจริงการ สืบทอดและ เปลี่ยนแปลงของ วัฒนธรรมไทยโดยการ สืบค้นจากภูมิปัญญาใน ท้องถิ่นผ่านขบวนการ งานประเพณี ในท้องถิ่นต่างๆ

หลักสูตรศาลหลักเมือง

ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖

มาตรฐาน ส ๔.๓ เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก
ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

มาตรฐานการเรียนรู้ / ตัวชี้วัด / สาระการเรียนรู้แกนกลาง/สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้ แกนกลาง	สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
			- ร่วมหาวิธีและแนวทางการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ วัฒนธรรม ประเพณีไทยเกี่ยวกับพิธีการและความเชื่อ (คะลำ ผญา) - การนำเสนอข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การเล่าเรื่อง โครงงาน สอบถามผู้รู้ (ภูมิปัญญา)

คำอธิบายรายวิชา
หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง ศาลหลักเมือง เวลารวม ๑๒ ชั่วโมง
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (ประวัติศาสตร์)
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖

สรุปข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทั้งความจริงและข้อเท็จจริง ของสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการสร้างสรรค์ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยโดยการสืบค้นจากห้องสมุด ภูมิปัญญาในท้องถิ่น วิถีชีวิตของคนไทยในสมัย ต่างๆ โดยการสืบค้น ภูมิปัญญาในท้องถิ่น การสืบทอดและเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไทยโดยการสืบค้นจาก ภูมิปัญญาในท้องถิ่นผ่านขบวนแห่ในงานประเพณีในท้องถิ่นต่างๆ – ร่วมหาวิธีและแนวทางการอนุรักษ์ภูมิ ปัญญาและวัฒนธรรมไทยและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณีไทยเกี่ยวกับพิธีกรรมและความ เชื่อในเรื่องศาลหลักเมืองและนำเสนอข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การ เล่าเรื่อง โครงการ สอบถามผู้รู้(ภูมิปัญญา)

ตัวชี้วัด

ส ๔.๑ ป.๔/๑ , ป.๔/๒ ,ป.๔/๓

ส ๔.๒ ป.๔/๑ , ป.๔/๒

รวม ๕ ตัวชี้วัด

โครงสร้างรายวิชา
หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง ศาลหลักเมืองขอนแก่น
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖

ลำดับที่	สาระสำคัญ	มาตรฐานการเรียนรู้/ ตัวชี้วัด	เวลา (ชั่วโมง)	คะแนน (๑๐๐)
๑	- สรุปข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทั้งความจริงและข้อเท็จจริง ของสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยโดยการสืบค้นจากห้องสมุด ภูมิปัญญาในท้องถิ่น	ส ๔.๑ ม ๔-๖/๕.	๒	๒๐
๒	- สรุปข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทั้งความจริงและข้อเท็จจริง วิถีชีวิตของคนไทยในสมัยต่างๆ โดยการสืบค้น ภูมิปัญญาในท้องถิ่น	ส ๔.๑ ม ๔-๖/๕.	๒	๒๐
๓	- สรุปข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทั้งความจริงและข้อเท็จจริงการสืบทอดและเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไทยโดยการสืบค้นจากภูมิปัญญาในท้องถิ่นผ่านขบวนแห่ในงานประเพณีในท้องถิ่นต่างๆ	ส ๔.๑ ม ๔-๖/๕.	๒	๑๐
๔	- รวบรวมวิธีและแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณีไทยเกี่ยวกับพิธีการและความเชื่อ (กะล่ำ ผญา) ในชุมชนและ	ส ๔.๑ ม ๔-๖/๕.	๔	๔๐
๕	- การนำเสนอข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การเล่าเรื่อง โครงงาน สอบถามผู้รู้(ภูมิปัญญา)	ส ๔.๑ ม ๔-๖/๕.	๒	๑๐
รวม			๑๒	๑๐๐

หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง ศาลหลักเมือง

1. ความเป็นมา

การจัดทำหลักสูตรที่สร้างขึ้นจากสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียนหรือสร้างจากหลักสูตรแกนกลางที่ปรับ ให้เข้ากับสภาพชีวิตจริงของผู้เรียนตามท้องถิ่นต่างๆ หรือสร้างจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันที่มีผลกระทบต่อผู้เรียน หลักสูตรท้องถิ่นจะสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นนั้นๆ เน้นการเรียนรู้ชีวิตของตนเองปรับตนเอง ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของวิทยาการ การใช้เทคโนโลยีและข่าวสารข้อมูลในการเรียนรู้ต่างๆ ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ตามสภาพชีวิตจริงของตนเอง สามารถนำเอาความรู้ไปใช้ในการพัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพ พัฒนาเศรษฐกิจและท้องถิ่นได้ ความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่น ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนการศึกษา เกิดจากการที่ผู้เรียนและครูสร้างขึ้นตามสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียนหรือเรื่องที่เป็นปัญหาของสังคมหรือของผู้เรียนเองในขณะนั้นๆ เนื้อหาที่เรียนจึงเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้เกิดกับผู้เรียนให้สอดคล้อง เหมาะสมกับเพศ วัย วุฒิภาวะพื้นฐานความรู้และความสนใจของผู้เรียน โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเรียนจากสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ความเป็นอยู่ของผู้เรียน และสอดแทรกเนื้อหาที่เป็นความรู้ ทฤษฎี ที่เกี่ยวกับเรื่องที่เรียนเพิ่มเติมผู้เรียนจะสามารถสร้างความรู้ และ สติปัญญาจากประสบการณ์เดิมของเขา การจัดการเรียนการสอน ในลักษณะดังกล่าวจะสอดคล้องเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายผู้เรียน ให้เกิดประโยชน์ รวมทั้งภูมิปัญญาชาวบ้าน เรียนจากการปฏิบัติจริงตามความ สนใจของตน เอง มีผลให้ผู้เรียน เรียนอย่างมีความสุข จนถึงการวัดผลประเมินผล ก็วัดจากสิ่งที่ผู้เรียนเรียนรู้ อาจให้ผู้เรียนประเมิน ตนเอง เพื่อน ญาติ หรือชุมชน รวมทั้งครูผู้สอนร่วมกันประเมิน

เทศบาลนครขอนแก่น จึงได้ดำเนินการจัดตั้งโครงการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง ศาลหลักเมืองขึ้น เพื่อเป็นจุดเก็บรวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับความเป็นมาและคุณค่าของศาลหลักเมือง ตลอดจนประวัติผู้ก่อตั้งรวมทั้งศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีอีสานที่สืบทอดเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมเมืองขอนแก่นสืบทอดกันมา ซึ่งจะทำให้นักเรียน นักศึกษา ตลอดจนประชาชนผู้สนใจทั่วไป ได้ใช้เป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาค้นคว้า ต่อไป

2. สาระสำคัญของหลักสูตร

ศาลหลักเมืองซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นกลุ่มก้อนทางสังคมวัฒนธรรมที่มารวมตัวอยู่อาศัยรวมกันเป็นชุมชน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และประเทศในที่สุด มีความเชื่อ ความศรัทธาของผู้คนที่อยู่อาศัยร่วมกันมาเป็นเวลาช้านาน ซึ่งในปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วกระแสโลกาภิวัตน์ได้หลั่งไหลเข้ามาในประเทศ แทรกซึมไปในทุกกลุ่มชน กระทั่งวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนทุกเพศทุกวัย

ศาลหลักเมืองขอนแก่นเป็นสถานที่สำคัญ ที่บันทึกความทรงจำ ความดี ความงาม และความสัมพันธ์อันหลากหลายของผู้คนเมืองขอนแก่น

ความสำคัญของศาลหลักเมือง

1. เป็นสถานที่แสดงความสัมพันธ์ ระหว่างคนกับสังคม คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ
2. เป็นสถานที่ยึดเหนี่ยว และที่พึ่งทางใจของคนเมืองขอนแก่น
3. เป็นสถานที่แสดงความเคารพต่อความหลากหลายทางสังคม วัฒนธรรม
4. เป็นสถานที่สร้างและแสดงสำนึกร่วมของคนเมืองขอนแก่น

3. หลักการของหลักสูตรศาลหลักเมือง

1. พัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ
2. มุ่งพัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเอง การใฝ่รู้ รู้จักแสวงหาความรู้ตามแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย
3. สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้
4. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

4. จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อให้นักเรียน ครู ผู้ปกครอง และชุมชนคนขอนแก่นได้ความรู้ รับรู้แนวทางปฏิบัติที่ถูกต้อง สามารถภาคภูมิใจในเอกลักษณ์วัฒนธรรมความเป็นมาของท้องถิ่นตนเอง
2. เพื่อสร้างจิตสำนึกรัก ห่วงแหนและภาคภูมิใจ ในท้องถิ่นของตน ตลอดจนเข้าใจวิธีปฏิบัติต่อสาธารณสถานสำคัญต่างๆได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
3. เพื่อให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัย และปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

5. ขอบเขตของเนื้อหา

เนื้อหาหลักสูตรโดยยึดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เน้นที่กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นหลักและในแต่ละช่วงชั้นบูรณาการเข้ากับกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 สาระการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาแบ่งตามระดับชั้น ดังนี้

1. ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 บูรณาการเข้ากับสาระการเรียนรู้วิชาศิลปะ และสาระการเรียนรู้วิชาภาษาไทย ทิศ สถานที่ตั้งศาลหลักเมือง ความสำคัญของศาลหลักเมือง สิ่งของที่ปรากฏ ดังนี้

- 1.1. บูรณาการกับสาระการเรียนรู้วิชาศิลปะ สาระที่ 1 ทศศิลป์ มาตรฐาน ศ.

ว่าด้วย ความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่า งานทัศนศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล โดยเน้นในการ สร้างความตระหนักในคุณค่าของศาลหลักเมือง นักเรียนวาดรูปเกี่ยวกับศาลหลักเมืองขอนแก่น และ สืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับศาลหลักเมืองขอนแก่น กับปราชญ์ที่บ้าน ปู่ ย่า ตา ยาย และผู้เฒ่าผู้แก่

1.2. บูรณาการกับสาระการเรียนรู้วิชาภาษาไทย สาระที่ 1 การอ่าน
มาตรฐานที่ 1.1 ว่าด้วย การอ่านจับใจความจากสื่อต่างๆ การเล่าเรื่องย่อจากเรื่องที่อ่าน การคาดคะเน เหตุการณ์จากเรื่องที่อ่าน การอ่านข่าวและเหตุการณ์ประจำวัน บทเพลงและบทร้อยกรองง่าย ๆ เกี่ยวกับศาลหลักเมืองขอนแก่น

2. ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 ดังนี้

โดยเน้นหลักตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เน้นที่กลุ่ม สาระการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม บูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยและกลุ่ม สาระการเรียนรู้ศิลปะ ดังนี้

3.1 สาระการเรียนรู้ที่ 1 ศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม มาตรฐาน ส.1.1 ว่าด้วย รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ

3.2 สาระการเรียนรู้ที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม
มาตรฐานที่ ส.2.1 ว่าด้วย ค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ ร่วมกันในสังคมไทย และสังคมโลกอย่างสันติสุข มาตรฐานที่ ส.2.2 ว่าด้วย เข้าใจระบบการเมืองการ ปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

3.3 สาระการเรียนรู้ที่ 4 ประวัติศาสตร์ ตามมาตร ส. 4.1 ว่าด้วย เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์ เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ มาตรฐาน ส. 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึง ปัจจุบันในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญ และวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น มาตรฐานที่ ส. 4.3 ว่าด้วย เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

3. ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 โดยเน้นหลักตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้น พื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เน้นที่กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (ประวัติศาสตร์) ความหมายของศาลหลักเมือง ประวัติของศาลหลักเมือง ทบทวนเรื่องศาลหลักเมือง ความสำคัญ ดังนี้

3.1 สารการเรียนรู้ที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม มาตรฐาน ส.1.1 ว่าด้วย รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ

3.2 สารการเรียนรู้ที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม มาตรฐานที่ ส.2.1 ว่าด้วย ค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ ร่วมกันในสังคมไทย และสังคมโลกอย่างสันติสุข มาตรฐานที่ ส.2.2 ว่าด้วย เข้าใจระบบการเมืองการ ปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

3.3 สารการเรียนรู้ที่ 4 ประวัติศาสตร์ ตามมาตร ส. 4.1 ว่าด้วย เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์ เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ มาตรฐาน ส. 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึง ปัจจุบันในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญ และวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น มาตรฐานที่ ส. 4.3 ว่าด้วย เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

4. ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 โดยเน้นหลักตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้น พื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เน้นที่กลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม การ ทบทวนเรื่องศาลหลักเมือง ความสำคัญ ประวัติความเป็นมาของศาลหลักเมือง สืบค้นเชิงเปรียบเทียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

4.1.สารการเรียนรู้ที่ 4 ประวัติศาสตร์ มาตรฐานที่ ส. 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลา และยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ การวิเคราะห์ เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ตัวชี้วัด ม. 1/3 นำวิธีการทางประวัติศาสตร์มาใช้ศึกษาเหตุการณ์ ทางประวัติศาสตร์ ตัวชี้วัดที่ ม. 2/2 วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างความจริงกับข้อเท็จจริงของ เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ตัวชี้วัดที่ ม. 3/1 วิเคราะห์เรื่องราวเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ได้ อย่างมีเหตุผล ตามวิธีการทางประวัติศาสตร์

5. ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6 ดังนี้

5.1 สารการเรียนรู้ที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม มาตรฐานที่ ส. 1.1 รู้และเข้าใจ ความสำคัญ ศาสนา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

5.2 สารการเรียนรู้ที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม มาตรฐานที่ ส. 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่การเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษา ประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิต

5.3 สารการเรียนรู้ที่ 4 ประวัติศาสตร์ มาตรฐานที่ 4.1 ว่าด้วย เข้าใจความหมาย

ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์ เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ มาตรฐาน ส. 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึง ปัจจุบันในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญ และวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น มาตรฐานที่ ส. 4.3 ว่าด้วย เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

6. คุณลักษณะที่พึงประสงค์

1. เน้นด้านทักษะชีวิต ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มี คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็น พลเมืองไทยและพลโลก รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย มีจิตสาธารณะ
2. ด้านสังคม ด้านการเมืองการปกครอง ด้านการศึกษา และด้านเศรษฐกิจ เรียนรู้โดยการ สัมผัสจริง

7. เป้าหมาย

- 7.1 ให้นักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ศึกษาข้อมูล ศาลหลักเมืองเกี่ยวกับความเป็นมา พิธีบูชา บวงสรวง สมโภชน์ ความสัมพันธ์ระหว่างศาลหลักเมืองกับ คนท้องถิ่นและคนทั่วไป ลักษณะความเชื่อ ความศรัทธา ศาลหลักเมืองกับความหลากหลายของเชื้อ ชาติ คุณค่าของศาลหลักเมือง และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
- 7.2 ให้นักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น เกิดจิตสำนึกร่วม รักและหวงแหนสาธารณะสมบัติของท้องถิ่น
- 7.3 นักเรียน นักศึกษา ประชาชนทั่วไป มีแหล่งศึกษาค้นคว้า แหล่งเรียนรู้ข้อมูลเกี่ยวกับ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีอีสาน ที่สืบทอดเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมเมือง ขอนแก่นสืบ และศาลหลักเมืองขอนแก่น
- 7.4 นักเรียน นักศึกษา และผู้ที่สนใจทั่วไป มีความตระหนักในความเป็นมาและคุณค่าของ ศาลหลักเมืองขอนแก่น

8. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

- 8.1 ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ในวิชาสังคมศึกษา ประวัติศาสตร์ ภาษาไทย และศิลปะ
- 8.2 ผู้เรียนศึกษา/แสวงหาความรู้ด้วยตนเองโดยเน้นการทำโครงการ
- 8.3 ผู้เรียนศึกษาจากผู้รู้ เช่น พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ผู้สูงอายุ นักวิชาการ และปราชญ์ชาวบ้าน
- 8.4 การสาธิต การสัมภาษณ์ การนำเสนอแบบมีคฤศก์ การเสนองานวิจัยในชั้นเรียน

8.5 ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง โดยสืบค้นประเด็นที่ตนเอง/กลุ่มสนใจ โดยการสนทนาแบบสุนทรียสนทนา ก่อน และหลังการสืบค้น

8.6 ผู้เรียนต้องแสดงผลงานเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยการจัดนิทรรศการ ป้ายนิเทศ สัมมนา ศึกษาดูงาน เป็นต้น

9. ความคาดหวังหลังเรียนรู้

- 9.1 นักเรียนรู้เรื่องราวของศาลหลักเมืองขอนแก่น และท้องถิ่นตนเอง
- 9.2 นักเรียนสามารถทำโครงการเกี่ยวกับศาลหลักเมืองขอนแก่นได้
- 9.3 นักเรียนสามารถปฏิบัติงานเป็นมัคคุเทศก์บอกเล่าเรื่องราวของท้องถิ่นได้
- 9.4 นักเรียนสามารถปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนาได้
- 9.5 นักเรียนเกิดจิตสำนึกรักท้องถิ่น

10. สื่อการเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้

- 10.1 สื่ออิเล็กทรอนิกส์
- 10.2 แหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ดูแลศาล ผู้ก่อสร้าง
- 10.3 แหล่งวิทยากรต่างๆ เอกสาร หนังสือ ตำรา ตำนาน เรื่องเล่า หอสมุดแห่งชาติ ศาลากลางบ้าน หลักเมืองของท้องถิ่นอื่นๆ

11. การวัดผลประเมินผล

- 11.1 รายงานการสืบค้น/วิจัย
- 11.2 โครงการ
- 11.3 การทำงานเป็นกลุ่ม และการนำเสนอเชิงมัคคุเทศก์
- 11.4 วัดความรู้และจิตสำนึก/เจตคติ

12. เครื่องมือการวัดผลประเมินผล

- 12.1 แบบรายงานการสืบค้น/วิจัย
- 12.2 แบบประเมินโครงการ
- 12.3 แบบประเมิน/แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม และการนำเสนอ
- 12.4 แบบทดสอบ

13. เกณฑ์การประเมิน

13.1 กลุ่มที่ผ่านเกณฑ์การประเมิน ได้ประเมิน ได้คะแนนเป็น 1 , 2 หรือ 3
จะต้องมีคะแนนการประเมิน การอ่าน คติวิเคราะห์และเขียนสื่อความ รวมกันตั้งแต่ 50-100%

13.2 กลุ่มที่ไม่ผ่านการประเมิน ได้คะแนน 0 ซึ่งมีคะแนนการประเมินการอ่าน คิทธิวิเคราะห์ และเขียนสื่อความรวมกันต่ำกว่า 50%

13.2.1 การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ผู้เรียนเป็นการประเมิน เพื่อวินิจฉัยโดย แบ่งการประเมินเป็น 4 ระดับ ดังนี้

กลุ่มดีเยี่ยม (3) = ตั้งแต่ 80% ขึ้นไป = กลุ่มที่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สูงกว่าเกณฑ์ก่อให้เกิดคุณภาพของ ผู้เรียน ดังนี้
มีคุณลักษณะในการปฏิบัติงานเป็นนิสัยและ นำไปใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อประโยชน์สุข ของตนเองและสังคม

กลุ่มดี (2) = 70-79% = กลุ่มที่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามเกณฑ์ก่อให้เกิดคุณภาพของ ผู้เรียน ดังนี้
มีคุณลักษณะในการปฏิบัติตามเกณฑ์ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของสังคม

กลุ่มผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ (1) = 50-69% = กลุ่มที่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามเกณฑ์ ก่อให้เกิดคุณภาพของ ผู้เรียน
ดังนี้
รับรู้และปฏิบัติตามเกณฑ์และเงื่อนไขที่ สถานศึกษา กำหนด

กลุ่มปรับปรุง (0) = ต่ำกว่า 50% = กลุ่มที่มีพฤติกรรมต่ำกว่าเกณฑ์ ซึ่ง คุณภาพของผู้เรียน เป็นดังนี้
ไม่รับรู้และปฏิบัติตามเกณฑ์และ เงื่อนไขที่สถานศึกษา กำหนด

หากผู้เรียนมีผลการประเมินอยู่ในระดับ ต้องปรับปรุง ครูผู้สอนจะต้องพัฒนา ให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์สูงขึ้นจนอยู่ในกลุ่มผ่านเกณฑ์การประเมิน อาจจะอยู่ใน ระดับผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ ดี หรือ ดี

การตัดสินผลการประเมิน มีหลักเกณฑ์ดังนี้

1. กลุ่มที่ผ่านเกณฑ์การประเมิน ได้ประเมิน ได้คะแนนเป็น 1 , 2 หรือ 3
จะต้องมีคะแนนการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทั้ง 5 ข้อ รวมกันตั้งแต่ 50-100%
2. กลุ่มที่ไม่ผ่านการประเมิน ได้คะแนน 0 ซึ่งคะแนนการประเมินคุณลักษณะ
อันพึงประสงค์ ทุกข้อ รวมกันต่ำกว่า 50%

1. การตัดสินการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

การประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน พิจารณาทั้งเวลาการเข้าร่วมกิจกรรม การปฏิบัติ
กิจกรรมและผลงานของผู้เรียน ตามเกณฑ์ที่กำหนดและให้ผลการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นผ่านและไม่ผ่าน
การตัดสินการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแต่ละกิจกรรม จะพิจารณาจากผลการประเมินตาม
จุดประสงค์สำคัญของกิจกรรมกับเวลาที่เข้าร่วมกิจกรรม โดยให้ระดับผลการประเมินเป็น “ผ่าน” และ
“ไม่ผ่าน”

คิดเกณฑ์ “ผ่าน” คือ เข้าร่วมกิจกรรมไม่น้อยกว่า 80% กิจกรรม
และมีคุณลักษณะที่กำหนดไว้ไม่น้อยกว่า 20% ของการประเมินในกรณีที่ผู้เรียน “ไม่ผ่าน” การเข้า
ร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ให้ผู้เรียนเข้ารับการซ่อมเสริม หรือเลือกกิจกรรมใหม่จน “ผ่าน” ครบทุก
กิจกรรม ตามหลักสูตรที่โรงเรียนกำหนดในแต่ละช่วงชั้น